

Nominatiedossier
(nederlandse versie)

Droogmakerij De Beemster

aan de hand waarvan de UNESCO
Droogmakerij De Beemster
op 1 december 1999 op de
Werelderfgoedlijst heeft geplaatst

DROOGMAKERIJ DE BEEMSTER
(THE BEEMSTER POLDER)

THE NETHERLANDS

JUNE 1998

CREDITS

-Netherlands Department for Conservation (Rijksdienst voor de Monumentenzorg)/Ministry of Education, Culture and Science)

Broederplein 41
3703 CD Zeist

P.O. Box 1001
3700 BA Zeist
The Netherlands

Telephone: ++ 31 30 698 32 11;
Telefax: ++31 30 691 61 89;

-Gemeente Beemster

Rijn Middelburgstraat 1

P.O. Box 7
1462 ZG Middenbeemster
The Netherlands.

Telephone: ++31 299 682 121;
Telefax: ++31 299 681 771;

-Production: Netherlands Department for Conservation,
in cooperation with:

-Gemeente Beemster (Afdeling Ruimtelijke Ordening, Openbare Werken en Milieu, M.E. Smit);

-Waterschap De Waterlanden, Middenbeemster
(Hoofd Algemene Zaken, G.J. Pielage);

-Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, IKC-Natuurbeheer,
afd. Bos/Landschap, Wageningen,
Drs. A.J. Haartsen;

-Research: -Rijksdienst voor de Monumentenzorg (Netherlands Department for Conservation):
Drs. Robert de Jong;

-Gemeente Beemster (Afdeling Ruimtelijke Ordening, Openbare Werken en Milieu,
M.E. Smit);

-Waterschap De Waterlanden, Middenbeemster
(Hoofd Algemene Zaken, G.J. Pielage);

-Ministerie van Landbouw, NatuurBeheer en Visserij, IKC-Natuurbeheer/
afdeling Bos/Landschap: Drs. A.J. Haartsen;

-Text: -Drs. Robert de Jong, Rijksdienst voor de
Monumentenzorg;

-Photography: -A.J. van der Wal, Rijksdienst voor de

Monumentenzorg;

-Translation: -WTSbv, Zeist;

Zeist, June 1998

CONTENTS

Credits

-Contents

-Introduction

1- -Identification of the Property

- 1.1. Country
- 1.2. Province
- 1.3. Name of property
- 1.4. Geographical location
- 1.5. Local council

2. -Justification

- 2.1. Statement of significance
- 2.2. Comparison with similar properties
- 2.3. Indication as to authenticity and integrity
- 2.4. Criteria under which inscription is proposed (and justification for inscription under these criteria)

3. -Description

- 3.1. Description of Property
- 3.2. History and Development
- 3.3. Form and date of most recent records of property
- 3.4. Present state of conservation

4. -Management

- 4.1. Ownership
- 4.2. Legal status
- 4.3. Protective measures and means of implementing them
- 4.4. Agency/agencies with management authority
- 4.5. Level at which management is exercised (e.g., on property, regionally) and the name and address of responsible person for contact purposes)
- 4.6. Agreed plans related to property (e.g., regional, local plan, conservation plan, tourism development plan)
- 4.7. Sources and levels of finance
- 4.8. Sources of expertise and training in conservation and management techniques
- 4.9. Visitor facilities and statistics
- 4.10. Property management plan and statement of objectives

5. -Factors Affecting the Property

- 5.1. Development Pressures (e.g. encroachment, adaptation, agriculture)

- 5.2. Environmental Pressures (e.g., pollution)
- 5.3. Visitor/tourism pressures
- 5.4. Number of inhabitants within property

- 6. -Monitoring
 - 6.1. Key indicators for measuring state of conservation
 - 6.2. Administrative arrangements for monitoring property

- 7. -Documentation
 - 7.1. Photographs, slides, maps and plans
 - 7.2. Copies of property management plans and extracts of other plans relevant to property
 - 7.3. Bibliography
 - 7.4. Address where inventory, records and archives are held

- 8. -Appendices

The nomination is presented in the manner as prescribed in paragraph 64 of the *Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention*, UNESCO, Intergovernmental Committee for the Protection of the World Cultural and Natural Heritage, [Paris], WHC-97/2, February 1997, and the *Convention concerning the protection of the World cultural and natural heritage/Format for the nomination of cultural and natural properties for inscription on the World Heritage List*, [Paris], WHC-97/WS/6

INTRODUCTION

Nederland heeft in 1995 aan het World Heritage Centre laten weten zijn voordrachten cultureel erfgoed, - dat betrekking heeft op de gebouwde omgeving en op architectonische monumenten van uitzonderlijke universele betekenis -, voor de Lijst van het Werelderfgoed van de UNESCO in te delen in een drietal thema's, Nederland-Waterland, de Republiek der Zeven Verenigde Provinciën in de 17de eeuw en de Nederlandse bijdrage aan de International Movement in de architectuur aan het begin van deze eeuw.

De eerste drie voordrachten, - de Stelling van Amsterdam (1995), het molencomplex te Kinderdijk-Elshout (1996) en het Wouda-Gemaal te Lemmer (1997) -, stonden in het teken van het thema Nederland-Waterland.

Ook de voordracht van de droogmakerij van De Beemster behoort hiertoe. Tegelijk moet deze ook worden gezien als een nominatie binnen het onderwerp van de Republiek der Zeven Verenigde Provinciën in de 17de eeuw.

In vele opzichten hebben de droogmakerij van De Beemster en de ontwikkeling van historische stadskern van Amsterdam met zijn unieke 17de-eeuwse grachtengordel (waarvan de voordracht voor de Lijst van het Werelderfgoed binnen enkele jaren te verwachten is) directe, rechtstreekse en aanwijsbare culturele, conceptuele en intellectuele relaties met elkaar. De droogmakerij van de Beemster is niet denkbaar zonder het economische, culturele en politieke milieu van Amsterdam aan het begin van de 17de eeuw.

De droogmakerij De Beemster is een uniek monument, zoals dat ook geldt voor de grachtengordel van Amsterdam.

Het is een waterstaatkundig en civieltechnisch monument van uitzonderlijke betekenis. De aanleg van De Beemster is met name het resultaat van een intellectueel concept, dat geënt is op antieke en italiaanse renaissance-theorieën over het 'ideaal van de rechte lijn', over de 'città ideale' en de leer der getallen, zoals door Plato en de Hl. Augustinus uitgewerkt. In deze aanleg klinken de Vitruviaanse uitgangspunten van firmitas, utilitas en venustas door. Hier heersen de principes van orde, van ratio, van mathematische beginselen en van weloverwogen planning op een monumentale schaal uitgevoerd.

De geometrisch geordende, strikt rationele indeling en zuivere compositie van op het water gewonnen land met zijn ruimtelijke orde van onderling met elkaar verbonden 'groene kamers' vormt tegelijk de schakel naar andere door Nederlanders in vele landen van Europa in de eeuwen nadien aangelegde droogmakerijen. Ook heeft De Beemster model gestaan voor droogmakerijen en polders (Wieringermeer en Noordoostpolder) in deze eeuw, als onderdeel van de Zuiderzeewerken, waarmee Nederland een grote en onbetrouwbare binnenzee, de Zuiderzee, omzette naar een binnenmeer, het IJsselmeer.

De droogmakerij De Beemster is een site, zoals omschreven in artikel 1 van de World Heritage Convention. Zij is daarnaast ook een landschap, een 'designed landscape, created intentionally by man' als aangegeven in artikel 39 (i) van de Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention.

Van uitzonderlijke universele betekenis is het momentum van het intellectuele, culturele concept dat hier aan het begin van de 17de eeuw heeft plaatsgegrepen. Een concept, dat zijn uitstraling en

toepassing heeft gekregen verspreid over Europa en daarmee deel is van het Europees cultureel erfgoed. Het stedenbouwkundig denken in de Republiek van de Zeven Verenigde Provinciën, dat in de Beemster zijn toepassing, zijn materialisatie heeft gekregen, is niet alleen beperkt gebleven tot het oude Europa maar heeft zijn verbreiding en toepassing ook bij de aanleg van steden in de Nieuwe Wereld gekregen.

Het intellectuele concept, dat aan de aanleg van De Beemster ten grondslag gelegen heeft, was visionair en functioneel tegelijk. Het was zijn tijd zover vooruit, dat het hedentendage nog steeds in vol gebruik is. Ondanks maatschappelijke veranderingen nadien heeft het niets van zijn actualiteit ingeboet. De Beemster van toen is in zijn aanleg, indeling en compositie nog steeds ten volle bruikbaar. De lijn van de geschiedenis zet zich hier ongebroken voort.

Het literaire beeld van De Beemster, zoals dat in 1732 is verwoord geldt voor de aandachtige beschouwer ook nu.

'....Dat elk met mij, vol aandacht, nu beschouw,
't Beroemste meir (=meer) vol weiland, akkerbouw,
en hoven, dat hier ooit is uitgemaalen,
De Beemster, die als koningin kan praaien
In 't Noorderdeel van ons Gemeenebest,
Daar meenig heer zyn landgoed heeft gevest,
Om dit seizoen vermaaklijk te bewoonen,
't Geen hem met vrucht van zyn gewas kan kroonen
Uit eenen grond, bestaande in klei en slyk'
(Noordhollandsche Arkadia, p. 143, 144)

'Hoe bekoorlyk zyn uw dreeven,
Die een koele schaduw geeven,
En uw laanen recht geplant
Door een' welbedreven hand!
Wie zou hier zyn rust niet vinden,
In deez' eiken, ypen, linden,
Die door hun verschiet van groen,
Stadig oog en hert voldoen!'
(Noordhollandsche Arkadia, p. 157).

Jan Adriaensz. Leeghwater, een van de uitvoerders van het droogmaken van de Beemster, schreef over De Beemster in diens Haarlemmermeerboek (1643),
'Naderhand heeft de Almogende God de Beemster vancalles zoo overvloedig gezegend, dat het nu genoegzaam het grootste lusthof van Noord-Holland is, zoo in weiden, bouwlanden, boomgaarden, huizen, lusthoven, enz. Daar wordt ook gezegd en voor waarheid gehouden, dat er geen vermakelijker en lustzinniger weg in Holland is, dan de Volgerweg in de Beemster, daar al die schoone, heerlijke huizen en boomgaarden gebouwd zijn.....'.

CHAPTER 1. IDENTIFICATION OF THE PROPERTY

1.1. COUNTRY

-The Netherlands

1.2. PROVINCE

-Noord-Holland

1.3. NAME OF THE PROPERTY

-Droogmakerij DE BEEMSTER (*DE BEEMSTER POLDER*)

1.4. GEOGRAPHICAL LOCATION

-Location:

-For an overview of the total structure, please refer to the Topographical map 1:25,000 (sheets 19D,19E,19G, edition 1997) (Maps and Plans 7.1) and the Aerial View (perpendicular) (1997) (Photographic Documentation 7.1.);

-Coordinates:

(national rectangular: X=155.000m
Y=463.000m)

119.500-128.500/
502.000-514.000;

-De droogmakerij De Beemster is gelegen binnen een ringvaart, de Beemsterringvaart. De grens van de gemeente Beemster ligt in het midden van deze vaart. De begrenzing van de te nomineren property is eveneens in het midden van de ringvaart gelegd.
Het grondgebied van de gemeente Beemster bedraagt 7185ha.

Langs de Beemsterringvaart loopt de ringdijk met een hoogte van 4-6 m., gelegen op gemiddeld 2m. boven Nieuw Amsterdams Peil (N.A.P.) met binnendijks een ringsloot. Aan de oostzijde is de dijk de Oostdijk genaamd, aan de westzijde de Westdijk, aan de zuidzijde de Zuiddijk en aan de noordzijde de Noorddijk. De Beemster-ringvaart aan de zuidzijde is onderdeel van het tussen 1818 en 1824 gegraven ruim 80 km lange Noordhollandsch Kanaal, dat toen een directe scheepvaartverbinding van Amsterdam met de Noordzee tot stand heeft gebracht;

-De gemeente Beemster bestaat uit de volgende dorpen en gehuchten:
Halfweg, Klaterbuurt, Middenbeemster, Noordbeemster, "Westbeemster en
Zuidoostbeemster.
De gemeente telt 8605 inwoners;

-Met het inwerkingtreden van de Gemeentewet in 1851 is er sprake van de gemeente

Beemster.

Gedurende de voorafgaande eeuwen was het polderbestuur het bestuursorgaan van De

Beemster,

-De gemeente Beemster wordt omgeven door de gemeenten Westerkoggenland, Zeevang, Purmerend, Jisp, Graft-De Rijp en Schermer.

Sedert 1991 zijn gedeelten van Jisp en Wormer deel gaan uitmaken van de gemeente Beemster;

1.5. LOCAL COUNCIL

-Beemster

CHAPTER 2. JUSTIFICATION

2.1. Statement of significance

De Beemster is a 17th century polder (1607-1613) with a surface area of approximately 5x8 kilometres and a ground level of 3.00 metres to 4.80 metres below Mean Sea Level (N.A.P.). Its circumference follows the edges of a drained lake, the Beemster, which used to be linked directly to the former Zuiderzee (now IJsselmeer).

Ground plan and parcelling in lots according to a rational geometrie ground plan with a module of 900 x 900 metres (i.e. 5 x parcel size of 180 x 900 metres determined at time of cultivation). The road system (107 kilometres long) and watercourse system cross each other orthogonally.

The lots have a central axis running north to south, the Middenweg, which in turn is crossed by the Middensloot/Rijperweg running east-west. Six 1,800 x 1,800 metre squares form the rectangular grid of the centre of the polder, measuring the ideal classic measurement ratio of 2:3.

The centre is the main town of Middenbeemster. The village of Noordbeemster Hes north of Middenbeemster, where Middenweg and Oosthuizerweg intersect. Westbeemster is situated along Jisperweg.

The Beemster is bordered by a circular line (approximately 48.9 kilometres) of ring-dikes and ring-ditches. The reclaimed land is divided into four sections (Bovenpolder, Middenpolder, Arenbergpolder and Kilpolder).

The slightly elevated roads, lanes, in the open country have been planted with trees.

Farms built in the style of the "bell-jar" farmhouse; some 17th century farms along Middenweg are unique as to architecture.

During the 19th and 20th century, five forts were built along the western, eastern and southern sides of De Beemster, namely a fort north of Purmerend (1912), a fort along Nekkerweg (1913), a fort along Middenweg (1913-1914), a fort along Jisperweg (1914), and a fort near Spijkerboor (1913). They were part of the Stelling van Amsterdam (the national defence line constructed between 1880 and 1920, to protect the country's capital. Since 1996 included on the World Heritage List).

The area was originally drained by means of approximately 40 windmills but these were replaced by two pumping stations (1877 and 1880, later modified, and now replaced).

Recent changes to the landscape due to the construction of the A7 highway (parallel to Pumerenderweg) are incorporated into the grid of the Beemster layout. The A7 orthogonally intersects the N244/S10 (parallel to Volgerweg) running from Edam/Volendam to Alkmaar.

Het droogmalen tussen 1607 en 1612 van de 7000h. grote wateren van de Beemster moet worden gezien als een zeer belangrijk en uniek moment in de geschiedenis van de landreclamation, in Nederland en daarbuiten. De topografie en de morfologie van het landschap van met name het noorden van Noord-Holland, het gedeelte benoorden het IJ, is door de elkaar opvolgende droogmakerijen van meren en plassen ingrijpend gewijzigd.

Landreclamation vond niet alleen in Nederland maar in vele landen van Europa en daarbuiten plaats. Het waren met name Nederlandse ingenieurs, vestingbouwkundigen en dijkenbouwers in de 17de eeuw, die met hun kennis en vernuft in tal van landen over heel Europa verspreid land hebben aangewonnen, fortificaties hebben ontworpen, nieuwe steden of stadsuitbreidingen ervan ontworpen hebben of waterstaatkundige werken op hun naam hebben gesteld.

Als voorbeelden kunnen worden genoemd in Engeland Holland Fen, het moeras in het Fendistrict Bedford Level (1629) (300.000 acres) door Cornelius Vermuyden (geb. 1590) (schreef 'Discours touching the draining of the Great Fennes, ca. 1655), Dagenham (1621), Royal Park in Windsor (1621) en Hatfield Chase (1626-1629) (75.000 acres), eveneens door Vermuyden. In Duitsland werkten zij, evenals in Denemarken (Amager, 1600; het bedijken van het moeras in Bredstedt, het Bredstedt Vaerk, naar plannen van Johan Sems, 1619, en mogelijk is Sems ook betrokken geweest bij de uitleg van de

stad Bredstedt. In 1617/1619 maakte Sems in opdracht van de Deense koning een ontwerp voor Christianshavn). Jan Claesz. Rolwagen bedijkte in opdracht van de Hertog van Sleeswijk-Holstein zes polders met een oppervlakte van ca. 2000 ha., 1610-1613), in de Vistula-delta, in Zweden (Gothenburg, gesticht 1603 door Karel IX, ontwerp Hans Fleming en Peter Nicolaes de Kempe, verwoest 1611, herbouwd door vermoedelijk Nederlandse ingenieurs, gezien de formele verwantschap met de stedenbouwkundige aanleg van Christianhavn (ontwerp Johan Sems (ingenieur, landmeter) (1616/1617)), en met het plan voor Friedrichstadt in Sleeswijk-Holstein), in Frankrijk, zoals bijvoorbeeld in Marais Vernier (1626) of in Petite Flandre (1607-1639) nabij Rochefort of in de Marseillette (1622-1625) ten noordoosten van Carcassone. Ook in Italië werkten zij aan ondermeer de Pontijnse Moerassen (de 'Dic-Maestro' Gilles van den Houten, later opgevolgd door Nicolaas Cornelis de Wit, door Nicolaas van der Pellen en Cornelis Jansz. Meyer (schreef 'Del modo di seccare le Paludi Pontine'), 1622-1623, 1637, 1659-1675, 1707). Op meerdere plaatsen in Rusland deden zij eveneens hun werk, zij het hoofdzakelijk na 1700.

De strikt geometrische indeling van de drooggevalen gronden in de droogmakerij van De Beemster plaatst zich nadrukkelijk in de lijn van het denken over de planmatige indeling van de ideale stad, zoals zich dat in Europa sedert de theorieën van Griekse antieke schrijvers bekend, bestudeerd en toegepast is.

In deze aanleg klinken verder de Vitruviaanse uitgangspunten van firmitas, utilitas en venustas door. Hier heersen de principes van orde, van ratio, van mathematische beginselen en van weloverwogen planning, op een monumentale schaal uitgevoerd.

Bleef in de stedenbouw veel van het theoretisch klassieke gedachtengoed in de praktijk beperkt tot beschouwingen in traktaten, in De Beemster kreeg het zijn directe, daadwerkelijke vertaling en toepassing. Het concept van de 'ideale stad', gebaseerd op geometrisch, rationele grondslag, kreeg in het grid van De Beemster zijn werkelijkheid.

De elkaar in Middenbeemster kruisende Rijper- en Middenweg, naast wier snijpunt de Herv. Kerk is gebouwd in 1621-1623, weerspiegelt feitelijk de klassieke opvatting van '_ardo et decumanus'. Ook wordt er door het plaatsen van de kerk bij dit snijpunt aansluiting gevonden bij de christelijke symboliek, zoals die zich sedert de middeleeuwen vertaald heeft volgens de opvatting, dat eertijds Jeruzalem en Rome volgens overlevering ook een indeling in vier kwartieren, ontstaan door het snijpunt van wegen, zouden hebben gehad.

De droogmakerij De Beemster is de verwezenlijking, de materialisatie, van klassieke literair-filosofische verhandelingen en architectuurtraktaten, van utopische idealiserende beschouwingen over de 'città ideale'. De 'città ideale' had niet alleen een ideale ruimtelijke orde, maar vormde ook een afspiegeling van een ideale sociale orde.

De Beemster als site en als cultural landscape is een intellectueel concept, dat zijn vorm heeft gekregen als een designed landscape, als een architectonisch landschap. Hier zijn het gegroeide en het door de mens gewenste, bedoelde landschap, het stedelijke en het landschappelijke, het natuurlijke en het cultureel in elkaar overgegaan.

Deze droogmakerij was in de 17de eeuw ontworpen als een plantage van nut en plezier, van 'otium et negotium', van het besteden van vrije tijd aan de zoetheit van het buitenleven en van het werkzame leven in het zweet des aanschijns.

De ietwat verhoogd aangelegde wegen bieden steeds een weids, imposant uitzicht over de omgeving. Een concept, dat Palladio eerder voorstond voor de wegen in de Italiaanse Po-vlakte.

De Beemster met zijn rechthoekig wegenpatroon weerspiegelt wat Andrea Palladio (1508-1580) in het derde boek van diens *I quattro libri dell' architettura* (1570) als volgt heeft omschreven (Chapter I, Of roads):

'The roads ought to be short, commodius, safe, delightful and beautiful; they will be short and

commodius if made in a strait line, and if they be made ample, that so the carts and the cattle meeting, do not impede one another The conveniency they afford, and besides being in them able to see at a great distance, and besides to discover a good deal of the country, whereby great part of the fatigue is alleviated, and our minds (having always a new prospect before our eyes) find great satisfaction and delight'

(Placzek, Andrea Palladio).

Sprekend over wegen buiten steden, heeft Palladio in hetzelfde boek geschreven, dat (Chap. III, Of the ways without the city),

'The ways without the city ought to be made ample, commodius, having trees on either side, by which travellers may be defended from the scorching heats of the sun, and their eyes receive some recreation from the verdure'

(Placzek, Palladio).

De orthogonale ruimtelijke en regelmatige indeling en ordening van kavels, wegen en sloten, is tot op heden bewaard gebleven en bepaalt de harmonie en de proportie van het ruimtelijk beeld. Het 'interieur' van de droogmakerij met zijn inrichting met door bomen omgeven 'groene kamers' bepaalt de karakteristiek en de esthetiek van de aanleg.

Voor de ideale stad, aangelegd vanaf de 16de eeuw tot diep in de 18de eeuw, gold het schaakbordpatroon als indeling en stratenpatroon. Sedert het midden van de 16de eeuw werd het motief van de cirkelvormige of veelhoekige radiale stad in de handboeken over architectuur en stedenbouw weer vervangen door het schaakbordpatroon (Taverne, 'In 't land van belofte....', p. 31). Deze ideaal-typische opvattingen omtrent de ideale stad, later in Nederland overgenomen en 'vertaald' in de aanleg van de Amsterdamse grachtengordel na 1613, in De Beemster, en bij het tracé van de Utrechtse grachten naar het plan van Hendrick Moreelse zijn hier geïntroduceerd door Italiaanse vestingbouwers en ingenieurs, in dienst van het huis Habsburg.

In Nederland zelf werkte rond 1600 Simon Stevin (1548-1620) als denker, als theoreticus over ondermeer de stedenbouw (Vande oirdeningh der Steden, geschreven voor 1594 en later uitgegeven door zijn zoon Hendrik Stevin, 1649).

Het werk van Stevin vormt een directe schakel in de overdracht van de Italiaanse architectuurtheorieën naar met name de Noordelijke-Nederlanden en vandaar uit naar andere landen, met name Duitsland, Denemarken en Zweden.

In zijn traktaat heeft Stevin zich op zijn beurt sterk laten leiden door het theoretisch geschrift van de Italiaan Pietro Cataneo, 'I quattro primi libri di architettura' (Venetia, 1554).

Interessant is wat Stevin, sprekend in diens traktaat over de vorm van steden, opmerkt als hij schrijft, dat naar zijn mening de vierzijdige rechthoek uitgezet op een vlak stuk grond de meest geschikte plattegrond voor een stad is, zodat men wat de ruimtelijke indeling ervan betreft geschikte rechthoekige bouwblokken, erven, huizen, hoven, markten en open plaatsen krijgt, die op geen andere manier te verkrijgen zijn. De vraag rijst of een dergelijk beeld van de 'città ideale' door Stevin is afgeleid van de Polybius tekeningen van gereconstrueerde Romeinse legerkampen.

Het waren voorts Vitruvius (geb. 84 BC) en Alberti (1404-1472), die geschreven hebben over het ideaal van een naar functie en plaats evenwichtige indeling van straten en pleinen.

In de architectuur van Alberti speelden het getal (numerus), de maat (finitio) en de ordening (collocatio) onderscheidelijke rollen. Getallen, die voorkeur hadden waren de 6 en de 10 (de lengte-breedte en lengte-dikte verhouding van de mens). Grafisch kunnen deze getallen 'vertaald' worden naar (vierkante)rasters. De Beemster weerspiegelt deze theoretische beschouwingen van Alberti.

Het ideaalplan van 1612 van De Beemster doet in zekere zin denken aan het schema voor de ideale stad, dat Polybius heeft gegeven, gebaseerd op dat voor een Romeins legerkamp. Ook bij hem zien we als bij de De Beemster een raster, dat bestaat uit vierkanten.

Het vierkant als vorm en als symbool was een bijzonder thema bij Scamozzi, die als theoreticus bijzonder geliefd en populair was in het Nederland van de 17de eeuw. Het vierkant in zijn symbolische, want emblematische betekenis werd beschouwd als zinnebeeld van vastheid en hechtheid.

Bij het vierkant met deze eigenschappen keren dan weer de principes terug van utilitas (de droogmakerij als landbouwgrond), firmitas (het vierkant, het geometrisch patroon van lanen, wegen, sloten, kavels, van een streng perspectief) en venustas (de droogmakerij, die ruimtelijke schoonheid teweeg brengt door haar indeling met door bomen omlijste ruimtes, 'groene kamers').

Een tweede bron van inspiratie voor de moderne opvattingen van toen over stedenbouw en landschapsarchitectuur avant-la-lettre vormde de meer mathematische benadering. Die kwam met name van de Leidse Academie, waar sedert 1600 de richting van de 'Duytsche Mathematicque' werd onderwezen aan toekomstige vestingbouwkundige ingenieurs en landmeters door de professoren Simon Fransz. van Merwen en de wiskundige Ludolf van Ceulen, na diens overlijden in 1610 opgevolgd door Franciscus van Schooten sr.

Zij onderwezen er in het 'ideaal van de rechte lijn', dat zijn toepassing kreeg in de stedenbouw, tuinkunst en 'landschapsarchitectuur' van toen.

Ingenieurs ontwierpen vooral de fortificaties en andere verdedigingswerken. De landmeters brachten de te onteigenen gronden in kaart, maakten het stratenplan, zenen de kavels uit, bakenden straten, pleinen en grachten af.

In de opleiding stond volgens de beginselen van de mathematica, afgeleid van de Natuur, de Antieken (zoals Plato) en de Kerkvaders (St. Augustinus) het verwerven van kennis van de geometrie, aritmetika en proporties voorop. Er is wel gesteld, dat 'met de stijgende reputatie van de mathematika in de praktijk van het openbare leven, onvermijdelijk de versterking van het prestige en de status van de militaire ingenieur gepaard ging. In geen enkel land van het toenmalige Europa was deze ontwikkeling zo sterk als juist in Nederland' (Taverne, 'In 't land van belofte', p. 50).

De Academie diende in' de eerste plaats om ingenieurs op te leiden, die zich in dienst wilden stellen van het land. Deze opleiding heeft tot ver in de 17de eeuw grote invloed in binnen- en buitenland uitgeoefend op het denken over architectuur en vestingbouw.

Een Academie ook, die belangstellenden in de leer van de vestingbouw en stedenbouw aantrok uit aangrenzende landen en uit Scandinavië, met name door de deense koning Christian IV en Zweedse koning Gustav II Adolf en diens opvolger Christina daartoe aangezet. Militairen ten tijde van Gustav II Adolf werden in de Noordelijke-Nederlanden geschoold in de vestingbouw bij de hogeschool van Prins Maurits. Gustav II Adolf zelf onderhield directe betrekkingen met Simon Stevin, de belangrijkste adviseur van Prins Maurits op dit terrein.

Topos in de 17de eeuw was hoe de kunst orde, nut en schoonheid kan brengen in en aan de natuur. Of zoals toen geschreven, kunst maakt alles regelmatig. Het is juist de kunst, die het mogelijk maakt de onderliggende ordening in de natuur, de harmonie en de wetmatigheid van de natuur in het zicht te brengen. Orde en harmonie in de natuur wordt verkregen door het toepassen van de wenen van de symmetrie.

Het zijn de rechthoek, cirkel en het vierkant, die door hun geometrie de tuin- en landschapskunst van de 17de eeuw zijn gaan bepalen.

In De Beemster is het vierkant als basis-principe van ordening toegepast. Vanuit het snijpunt van Middenweg en Middensloot zijn de zes de ruimtelijke orde van De Beemster bepalend gegroepeerd. Deze zes vierkanten vormen samen een rechthoek met de ideale maatverhouding van 2:3. Op de snijpunten van het ingeschreven grid van de rechthoek waren oorspronkelijk dertien open ruimtes, vierkante pleinen geprojecteerd. Op vijf ervan waren nederzettingen bedoeld, de overige waren bedoeld als marktpleinen. Die te Middenbeemster, de kern van de ruimtelijke compositie van de geometrische rechthoek en kern

van de droogmakerij, is daadwerkelijk tot stand gekomen.

Bij de centrale rechthoekige ruimte in Middenbeemster zou gedacht kunnen worden aan wat Palladio schreef over de 'Piazzze, and of the edifices that are made round them' (3de boek, hfdst. xvi),

'Besides the streets,.....it is necessary that in cities, according to their bignefs, there should be more or fewer piazzze comparted, in which people assemble to contract for things useful and necessary for their wants: and as they are applied to different uses, so a proper and convenient place ought to be given to each. Those ample places are left in cities, besides the said conveniency, that there the people assemble to walk, to discourse, and bargain in; they afford als a great ornament, when at the head of a street, a beautiful and spacious place is found, from which the prospect of some beautiful fabric is seen, and especially of some temple...'

(Placzek, Andrea Palladio)

De Beemster ondervond van buitenlandse zijde grote en hoge belangstelling. Zo bezocht Cosimo de Medici (1642-1723), stadhouder van Toscane, deze droogmakerij in 1669.

Ook William Temple maakte een reis langs De Beemster, 1673. Zijn beschrijving luidt:

'the Bemster, being now the richest part of soil of the Province lying upon a dead flat, divided with Canals, and the ways through it distinguished with ranges of Trees, which make the pleasantest of Summer-landship of any country I have seen of that sort'

(Van der Sluis, p. 100).

William Mountaque schreef in 1696, 'The dutch are great improvers of land, and planters of trees, of ornament as well as profit' (William Mountague, *The delights of Holland*. Z.pl., 1696).

De Beemster als landschappelijk kunstwerk, uitgewerkt als technisch ideaalschap, laat zich 'lezen' en 'ondergaan' vanaf de op gemiddeld 2m boven N.A.P. gelegen omlopende ringdijk alsof men het bekijkt vanaf een balkon.

De lanen met hun beplanting bieden steeds zicht op de horizon. De beplanting fungeert als schermen, die de ruimtes driedimensionaal helpen te geleiden en te benadrukken.

In feite is de droogmakerij binnen de ringdijk een grote kom, die ingedeeld is door kunstmatig ingedeelde compartimenten, de 'groene kamers', waardoor er sprake is van een voortdurende ruimtelijke spanning en afwisseling.

De boerderijen met hun pyramidale daken werken als silhouetten en als abstracte ruimtelijke tekens daarin.

Het wegenpatroon loopt van noord naar zuid en van oost naar het west. Daarlangs bevinden zich de bebouwing, - aanvankelijk alleen met boerderijen, later ook met landarbeiderswoningen en tuinderswoningen -, en de groenelementen (weg-, erfbeplanting, boomgaarden, boerenbongers). Op het achter de boerderijen gelegen land geen bebouwing. Kenmerkend is de openheid van de droogmakerij.

De wegbeplanting bestaat uit essen, populieren, iepen en hier en daar vruchtbomen. Een sterk ruimtelijk visueel element vormen de dorpssilhouetten.

Het is van uitzonderlijke cultuurhistorische betekenis, dat aan het begin van de 17de eeuw de mathematische principes gevolgd werden bij het uitbreiden van steden en in het geval van De Beemster het droogleggen van wateren.

De Beemster met zijn utilitair en architectonisch landschap is op zijn beurt weer het model geweest voor de droogmakerij van de Wieringmeerpolder, eveneens gelegen in de provincie Noord-Holland als een polder in de voormalige Zuiderzee (thans IJsselmeer), bedijkt vanaf 1927 (drooggevallen 1930, 20.000ha nieuw land). Deze polder was op zijn beurt weer het voorbeeld voor de aanleg van de

Noordoostpolder (door Nederland opgenomen op de Tentative List).

Kijkt men naar de 17de-eeuwse planmatige en geometrische stadsuitbreidingen van Amsterdam dan is er sprake van een opvallende parallelle tussen de droogmakerij van De Beemster en de uitleg van Amsterdam.

Amsterdam groeide aanvankelijk conform de parcelleringen, die overeenkwamen met de bestaande ontginningspatronen, die voordien getrokken waren bij het ontginnen van het veen.

Toen de stad zich op het eind van de 16de en aan het begin van de 17de eeuw ten gevolge van schaalvergroting en ingrijpende veranderingen, met name op economisch gebied, drastisch ging wijzigen, was een stedenbouwkundige uitleg noodzakelijk.

In 1609 kreeg Amsterdam van de Staten van Holland octrooi om de huizen, die gebouwd waren buiten de bestaande omwalling te onteigenen ten behoeve van de stadsuitleg. Het betrof een 3330 huizen.

In 1613 was het zover dat er begonnen kon worden met de uitleg. Hierbij was een aantal personen betrokken, die ook een directe rol hebben gespeeld bij het totstandkomen van de droogmakerij van De Beemster.

Toen is een begin gemaakt met de aanleg van de ook voor plaatsing op de Lijst van het Werelderfgoed voor te dragen historische grachtengordel van de Herengracht met twee nieuwe grachten, de Keizers- en de Prinsengracht (1615, respectievelijk 1614).

Bij die stadsuitbreiding werd niet meer het vroegere verkavelingspatroon gevolgd. Er werd een geometrisch, mathematisch patroon gehanteerd met een hiërarchische indeling met erven, straten en dwarsstraten. Ook werden nauwkeurige bepalingen opgesteld over de breedte en diepte van de erven langs de hoofdgrachten met brede kades, breder dan gewoonlijk. Ook zijn er bijzondere voorschriften opgesteld om de kwaliteit van de architectuur van de te bouwen huizen te waarborgen. De dwarsstraten tussen de grachten sloten aan op het stratenpatroon van de kern van de laat-middeleeuwse stad, zodat de stad in haar geheel door de radiale aanleg meer bereikbaar was door directe onderlinge verbindingen.

De uitleg van 1613 liep tot aan de Heiligeweg, de latere uitbreidingen van 1655 en 1662 strekten zich van daar oostwaarts uit. Die gaven Amsterdam zijn uniek historische plattegrond, die het na 1662 verkreeg door de stedenbouwkundige plannen van de landmeter Cornelis Danckertsz. de Jonge, die met de stadsarchitect Daniël Stalpaert straten en grachten uitzette.

Een dergelijke planmatige aanpak heeft daarna model gestaan bij de plannen voor stedenbouwkundige uitbreidingen van steden als Haarlem en Utrecht.

Ook in de architectuur van de Amsterdamse stadsuitbreiding deed de invloed van de Italiaanse renaissance-architectuur zich nadrukkelijk gelden. Niet in academische zin, maar die invloed werd verwerkt tot wat wordt genoemd de Hollandse Renaissance, daarna, na de jaren '30 van de 17de eeuw gevolgd door het Hollands Klassicisme, eveneens geïnspireerd op Italië.

Architecten uit Amsterdam werkten ook buiten de stad. De Amsterdamse architect Hendrick de Keyser (1565-1621), ontwerper van de Zuiderkerk (1603) en de Westerkerk (1631) in die stad, ontwierp de Herv. Kerk in Middenbeemster. Philip Vingboons (1607-1678) bouwde er in 1660 de Cromhout-huizen aan de Herengracht, een groep van vier monumentale woonhuizen. De Haarlemse schilder en bouwmeester Salomon de Bray beschouwde in diens in 1631 verschenen *Architectura moderna* de architect Hendrick de Keyser als een baanbreker, als een architect, die de middeleeuwse wereld van het bouwen had weten los te laten.

Het bijzondere beeld doet zich voor, dat aan het begin van de 17de eeuw nieuwe stedenbouwkundige plannen, voor het aanwinnen van nieuw land of voor de aanleg van ketens van buitenplaatsen, zoals in de ontginning van 's-Graveland en langs rivieren zoals de Vecht en de Amstel eerder een maatschappelijke elitaire en intellectuele bovenlaag van regenten, staatslieden en koopheden de toon hebben gezet dan dat plaatsvond aan de hand van plannen en initiatieven van ingenieurs en bouwmeesters.

In het geval van Amsterdam is er geen sprake geweest van een volledig stedenbouwkundig plan. Het was, zoals bij nadere bestudering blijkt het werk van een commissie, die met voorstellen is gekomen tot het mathematisch grondplan voor de aanleg van de grachten, los van de bestaande structuur van het terrein. Dit geldt feitelijk ook voor de aanleg van De Beemster

2.2. Comparison with similar properties

Due to the fast-growing population in Holland, a process was started up during the 17th century, mainly in the present provinces of Noord-Holland and Zuid-Holland, to drain large stretches of water (lakes) created as of the Middle Ages.

Approximately 31 inpolderings were started between 1630 and 1631, the main ones being Wogmeer (1610), De Beemster (1607-1613), Purmer (1622), Wormer (1626), Watergraafmeer (1630) and Heerhugowaard (1630).

The 17th century De Beemster polder was taken as an example for this as well as for the 20th century inpolderings which were a part of the Zuiderzee/IJsselmeer project (Wieringermeer and Noordoostpolder).

De Beemster, in comparison with other polders created in the 17th century but also with those developed in later centuries, may be considered a unique example within the series of polders reclaimed in previous centuries. It has shown the history of the continuous struggle against the water and the development of the landscape of Holland into an agricultural landscape up to the present.

For a comparison to other inpolderings and hydraulic activities carried out elsewhere by the Dutch, the ones in the English Holland district, in Sweden, Denmark, Germany, France and in the lower reaches of the Po and in the Pontine marshes can be mentioned as examples, however they do not have anywhere near the same importance as De Beemster.

2.3. Indication as to authenticity and integrity

Het intellectuele en architectonische concept, dat ten grondslag heeft gelegen aan de ruimtelijke indeling van de droogmakerij van De Beemster is sedert het moment van zijn aanleg niet in zijn essentie veranderd.

De droogmakerij van De Beemster heeft haar orthogonale, geometrische en rationele indeling bewaard. Het patroon van de met bomen beplante wegen, het tracé van de waterlopen en ringvaart met ringdijk, de maat der kavels, de schaal der bebouwing, de ligging der boerderijen, de historische structuur der nederzettingen en het functionele, want agrarische gebruik van deze 17de-eeuwse droogmakerij zijn de bepalende, maatgevende kenmerken ervan gebleven.

Vrijwel overal kan nog de typische ruimtelijke visuele beleving ondergaan worden van de wijsheid van de droogmakerij, die zij sedert haar ontstaan bezit. Traditioneel is er ook het materiaalgebruik gebleven, baksteen en hout.

The historic centre of Middenbeemster was designated as a Conservation Area on 26 November 1985 and in accordance with the Dutch Monuments and Historic Buildings ACT1988 (Article 35). This designation was mainly justified by the systematic layout of this 17th century cruciform village (established 1608-1612), and the historical buildings which still exist (e.g., the Reformed Church (1618-1623) and the former Town Hall (1826) protected as monuments).

Many monuments (farms, forts and houses) are protected in De Beemster by the Province of Noord-Holland or by the State (see Appendices).

With regard to the environmental policy of the De Beemster region, the Streekplan Waterland (1991) (Province of Noord-Holland's Marshland Regional Plan (1991) stipulates

'maintaining and where necessary reinforcing the present character of regions of natural, scenic and cultural-historical importance'.

It has also been noted that the historic land division pattern is of major importance. De Beemster is included in the Nationaal Landschap Centraal Noord-Holland (National Landscape of Central Noord-Holland).

2.4. Criteria under which inscription is proposed (and justification for inscription under these criteria)

Justification of 'outstanding universal value':

Criteria:

24 (a) (i), (ii), (iv), (Ti):

-De Beemster, a clearly defined, systematically laid out reclaimed land, a complex designed and created as a cultural landscape by man, is a site of outstanding universal value from a history, art, (landscape) architecture, science and intellectual point of view as well as being a monument on its own, representing a unique masterpiece of human creative genius (24.(a)(i));

-It is also an outstanding example of an architectural ensemble and physical environment that illustrates a significant stage in the history of land colonisation in The Netherlands and abroad since the 17th century. The historic physical environment of The Netherlands that has been brought to life and developed through ever-improved developments in civil water management techniques. A man-made landscape as a site in a river delta with large areas consisting of fenlands (24.(a).(ii));

-De Beemster was drained, cultivated and colonised - a deliberate intervention in the undeveloped region - at the same time as the city of Amsterdam was first expanded during the 17th century. This expansion was supported by the *nouveau-riches*, by merchants and regents of Amsterdam and was carried out by surveyors, city architects and administrators. They were involved in the expansion of Amsterdam in 1613 as well as in Beemster polder. At the time, urban planning principles and architectural principles were applied that even today show a close relationship to the classic and Italian theories and treatises concerning ideas about radial cities, about the 'città ideale', about chessboard patterns or laying straight, safe, paved and planted roads (Vitruvius/Palladio) (24.(a).(iv));

-There were two main reasons for creating De Beemster. Firstly, to control recurring flooding and reclaim a new agriculture area, but also to find a safe way to invest funds. It had been determined as early as 1611 that the region should also realise the pastoral classic nature and agriculture model, because of its spatial design (with lanes, green compartments ('chambers'), pleasure gardens for the wealthy merchants of Amsterdam and plantations)

De Beemster with its rational geometrie layout, was designed as an architectural landscape. (The theory of) 17th century urban development and agricultural engineering for reclaiming land was based on the 'ideal of the straight line', besides falling back on old-fashioned principles such as (geometrie) structure, planning and linear monumentality, symmetry, harmony and order. A landscape in which the square, the basic pattern from analogy of the theories of Scamozzi, induces balance and diffusion (24.(a).(vi));

-The cultural-historical importance of De Beemster polder is determined in the preserved

authenticity of the design and setting and by its distinctive character in comparison with other polders (24.(b)(i)).

De Beemster beantwoordt aan de omschrijving van het begrip site, zoals gegeven in de Operational Guidelines (WHC-97/2, February 1997, par. 23).

CHAPTER 3. DESCRIPTION

3.1. Description of Property

Ten noorden van Amsterdam en ten westen van Purmerend is de droogmakerij van De Beemster gelegen. Zij is Het resultaat van waterstaatkundige en civieltechnische werken. Het initiatief tot het droogleggen van het water van de Beemster is genomen door een aantal vermogende regenten en kooplieden uit Amsterdam en enkele hoge ambtenaren uit Den Haag. Er waren in totaal 123 investeerders, die bij het voltooiën van de droogmakerij in 1612 een rente van 17% van hun inleg kregen.

De Beemster

Het gedeelte van Noord-Holland, gelegen boven het IJ, is het Noorderkwartier, ook wel het 'Kwartier van het Noorderland' genaamd. Tegen het einde van de 13de eeuw bestond het veengebied van het Noorderkwartier uit een aaneenschakeling van door middel van dijkringen bedijkte veengebieden, aan de westzijde beschermd tegen de zee door de duinen van het Kennemerland. Ook de oostelijk van de Beemster gelegen Zeevang en het ten zuiden gelegen Waterlant met de Zaanstreek waren door dijkringen omgeven. Daartussen lagen grote wateroppervlaktes, zoals de Beemster en de Schermer en brede zeearmen, het Ye.

Het water van de Zuiderzee had bij vloed via de Korsloot vrij toegang tot de Beemster. De Beemster stond op zijn beurt weer in open verbinding met de Purmer, via de Weere, en met de Schermer door het Zwet bij Schermerhorn en met het Starnmeer door het Spijkerboor (Borger/Bruines, p. 23, 24). Wel moet het zo zijn geweest dat op een zeker moment de Beemster aan de noordoostzijde is afgesloten. Dat moet al blijkens archivalische gegevens het geval zijn geweest in 1343/1344. Op die plek stond de Beemster niet langer meer in open verbinding met de Zuiderzee.

In een eeuwenlang proces van sedimentatie en erosie, sedert enkele duizenden jaren voor Christus, heeft zich langs de Noordzee achter de strandwallen een pakket van veenlagen afgezet doordat de zeespiegel minder snel steeg en dit gunstige voorwaarden bood voor een omvangrijke veengroei. Het overtollig water werd afgevoerd via de lager gelegen delen van dit veenpakket en door natuurlijk gevormde veenriviertjes. Dergelijke stroompjes waren de Schermer en de Beemster ('Bamestra', voor het eerst vermeld in 1083). Door oeverafslag en overstromingen vergrootten deze stroompjes zich. Aangenomen wordt dat de veenstroom van de Beemster min of meer noordoost-zuidwest liep en via de Zaan in het IJ uitmondde (het IJ is in 1872 afgedamd van de Zuiderzee).

Aangenomen wordt dat ook het vroegere Beemstermeer is ontstaan door het geleidelijk overstromen en afbrokkelen van lage veenachtige gronden nadat zich hier de Zuiderzee een weg had gebaan. Aan de huidige omtrek van de droogmakerij van De Beemster kan nog afgelezen worden tot wat voor een omvang deze waterpartij uitgegroeid was. De Zuiderzee zelf is in de loop der eeuwen ontstaan. Door overstromingen en stormen heeft de (Wadden)zee zich een weg weten te banen in zuidelijke richting. Uiteindelijk verbond zij zich met het zoete water van het Almere, dat in het hart van het land gelegen was. Het Almere veranderde zo, in de 12de eeuw, tot de Zuiderzee.

Het Beemstermeer was eens het grootste open water van het Hollands Noorderkwartier. Het vormde een schakel in de vaarroutes door Noord-Holland. Onderzoek met behulp van luchtfoto's van de middeleeuwse verkaveling in het later drooggemaakte gebied en van bodemvondsten, die ten zuiden van de Oosthuizerweg zijn gedaan, maakt het

aannemelijk dat de Beemster als meer rond 1100 zou zijn ontstaan.

De ligging en de vorm van het oorspronkelijke meer laat zien, dat het gezien het verloop in noordoostelijke richting vooral de vaak waaiende zuidwestelijke wind is geweest, die richting en vorm ervan heeft bepaald. De oppervlakte van de Beemster, met aan de west- en zuidzijde een min of meer strakke rand in tegenstelling tot de golvende aan noord- en oostzijde met een oppervlakte van 8x5km.

De natuurlijke vorm van het water van de Beemster moet gezien worden als die van de deltavormige bovenloop van een veenrivier, in dit geval die van de Bamestra. De uitstulpingen aan de noordzijde maken duidelijk, dat het water van de stroom eens in twee richtingen (noord en oost) uitwaaierde.

De droogmakerij van de Beemster

Reeds in de 16de eeuw (jaren '60 en '70) waren er plannen tot het droogleggen van de Beemster. De Staten van Holland en West-Friesland behandelden in 1601 de wenselijkheid van het bedijken van het Beemstermeer.

In 1607 is er octrooi verleend door de Staten van Holland aan een zestiental personen, verenigd in de 'Beemstercompagnie', onder wie meerderen uit Amsterdam, die daar het kapitaal voor verschafden. Het octrooi spreekt van 'in so goeden werck, als is van Water Lant te maecken'.

Het ging daarbij om Amsterdamse kooplieden en regenten, die vooral belangen hadden in de Verenigde Oostindische Compagnie, en om hoge Haagse ambtenaren, bijvoorbeeld deel uitmakend van het Hof van Holland of van de Hoge Raad.

Het waren vooral de rijke koopman Dirck van Oss (ca. 1556-1615), - een van de oprichters en administrateur van de Verenigde Oostindische Compagnie (V.O.C.) -, en diens broer Hendrick van Oss, burgemeester van Amsterdam, die met een kleine kring van kooplieden en regenten beschouwd kan worden als de belangrijkste initiatiefnemers van het droogleggen van de ruim 7000ha. grote Beemster.

Tot de groep van de 'Beemstercompagnie' behoorden verder Jacob Poppen (1576-1624), bewindvoerder van de V.O.C., burgemeester van Amsterdam en handelspartner van Dirck van Oss, Jan Claesz. Croock, goudsmit en aandeelhouder van de V.O.C, Barthold Cromhout (1550-1624), koopman en burgemeester van Amsterdam, Nicolaas Cromhout (1561-1641), raadsheer en president van het Hof van Holland, Frans Hendriksz. Oetgens (1558-1625), Rombout Hoogerbeets (1562-1625), lid van de Hoge Raad, Adriaan Teding van Berkhout (1571-1620), raadspensionaris van Monnickendam, later raadsheer bij het Hof van Holland, aandeelhouder bij de V.O.C, Jan ten Grootenhuys (1573-1646), koopman te Amsterdam, Arent ten Grootenhuys (1570-1615), koopman te Amsterdam, Pieter Boom (gest. 1609), Jan Basius, raad en rekenmeester van Holland, Jan Buijes, raadsheer bij het Hof van Holland, Elias van Oldenbarnevelt (ca 1563-1612), koopman en raadspensionaris van Rotterdam, Jan van Santen, lid van de Hoge Raad.

De leden van de 'Beemstercompagnie' wezen zichzelf direct aan als ingelanden van de droog te leggen Beemster.

Ter voorbereiding van de werkzaamheden is er aan de landmeter Pieter Cornehsz. Cort uit Alkmaar opdracht gegeven om een kaart te maken van de Beemster en omgeving (zie afb. 7.1...). Een dergelijke kaart was nodig om daarmee te kunnen vaststellen wat de eventuele gevolgen van het indijken van de Beemster zouden kunnen zijn, omdat de Beemster een deel van de water lozende, water afvoerende Schermerboezem was.

Het was een eis van het Hoogheemraadschap van de Uitwaterende Sluizen (de boezem met een aanvankelijk oppervlak van 40.000ha is door de vele 17de-eeuwse droogmakerijen ingekrompen tot ongeveer 10,500ha (Borger/Bruines, p. 156, noot 62).

Een dergelijke kaart moest ook dienen om te kunnen vaststellen hoe de afwatering van de

droogmakerij van De Beemster zelf geregeld zou moeten worden. Groot punt voor het Hoogheemraadschap van de Uitwaterende Sluizen in Kennemerland en Westfriesland was het vraagstuk of door het bedijken van de Beemster, gevolgd door meerdere grotere bedijkingen van andere meren, die ook als boezem dienden, de mogelijkheid van het afwateren van de drassige landerijen sterk beperkt zou gaan raken. Aan de andere kant was het zo dat die meren ook zelf zorgden voor overstomingen en als gevolg van stormen door het afkalven van de randen steeds groter werden.

De kaart is gemaakt met behulp van de methode van de 'voorwaartse snijding'. Een werkwijze, die als volgt werkt. Eerst wordt er een afstand tussen twee punten aan de oever gemeten. Met een astrolabium wordt vanuit deze punten een aan de overkant gelegen punt gepeild. Doordat de basislijn en de grootte van de beide hoeken bekend zijn van de driehoek, die aldus is ontstaan, kan de lengte van de overige zijden van de driehoek bepaald worden.

Aanvankelijk probeerde het Hoogheemraadschap nog bij de Staten van Holland het bedijken van de Beemster tegen te houden. Dit is echter niet gelukt. Eis van het Hoogheemraadschap aan de bedijkers van de Beemster was het graven van een afwateringskanaal naar de Zuiderzee (nu IJsselmeer) voor een betere afvoer van het boezemwater.

Nadat Cort vermoedelijk al in 1608 is overleden wordt deze opgevolgd door Lucas Jansz. Sinck, landmeter te Amsterdam. Deze zette ook het eerste dijkvak uit voor de droogmakerij van de Beemster (april 1608). Het bestek werd opgesteld door Sinck samen met Jan Pietersz. Dou (1573-1635) en Jan Adriaansz. Leeghwater (1575-1650).

In 1608 vond het aanbesteden plaats van het dijklichaam tussen Purmerend en Neck. In hetzelfde jaar ook van het afwateringskanaal naar de Zuiderzee (zie afb.7.1...).

Het meten van gebieden als die van de grote meren gebeurde vaak in de winterperiode over ijs. Begin 1611 besluiten de hoofdingelanden De Beemster over het ijs te laten meten om zo een 'perfecte caerte' te kunnen laten maken. Een zestal landmeters kreeg daartoe de opdracht. Een dergelijke kaart was nodig om de inrichting van de droogmakerij te kunnen bepalen. De metingen daarvoor deed Dou met een door hem zelf ontwikkeld meetinstrument, een hoekmeetinstrument, dat de zogeheten 'Hollandse cirkel' wordt genoemd (*Tractaet vant maken ende gebruycken eens nieu gheordonneerden mathematischen instruments*. Amsterdam, [Willem Jansz.], 1612). Al eerder had Dou samen met de in het buitenland werkzame Johan Sems geschreven *Practijck des landmetens* (1600).

Het was Sinck die de wegen en sloten moest intekenen, zo is in 1611 besloten. In datzelfde jaar is begonnen met het uitzetten van de sloten en wegen ter voorbereiding van de verkaveling.

Het weer speelde regelmatig parten, met name bij het graven van de ringsloot. In 1610 braken de dijken door als gevolg van een doorbraak van de Waterlandse zeedijk. Het werk aan het graven van de ringsloot moest gedeeltelijk opnieuw beginnen.

In de herfst 1611 viel het grootste deel droog van De Beemster. Reeds in 1611 kon een begin worden gemaakt met het graven van sloten en de aanleg van enkele wegen. In dat jaar is er in de vergadering van de hoofdingelanden voor het eerst gesproken over de blok-indeling,

'..... op de caerte zal worden gedaen een afftekeninge van vier wegen inde lengte ende vier weggen inde breedte, al tesamen op gelijke distantie van malkander ende weynkelhaek liggendeende aengande de wateringen ofte tochtsloten, vijf inde lengte ende vijf in de breedte, midden tusschen de weggen ofte dijken gelegen sullen worden.....'

(Van der Sluis, p. 59).

Binnen de kavels zou het eigenaren vrij staan zoveel slootjes en greppels te graven als hen goed

toescheen.

De blokken tussen de wegen kregen een oppervlakte van 400 morgen, door sloten verdeeld in vier blokken van 100 morgen (1 morgen = ca. 0.85ha). Ten slotte is er gekozen voor een indeling in vijf kavels.

Bij de uitgifte van de gronden werd het zo, dat kavels als 'pakketten' samen werden aangeboden, waarbij de 'pakketten onderling' in waarde overeenkwamen door daarmee slechte gronden te compenseren met goede.

De landmeter Lucas Jansz. Sinck maakte in 1612 een kaart waarop de verschillende kavelrichtingen binnen de kavelmodules aangegeven. Vervolgens zijn toen de percelen uitgezet in het pas drooggevalen land.

Voor een goede afwatering was het gezien de verschillen in bodemrelief noodzakelijk verschillende polderpeilen aan te houden. De Bovenpolder met hoog gelegen gronden ligt aan de zuidzijde; de Middenpolder, minder hoog gelegen, aan de westzijde, terwijl de Arenberger- en de Kilpolder, weer lager gelegen, aan de overige zijden zijn gelegen. De begrenzingen van deze polders zijn te herkennen aan lage kades, die op hun beurt het geometrisch patroon van de aanleg volgen.

Binnen deze vier polders wordt de richting van de percelen bepaald door waar in de ringvaart het overtollig water wordt uitgeslagen.

Het werk, de ringsloot met een lengte van zo'n 48,9km, de aanleg van de dijk, aangelegd op het vaste land, en uitwatering vond zijn einde in 1612. Bij Lutje Schardam zijn de twee sluizen gelegen (afb....). In de Hornsluis bevindt zich de wapenstein van het vroegere Waterschap De Beemster (afb....). De stenen sluis verving in 1735 de houten sluis, die er na 1607/8 was aangelegd ter compensatie van het verkleinen van de boezem door het droogmaken van de Beemster.

Er lag toen aldus Lambert,

'A regular pattern of subsidiary dikes, some carrying roads and planted with fruit trees, divided the land into sections for drainage, while a network of ditches and minor canals carried the excess waters to the windmills which discharged into the encircling canal'

(p. 216).

Er is gewerkt met schoppen en houwelen. Het droogmalen geschiedde ten slotte met behulp van in totaal 42 molens. De eerste molens zijn gebouwd door diverse molenbouwers, waaronder Jan Adriaensz. Leeghwater.

Uiteindelijk vond het droogleggen van de Beemster plaats door de aanleg van in totaal vijftien molengangen. Met hei-installaties, bediend door menskracht, van 30 à 40 personen, zijn de funderingen geheid voor sluizen en molens.

Overigens blijft het onzeker hoeveel molens er uiteindelijk ingezet zijn voor het droogleggen van de Beemster. De vele kaarten, die er van De Beemster zijn gemaakt laten verschillen in aantallen zien (zie 7.1. maps and plans; De Vries, p. 3).

De droogmakerij De Beemster is cartografisch goed bekend. Vele kaarten zijn er gemaakt in opdracht van de Dijkgraaf en Hoogheemraden. Met name in de 17de eeuw namen Amsterdamse uitgevers kaarten van De Beemster op in hun atlanten, die wereldwijd verspreid raakten.

Bekend is, dat eind 1607 de bouw van 16 molens is vastgesteld (10 nieuwe molens; 6 molens niet ouder dan 10 à 12 jaar). Al spoedig daarna kwamen er plannen voor de bouw van nog eens vijf molens.

Volgens de gegevens moeten er in 1609 in totaal 26 molens aanwezig zijn geweest. De kaart van Balthasar Floris van Berckenrode, opgemeten in 1640, laat 51 molens met hun schepraderen zien (zie afb. 7.1...). De molens stonden opgesteld in gangen van twee of vier stuks.

Nader onderzoek van kaartmateriaal en archivalische gegevens geeft aan dat gedurende de eeuwen dat

het bemalen door molens plaatsvond er sprake is geweest van de aanwezigheid van een veertiental molengangen. Het aantal daarin geplaatste molens kon in de loop der tijden verschillen. Eén van de meest indrukwekkende stukken moet het gedeelte bij Kruisoord zijn geweest waar er eens 21 molens gestaan hebben. Van een aantal daarvan is nog hun vroegere standplaats te zien als ook het verloop van de eens toevoerende watergangen (de kolken). Begin 19de eeuw is men begonnen met de schepraderen van de molens te vervangen door vijzels om daarmee de capaciteit van het bemalen te kunnen verhogen.

De herinnering aan het feit van de vroegere molenbemaling is beeldend en symbolisch weergegeven door de kunstenaar Hans Belleman, die op een vijftal plaatsen gedeelten van molenwieken heeft laten verzinken in de grond waar eens molens hun werk deden.

Het was vermoedelijk hoofd-ingeland Dirck van Oss, die met behulp van de landmeters Sink en Gerrit Dirksz. Langedijk (ca. 1561-1623) een indeling ontwierp, met vijf wegen in de lengte en zes in de breedte, en vier tochten in de lengte en vijf in de breedte. Daarbij is dan uitgegaan van een indeling in vierkanten.

Een ontwerper van de aanleg van De Beemster is niet bekend. In de 17de eeuw was het zo, dat de verdere aanleg overgelaten werd aan de besturen van een droogmakerij of polder.

In artikel XV van de Kavel-conditiën van 1613 was bepaald, dat,

'...er gemaakt zullen worden vijf wegen langs, en vijf wegen dwars door de Beemster en zal tusschen iederen weg een togtslot geleid wordenin zoodanige proportie en distantie van malkander, dat er vierkanten zullen vallen, waarin de kavels met het eene einde aan den "weg en met het andere einde op een van de....togtsloten zullen uitkomen....'

(Bouman, p. 290).

De basismaat van de verkaveling bestaat uit een langwerpige kavel van 180x900m. De korte zijden van de kavels zijn verbonden met een afwateringstocht en een ontsluitingsweg.

De oppervlakte van een standaard-kavel bedroeg 20 morgen. Vijf van dergelijke kavels vormen een eenheid, een module van 900x900m; vier van deze eenheden vormen op hun beurt een groot vierkant van vierhonderd morgen land

De zes vierkanten van 900x900m corresponderen qua richting zoveel mogelijk met de looprichting van de vroegere oeverranden van het meer. Dit is gedaan om zoveel mogelijk het overhouden van onrendabele kavels langs de randen tegen te gaan.

Aan de zuid-, west- en oostkant is de kavelstructuur aan de randen van de droogmakerij verdicht. In de Kilpolder zijn smalle kavels gelegen, langs de Volgerweg grote en (heel) kleine percelen nabij Purmerend (bedoeld voor tuinders).

De as van het regelmatig deel van de zes vierkanten gelegen in het hart van de droogmakerij is de Middenweg, die van noord naar zuid loopt. Deze weg loopt als middellijn nagenoeg over de grootste lengtemaat van de Beemster. Het wegenkruis van Middenweg en Rijperweg/Middensloot is overigens niet georiënteerd op wegen, gelegen direkt buiten de droogmakerij. Dit om zodoende de grootst mogelijke ruimte te krijgen om de rationele indeling in zes vierkanten mogelijk te maken.

In het gebied buiten de centrale rechthoekige ruimte zijn vijf wegen ten opzichte van het systeem van vierkanten verschoven om aan te sluiten op de bestaande wegen van het aangrenzende oude land. Drie richten zich op de kerktorens van Purmerend, Oosthuizen en van Mijzen, de beide andere sluiten aan op bestaande wegen.

De kern van de droogmakerij met haar zes modules vormt een regelmatig geometrisch raster. De tussen de ringdijk en deze modules aangelegde kavels zijn qua indeling afhankelijk van het bodemrelief en de ruimtelijke situatie ter plaatse. Ook deze kavels kregen een oppervlakte van 20 morgens. De

kavels met hun wisselende breedte en lengtematen weerspiegelen daarmee het verloop van de voormalige oevers.

Aan de zuidzijde hebben de kavels aan de randen een maximale lengte, terwijl deze aan de noordzijde daarentegen minimaal is. Bij de aanleg van een aantal wegen, zoals de Purmerenderweg en de Zuiderweg, werd ervoor gezorgd dat de kortste kavels langs de ringdijk zoveel mogelijk in twee gelijke delen werden verdeeld.

Het droogleggen van De Beemster betrof zowel gronden, die behoorden tot de grafelijkheid van Holland (6700 morgen) als van de zogeheten Arenbergse gronden (2300 morgen).

Die laatste waren gronden, die in 1600 verbeurd verklaard waren en aan de Staten van Holland waren komen te vervallen.

Door het verlenen van vrijdom op verschillende belastingen, te rekenen tot twintig respectievelijk vijftientig jaar na het droogvallen van de gronden, droegen de Staten van Holland financieel bij aan het droogmaken van de Beemster.

De prijs per morgen grond, - is omstreekt 1 ha -, was $f 27=$. De gronden zijn bij loting verdeeld. Gemiddeld bedroegen de oppervlaktes van de eigenaren een 100-250 morgen grafelijkheidsgronden en 65-200 morgen Arenberggronden. De meer genoemde Dirck van Oss kreeg uiteindelijk een 900 morgen in de grafelijkheidsgronden en 250 morgen in de Arenberg gronden.

De droogmakerij was definitief een feit op 19 mei 1612. In augustus 1612 vond de verkaveling van de gronden plaats.

In de keur van 1616 zijn bepalingen opgenomen van 'plantagen en boomen'. Hiermee is vanaf 1620 als het ware een ideaallandschap gecreëerd door de lanen te beplanten met bomen. Eerst mochten enkel de noord- en de westzijde van de wegen beplant worden zodat de zon de nog natte wegen kon drogen. Aanvankelijk zijn er elzen en wilgen aangeplant, vanaf 1680 vervangen door iepen, in de 19de eeuw vervangen door essen.

Deze met bomen beplante lanen omzomen en vormen als het ware de daarbinnen opgenomen 'groene kamers'. De lanen roepen met htm verdwijnend perspectief een visueel tunneleffect op, waarmee het effect van de horizon benadrukt wordt.

In de 17de eeuw ontstond een nieuw type kaarten, die van de polderkaarten. Deze kaarten hadden zowel een functionele als een representatieve betekenis.

Op de kaarten stonden de kavelnummers opgetekend, op grond waarvan de heffingen plaats konden vinden en de administratie gevoerd kon worden, zoals van grondtransacties.

Wat betreft het representatieve karakter moesten dergelijke kaarten dienen om de hoogheemraadschappen, de bestuurders van droogmakerij en polder aanzien te geven. Ook werd met dergelijke kaarten het in kaart gebrachte gebied van status en aanzien voorzien.

De Beemster in kaart

Een overzicht van kaarten van De Beemster is door D. de Vries gegeven (zie onderdeel literatuur).

Kaarten, die de ontwikkeling van De Beemster in beeld brengen zijn:

-Kaart van Pieter Cornelisz. Cort, 1607, schaal 1:40.000. Uitgave Willem Jansz. Bleau. Ondermeer aanwezig in Leiden UB.

Deze kaart geeft de situatie aan voor het droogleggen van de Beemster (Afb.7....);

-Kaart, ongedateerd (vermoedelijk ca. 1611), Algemeen Rijksarchief, 's-Gravenhage, Collectie

Hingman, no. 2500.

Deze kaart zou het uiteindelijk verkavelings-ontwerp weergeven (Keunen, p. 9);

-Kaart van Lukas Jansz. Sinck, ca. 1612, schaal ca. 1:23.000 (Collectie Bodel Nijenhuis, Leiden UB) (Afb.7....).

De kaart geeft de aanduiding van de verkaveling, molens, wateringen, sloten en wegen.
Vermoedelijk de oudste gedrukte kaart van de drooggevalen Beemster;

-Kaart van Pieter van den Keere (1571-ca. 1646), 1617, schaal ca. 1:26.000 (Ondermeer aanwezig in Leiden UB) (Afb. 7...).

De kaart is opgenomen in een door Van den Keere uitgegeven Atlas van de Nederlanden (Germania Inferior, Amsterdam, 1617);

-Kaart van Lukas Jansz. Sinck, na 1635, schaal ca. 1:23.000 (Collectie UB Leiden) (Afb. 7...).

Het belang van de kaart is, dat zij de droogmakerijen van de omliggende wateren laat zien, van de Schermer, Purmer, Wormer;

-Kaart van Balthasar Florisz. van Berckenrode (1591-1645), gesneden door Daniël van Breen, ca. 1646, schaal ca 1:11.500, 6 losse bladen, 92x117cm (Ondermeer in UB Leiden) (Afb.7...);

-Kaart van Daniël van Breen en Jan Switzers, 1769, schaal 1:24.000. (Ondermeer in UB Leiden)

De kaart is gemaakt door Daniël van Breen in 1658. In opdracht van de Hoofdingelanden van De Beemster is deze herzien door Jan Switzers, 1769.

Bouwen in De Beemster

De stolpboerderij met haar typische vierkante grondvlak past bijzonder goed in het geometrisch patroon van de droogmakerij. De boerderij kan op zichzelf beschouwd worden als een geometrische modulaire eenheid.

Reeds in 1640 waren er 207 stolpboerderijen gebouwd. Behalve deze boerderijen waren er in 1640 141 burgerhuizen gebouwd. Ook waren er toen, zo is bekend, een 100 barns gebouwd, ten hay and seed stores, a corn mill, two timber wharves, three schools, a church, and a parish hall (Lambert, p. 217).

Naast deze bebouwing was er al een aantal buitenplaatsen gesticht, zoals langs de Volgerweg. Buitenhuizen met hun formele tuinen, bedoeld als pleasure farms (lusthoven) en out-of-tons houses (buitenhuizen) (Lambert, p. 217). Deze groep van huizen, waarbij meestal toch ook een boerderij gelegen was, diende als zomerverblijf voor de stedelijke, want Amsterdamse eigenaren. Sier en nut wisselden elkaar af bij de aanleg van orchards, arbours, kitchen gardens en wandelingen.

Indertijd lagen er een 52-tal lusthoven, gesticht door met name uit Amsterdam afkomstige kooplieden en regenten. Zij zijn echter buiten gebruik geraakt om vervolgens vanaf de 18de eeuw weer afgebroken te worden. Wat nog rest is een aantal monumentale toegangshekken bij daarna nieuw gebouwde boerderijen. Zij lagen voornamelijk langs de Volger- en de Zuiderweg.

Langs de Volgerweg herinnert Rustenhoven nog (afb. 7....) aan het klassieke, pastorale ideaal van het buitenleven. Ook boerderijen als de Lepelaer (afb-. 7... en de Eenhoorn (afb. 7....), aan de Middenweg, houden het beeld vast van een periode in de geschiedenis van De Beemster waarin geheel volgens de opvattingen van de Hollandse humanistische ideologie van de 17de eeuw 'otium et negotium' hier hand in hand gingen. Soberheid, doelmatigheid en nuttigheid waren hierbij als beginselen maatgevend

voor een culturele elite, die De Beemster stichtte en waar het de 'soeticheuydt des buyten-levens' gedurende een enkele generatie genoten heeft. Het is bekend, dat van die ruim 50 buitenhuizen er in 1640 een 32-tal alleen in de zomer bewoond werden.

Van een van deze verdwenen lusthoven, gebouwd als buitenhuis voor een zomers verblijf, is door architectuurhistorische onderzoek veel bekend geworden. Het gaat om Vredenburg, gebouwd door Frederick Alewijn (1603-1665), koopman te Amsterdam, naar ontwerp van de architect Philip Pieter Post (1608-1669), 1639-1648, die zowel het huis als ook de aanleg van de tuinen ontworpen heeft (afb. 7...). Alewijn had ook de Amsterdamse bouwmeester Philip Vingboons (1607-1678) ontwerpen laten maken (afb. 7....).

Alewijn woonde in Amsterdam in een grachtenpand, 'Sonnewijser' genaamd, Herengracht 182. Deze Frederick Alewijn is een liefhebber geweest van de architectuur. Aan hem is de enige Nederlandse vertaling van Palladio, 1646, opgedragen (in feite de vertaling in het Nederlands van de Franse Palladio-uitgave van Pierre Lemuet).

De architectuur van Vredenburg was wat haar pilaster- en zuilenorden betreft geïnspireerd op Scamozzi. Het centrale woonhuis met lagere portico's volgden de ontwerpen van Palladio. Door erfenis had Alewijn in 1637 aan de Zuiderweg een stuk grond, met een oppervlakte van 226x188m, verkregen. De kavel bestond uit drie percelen, die hij Het vergraven tot twee, in ongelijke delen verdeeld. Het perceel langs de Zuiderweg werd zo verdubbeld. De beide delen werden omgeven door een gracht en door een met vier rijen bomen (iepen) beplante windsingel op een omringende dijk. Het westelijke deel van de op een dijk gelegen singel was met vijf rijen bomen beplant. Dat deel vormde de belangrijkste toegang tot het lusthof, bereikbaar via een monumentale poort aan de Zuiderweg.

De villa zelf, het buitenhuis, was gericht op het zuiden en geplaatst op het grootste perceel, dat een maat had van 130x100m. Het vierkante voorplein voor het huis, - een citaat naar de vierkanten van de geometrische aanleg van de droogmakerij -, was met linden beplant. Verder lagen hier de siertuin en een boomgaard. Het kleinere perceel, 143x60m had een plantage, een boomgaard en een moestuin.

Landbouw in De Beemster

Oorspronkelijk waren de drooggevalle gronden in gebruik voor de akkerbouw (graan). Het octrooi van 1607 bepaalde,

'datmen, zedert eenige jaren herwaerts, alhier begonst heeft de landen met coolsaet, lynsaet, ende andere vruchten meer te betelen, als men eertyts wel gewoon is te doen'.

Naderhand is dit meer en meer overgegaan als grasland voor de veeteelt (72% van de cultuurgrond). Oorzaken daarvoor waren, dat grondwaterstand en grondsamenstelling een minder gunstig resultaat voor de akkerbouw tot gevolg bleken te hebben dan de conjectuur in de akkerbouw voor de beleggers aanvankelijk deed vermoeden.

Ook De Beemster, zoals ook in andere droogmakerijen, werd daardoor vooral een gebied voor de veeteelt. De produkten uit de polder, zoals Beemster wol, boter, kaas en stieren waren rond het midden van de 17de eeuw beroemd De kaasmakerij nam er een hoge vlucht.

Tot de jaren '80 van de vorige eeuw was er in De Beemster hoofdzakelijk sprake van veeteelt, voornamelijk veehouderij. Met de komst van de stoombemaling kon er dieper bemalen worden, waardoor er meer water afgevoerd kon worden. Daardoor kreeg de tuinbouw er een enorme uitbreiding.

Het huidige beeld vormt een afwisseling van akkerbouw- en graslandpercelen, weiden en boomgaarden (zo bevindt er zich nog een aantal zogeheten hoogstamboomgaarden, vooral langs de Middenweg). Akkerbouw en tuinbouw beslaan 24% en 4% van het grondgebruik. Naast de melkveehouderij komt hier akkerbouw, glastuinbouw en fruitteelt voor. Rond de 200 ha.

wordt benut voor de bollenteelt en wisselt jaarlijks van plaats (een maal per zes jaar kan eenzelfde stuk grond hiervoor worden gebruikt).

Het grondgebied van de gemeente Beemster komt overeen met dat van de droogmakerij De Beemster. De oppervlakte beslaat 70.37km² (7203ha). 5334ha is in gebruik als cultuurgrond. Het aantal inwoners bedraagt 8605 personen (1998) (in 1975 een 7800). Het voor het jaar 2000 geraamde aantal inwoners bedraagt volgens het Streekplan (1991) 7840. In 1978 telde De Beemster meer dan 2500 woningen en boerderijen. Beemster is vanaf zijn ontstaan een bestuurlijke eenheid. Sedert de Franse tijd, vanaf het begin van de 19de eeuw, is Beemster een zelfstandige gemeente.

Dorpen en wegen in De Beemster

Van de oorspronkelijk voor De Beemster in de 17de eeuw geprojecteerde woonkernen zijn Midden-, West- en Noordbeemster tot ontwikkeling gekomen. Zuid- en Oostbeemster zijn Zuidoostbeemster geworden. Verder ontstonden er buurten als de Klaterbuurt, De Blikken Schel, het Hoekje, het Kerkebuurtje, Halfweg, de Witte Kan, de Assumerbuurt, het Eiland en de Vlooijenkriek.

De hoofdwatertgangen zijn van noord naar zuid de evenwijdig aan elkaar lopende Schermerhorner sloot, de Oosthuizen sloot, de Middensloot, de Draaioordersloot en de Zuidersloot. Gerekend van oost naar west lopen evenwijdig aan elkaar de Oostersloot, de Beetstersloot, de Jispersloot en de Vrouwsloot.

Het patroon van wegen is streng lineair, overeenkomstig de geometrische indeling van de droogmakerij. In het midden loopt van noordoost naar zuidwest Middenweg. Evenwijdig hieraan lopen van oost naar west gerekend de Purmerenderweg, de Nekkerweg en de Jisperweg. Ter hoogte van Middenbeemster snijdt de Middenweg de van noordwest naar zuidoost lopende Rijperweg. Op de kruising is het hoofddorp Middenbeemster gelegen. Evenwijdig aan de Rijperweg lopen vanaf noord naar zuid gezien de Mijzerweg, de Vrouwenweg (voorheen het Westmyserpad), de Oosthuizerweg, de Hobrederweg, de Rijperweg en de Zuiderweg.

Van de polderwegen heeft de Wormerweg het oude polderweg-profiel behouden. Een bijzonder indrukwekkend beeld vormt de beplanting langs de Vrouwenweg. De bermen van de dijken langs de Beemsterringvaart zijn vanwege hun waterkerende taak aan kanaal- en ringvaartzijde niet beplant. Na de Tweede Wereldoorlog is de dijk beplant met populieren, die een markant scherm vormen, waarmee de droogmakerij zich scherp aftekent in het open landschap van het Noorderkwartier.

Er is sprake van een centraal gelegen geometrische ingedeeld patroon dat wordt gevormd door het deel omsloten door de Oosthuizerweg, de Jisperweg, de Zuiderweg en de Oostersloot.

De polder Kruisoord is een voormalig bovenland dat in de bedijking van de droogmakerij is opgenomen. Oorspronkelijk was Kruisoord voordat het opgenomen werd in de droogmakerij een buitendijks veen-eiland. Om dit deel ligt in plaats van een dijk een kade. Het gebied wordt gekenmerkt door een hogere ligging met een eigen waterpeil en geïsoleerde waterhuishouding, enig microreliëf, een afwijkende bodemsamenstelling (veen) en een afwijkend verkavelingspatroon (blokverkaveling).

Middenbeemster

Het is de hoofdplaats van De Beemster. Middenbeemster is gelegen op de kruising van de

Middenweg en de Rijperweg. Op de vier armen van deze kruising van wegen is een open rechthoekige ruimte gelegen, de voormalige veemarkt.

In de zuidoosthoek hiervan ligt de na 1621 gebouwde Herv. Kerk (afb. 7..) Rondom deze pleinvormige ruimte liggen verder een uit de 18de eeuw daterende voormalige smederij (afb. 7...., een school en het Heerenhuis (verbouwd 1826; 1860 verbouwd en uitgebreid), in oorsprong het vroegere Gemeenlantshuys (afb. 7....).

Buurten in Middenbeemster zijn het zogeheten Eiland (nabij de latere Prins Mauritsstraat), de Lindegracht, het Kerkebuurtje en de Buurt (rond het Heerenhuis).

Tussen 1640 en 1840 deden zich weinig veranderingen in Midden Beemster voor. De toenmalige bebouwing was gelegen langs de Midden- en de Rijperweg en verdichtte zich naar de centrale open ruimte toe.

In de 19de eeuw onderging Middenbeemster een nieuwe impuls. Toen is er het voormalig Raadhuis (1826) annex café gebouwd en verrees er de bebouwing om het zogeheten Landje en om de Lindengracht, op het Landje en langs de Middenweg.

In de 19de en 20ste eeuw zijn successievelijk drie van de vier kwadranten, die Middenbeemster vormen, bebouwd geraakt. De grootste uitbreidingen vonden na 1945 plaats in noordwestelijke en zuidoostelijke richting.

Een bijzonder element buiten de historische dorpskern vormen de grote, monumentale stolpboerderijen langs de Middenweg (de Lepelaar, 1683, gerestaureerd 1971 (afb. 7...); de Eenhoorn, 1682, gebouwd voor Antonie Houttuyn, burgemeester en hoofdofficier van Edam) (afb. 7....) en de Volgerweg (het vroegere buiten Rusthoeve uit 1798).

In 1982 is op grond van de Monumentenwet de historische kern van Middenbeemster aangewezen als beschermd dorpsgezicht. In de Toelichting op de aanwijzing van het beschermde dorpsgezicht is te lezen, dat bij de bescherming het accent vooral ligt op de structuur en het bebouwingsbeeld van Middenbeemster, van binnenuit gezien. De begrenzing is gelegd achter de grenzen van de achtererven van de bebouwing langs de Midden- en Rijperweg (zie bijlage, kaart 2441)

Westbeemster

Oorspronkelijk was deze kern gedacht op de kruising van de Jisperweg en de Hobrederweg. Het is van oorsprong een agrarisch buurtschap. De kerk en het kerkhof zijn ten noorden van de kruising komen te liggen. Pas na de Tweede Wereldoorlog hebben er daadwerkelijk enkele kleine uitbreidingen plaatsgevonden. De bebouwing bestaat er hoofdzakelijk uit woningen. Van een feitelijke stedenbouwkundige ontwikkeling is geen sprake. De bebouwing ligt als een lintbebouwing langs de Jisperweg.

Hier vestigde zich de Rooms-Katholieke gemeenschap van De Beemster. Doordat de hier gelegen parochie ook de naastgelegen Schermer besloeg zijn hier in Westbeemster de grootschalige neo-gotische kerk van St. Johannes de Doper met pastorie (1878, architect Y. Bijvoets), een klooster van O.L.V. van Lourdes (1910), een parochiehuis en enkele rooms-katholieke scholen gebouwd (afb....).

Noordbeemster

Het betreft hier een van oorsprong agrarische buurtschap. Noordbeemster ligt ten noorden van Middenbeemster, langs de Middenweg. De lintbebouwing verdicht zich bij de Oosthuizerweg. Van uitbreiding of andere stedenbouwkundige ontwikkelingen is hier feitelijk geen sprake. De arbeiderswoningen zijn hier van een bouwlaag hoog met zadeldak of mansardekap.

Zuidoostbeemster

Vanaf het moment van ontstaan is Zuidoostbeemster de plaats geweest waar zich tuinders vestigden. Dit tuinbouwgebied was voorheen voornamelijk gericht op Amsterdam. Het gebied breidde zich meer en meer uit. Het nam in de loop der tijd de plaats in van de 17de-eeuwse buitenplaatsen, die op het eind van de 18de eeuw en aan het begin van de 19de eeuw verdwenen. Dat deel van Zuidoostbeemster wordt dan ook wel de Tuinhoek genoemd. Het dorp is gelegen op de kruising van de Purmerenderweg en de Zuiderweg.

Vanaf het midden van de 19de eeuw gingen zich hier meer en meer rentenierende boeren uit De Beemster vestigen. Daarvan getuigen nog de vele rentenierswoningen langs de Purmerenderweg en de Zuiderweg. Het zijn huizen van meest een bouwlaag met kap en een naar boven doorgetrokken middendeel.

Vooraf tussen 1898 en 1910 respectievelijk 1910 en 1925 werd er langs de Purmerenderweg en de Zuiderweg voor hen gebouwd. Het bood die boeren in ruste de mogelijkheid om verbonden te blijven met het gebeuren op de marktplein van het naastgelegen Purmerend met zijn centrumfunctie.

Zuidoostbeemster breidde zich in de jaren '20 van deze eeuw uit, gevolgd door uitbreiding na de Tweede Wereldoorlog. Dit proces is na 1958 gestopt, toen de provincie Noord-Holland bepaalde dat Zuidoostbeemster niet verder zou mogen groeien in verband met de agrarische functie die het heeft.

Klaterbuurt

Is in oorsprong een oude arbeidersbuurt. De buurt is ten westen van Middenbeemster gelegen, nabij de Westdijk, aan het eind van de Rijperweg.

De landarbeidershuisjes worden wel 'keukens' genaamd. Van een feitelijke uitbreiding van de Klaterbuurt kan niet gesproken worden.

De vroegere bebouwing is nagenoeg verdwenen. Enkele historische stolpboerderijen en een tot boerderij verbouwde paardenstal van een vroegere buitenplaats, Rijperweg 17, bepalen hier het beeld.

Halfweg

Is een oude arbeidersbuurt. Halfweg ligt langs de Volgerweg en de daar kruisende Nekkerweg. De arbeiderswoningen bestaan uit twee woningen onder een zadeldak, evenwijdig aan de weg gelegen. Een belangrijk onderdeel van Halfweg is het Fort aan de Nekkerweg (onderdeel van de voormalige Stelling van Amsterdam).

Ook hier vooral kleine arbeiderswoningen. Gelegen in het zuidoostelijk deel van De Beemster wordt ook hier vooral tuinbouw bedreven.

De Stelling van Amsterdam en De Beemster

Van de Stelling van Amsterdam ligt in De Beemster een vijftal forten en een inundatiesluis (afb. 7....) naast twee damsluizen (afb 7...). Deze werken bevinden zich in het zuidelijk deel van De Beemster.

Het betreft het Fort benoorden Purmerend, gelegen aan de oostelijke ringdijk (voltooid 1912), dat moest dienen ter bescherming van de Beemsterringdijk, de Purmerenderweg- en de Rijperweg (afb.

Het Fort aan de Nekkerweg, gelegen aan de noordwestzijde bij de kruising Nekker- en Volgerweg diende om beide wegen te verdedigen (afb.7...). Het is gebouwd tussen 1896 en 1913.

Het derde fort is het Fort aan de Middenweg (1895-1913/14) dat door zijn ligging nabij de zuidelijke ringdijk moest dienen voor de verdediging ter hoogte van de Middenweg en de Zuiderweg (afb.7.1...).

Het volgende aan de zuidelijke Ringdijk gelegen fort is het Fort aan de Jisperweg. Het diende om de Jisperweg te kunnen afsluiten (afb. 7...)

Het hoofdfort was het Fort bij Spijkerboor, 1910-1913 (afb.7....). Het is gebouwd bij de kruising van het Noordhollandskanaal, de Knollerdammervaart en het westelijk deel van de Beemsterringvaart. Het moest dienen ter verdediging van het westelijk deel van de ringvaart.

Voordat de forten gebouwd konden worden is de aanwezige grond eerst opgegraven en vervangen door een zandlichaam met hetzelfde gewicht als het te bouwen fort. Rondom het fortterrein is een gracht gegraven. Aan de voorzijde zijn de forten afgedekt met grond. Langs de gracht zijn wilgen of meidoornhagen aangeplant om te helpen voorkomen dat het aardwerk in de gracht zal wegzakken (Fort Jisperweg, afb....). Uiteraard is het zicht vrij gehouden aan de zijde van het schootsveld.

Van de Stelling is ook in de oostzijde van de zuidelijke Ringdijk een inundatiesluis aanwezig (afb. 7....). De sluis diende voor het inunderen van de Beemsterpolder. Dit onderdeel is gebouwd tussen 1890-1891.

Uitgangspunt bij het inunderen van De Beemster was, dat dit in twee gedeelten geschiedde. In het noordelijk deel moest het water zo hoog gesteld worden dat het gebied alleen drassig werd. Het zuidelijk deel moest geheel onder water gezet kunnen worden. Om dit te kunnen doen zijn er damsluizen gemaakt. Eén aan de Rijperweg in Middenbeemster (1899) en aan de Volgerweg, ter hoogte van de Jispersloot.

De waterhuishouding van de droogmakerij De Beemster

Het water van de vroegere Beemster maakte eens deel uit van de zogeheten Schermerboezem. De huidige Beemsterringvaart en een deel van het Groot Noordhollandsch Kanaal (1819-1824, naar plannen van de Inspecteur-generaal van de Waterstaat, Jan Blanken Jansz.) maken deel uit van de Schermerboezem. De boezem lost nu zowel op natuurlijke als op kunstmatige wijze op de Waddenzee (bij Den Helder), het IJsselmeer (via de Naamsloot en bij Lutje Schardam) en op het Noordzeekanaal. Watervoorziening vindt plaats vanuit het IJsselmeer.

Het kwantiteitsbeheer van de Schermerboezem berust bij het Hoogheemraadschap van de Uitwaterende Sluizen in Kennemerland en Westfriesland.

Binnen de droogmakerij van De Beemster dat een afgesloten afwateringseenheid vormt, liggen 61 gebieden met een eigen waterstand (zie Peilenkaart 5400, Appendices 8.9).

De Beemster heeft een watergevend oppervlakte van 7220 ha. Binnen de droogmakerij bestaan er hoogteverschillen.

Van oost naar west verloopt er in het midden van de droogmakerij een band, die een 50cm. lager ligt dan de aangrenzende gebieden. De gemiddelde hoogteligging van het lage gebied bedraagt 3.80m beneden N.A.P., met grote delen tot 4.00m beneden N.A.P. De meer hoog gelegen delen liggen op 3.00m beneden N.A.P..

Rond de droogmakerij ligt de dijk, die op haar beurt hoger is gelegen dan de dijken er tegenover aan de andere kant van de ringvaart. Dit is indertijd bewust gedaan om zodoende de grote financiële investering in de droogmakerij te kunnen veiligstellen voor het geval, dat de Zuiderzeedijk het eens zou begeven.

De Beemster is onderverdeeld in drie afdelingen, ieder met een eigen waterpeil, de Bovenpolder, de Middenpolder en de Arenbergerpolder. In de Middenpolder liggen dan nog twee lager gelegen gedeelten, de Hoge en de Lage Kilpolder.

Het waterpeil in de zomer ten opzichte van de winter verschilt tussen de 10 à 30 cm.

De hoofdwatgangen van de verschillende afdelingen staan in verbinding met elkaar met afsluitbare duikers. Hiermee kan het water van de hoger gelegen afdelingen naar de lagere, rechtstreeks bemalen afdelingen stromen.

Nadat in de jaren '70 (1877 tot 1885) van de vorige eeuw overgegaan was op het bemalen met stoomgemalen in plaats van met windmolens werd het water door een drietal gemalen, gelegen bij Oosthuizen (1877) voor het bemalen van de Achterbergpolder, bij De Rijk (1880) voor het bemalen van de Bovenpolder en aan het einde van de Schermerhomerweg, nabij Beets (1885), voor de Middelpolder, afgevoerd in de ringvaart.

Het gemaal bij Oosthuizen, gesticht 1877 (in 1921 zijn de stoominstallaties vervangen door twee centrifugaalpompen, aangedreven door twee dieselmotoren, met een totaal vermogen van 200PK). Het waterverzet bedroeg 125m³ per minuut.

In het bij De Rijk gelegen gemaal zijn eveneens in 1925 de stoominstallaties vervangen door twee door elektromotoren aangedreven centrifugaalpompen met een totaalvermogen van 260PK en een waterverzet van 140m³ per minuut.

Het derde gemaal bij Beets bezat tot 1962 twee stoominstallaties, met een totaalvermogen van 280Pk en een verzet van ca. 170m³ per minuut, naast een centrifugaalpomp met dieselmotor (220PK) en een waterverzet van 100m³ per minuut. De pomp was van 1947 en de motor van 1961.

De Beemster wordt nu bemalen door het volautomatische elektrische gemaal 'Wouter Sluis' aan de Westdijk (Middensloot) en door het dieselgemaal 'Jacobus Bouman' aan de Oostdijk (Oosthuizen-sloot). De afzonderlijke bemaling van de Kilpolders verdween met het in gebruik nemen van deze nieuwe gemalen.

In de 45km lange ringdijk bevinden zich zes inlaatduikers om in de zomer water te kunnen inlaten. De fortgrachten worden, behalve door de inundatiesluis, gevoed door vier inlaatduikers.

Voor het in het noordoosten gelegen gedeelte Kruisoord of Hoogland is er een afzonderlijke inlaatduiker.

In 1957 kwam er voor de Beemster een geheel nieuw waterbeheersings- plan. In 1962 zijn de oude gemalen vervangen door drie nieuwe (aan de Middensloot; bij Spijkerboor; aan de Oosthuizen-sloot). Het gemaal Wouter Sluis is in bedrijf gesteld in 1973.

De afvoer van het water uit De Beemster vindt plaats op het IJsselmeer door de boezem, die loopt langs Oudendijk en tot Lutje Schardam, de Beemster uitwatering, en door de noordelijker gelegen Naamsloot, richting Hoorn.

Het aanleggen van deze Beemsteruitwatering met een houten sluis bij Lutje Schardam was een in 1607 door het Hoogheemraadschap opgelegde eis bij het geven van toestemming tot het bedijken van De Beemster. Die sluis is gebouwd tussen 1611 en 1616 (in 1735 is deze vervangen door de huidige stenen sluis met wapenstein van Het Waterschap De Beemster (afb.7....)). Deze uitwatering moest ook dienen voor de afvoer van het water van de Schermer. De dam, gelegen in de zeedijk, heeft een zeewaterkerende functie.

Eveneens moest er voor het ontwateren van De Beemster een duikersluis gemaakt, 1613, worden in de Hoge Dam in Zaandam (de huidige situatie, een grote schutsluis, dateert echter van 1904).

3.2. History and Development

Het grootste gedeelte van het Nederlandse grondgebied wordt in beslag genomen door lagoon and delta type areas. Door middel van land reclamation and protection against the water is het gedurende een proces van eeuwen bewoonbaar gemaakt.

Van de ca. 3,400,000ha. die Nederland nu beslaan, ligt een derde deel onder de zeespiegel. Oorspronkelijk besloeg, zo wordt aangenomen, het gedeelte met de lagoons and delta type areas een 2,000,000ha. Zouden er geen dijken zijn aangelegd en zou er niet permanent voor het lozen van overtollig water gezorgd worden dan zou ongeveer 65% van het land hedentendage onder water staan.

Het Noord-Nederlandse kustgebied van de Kop van Noord-Holland en langs de Waddenzee was eens een vrijwel aaneengesloten kwelderlandschap, dat doorliep tot in Zuidwest-Denemarken. De vroegste bewoning vond er plaats op woonheuvels. Plekken, die voordat er zeeweringen en dijken opgeworpen werden, bescherming konden bieden tegen het water.

De aanleiding tot het aanwinnen van nieuw land lag in de schade, die er werd aangericht door steeds weer nieuwe overstromingen. Daarnaast speelde het voordeel van het verkrijgen van uitstekende landbouwgronden.

Een vijftal factoren is van invloed geweest op het proces van landaanwinning, namelijk de beschikbaarheid van kapitaal als belegging, stabiele politieke en economische verhoudingen, de beschikbaarheid van technische hulpmiddelen, ondernemingsgeest en goede landbouwprijzen.

In zijn strijd tegen het water is men al vroeg in het noordelijk deel van Noord-Holland, dat gelegen is boven het vroegere open water van het IJ, begonnen met het buitensluiten van het zeewater. Vanaf de 16de eeuw richtte men zich op het droogleggen van de meer landinwaarts gelegen meren en plassen.

Landaanwinning vond plaats door het droogleggen van grote meren, met name in het noordelijk deel van Holland. Dit werd mogelijk door het ingrijpend verbeteren van de techniek van het bemalen door middel van windmolens met schepraderen. Sedert het eind van de middeleeuwen 'the entire north of the IJ - Hollands Noorderkwartier - was enclosed within a ring of dikes. But considerable areas of water survived within the individual polders and the centre of the region was still occupied by the large Schermer, Purmer and Beemster lakes' (Lambert, p. 112).

Door het ontwikkelen van de kunst van het aanleggen van dijken met daarin discharging structures (sluices) kon er meer en meer land aangewonnen worden. Er wordt wel eens gesproken van de deltawerken van de 17de en 18de eeuw.

Er is al vroeg sprake van het toepassen van windkracht voor het bemalen van polders, door het toepassen van wind-driven water-pumping mills. Omstreeks 1408, zo is bekend, is hiervan al gebruik gemaakt in de omgeving van de stad Alkmaar, eveneens in Noord-Holland gelegen. De vroegste molens waren klein en inefficiënt. Zij dreven een paddie- of scoop-wheel aan, dat het water slechts tot een hoogte van 1.5 tot 2.0m kon opvoeren (Lambert, p. 213).

De 16de-eeuwse ontwikkeling van de revolving cap bij windmolens maakte het mogelijk grote meren te kunnen droogmalen. Met name konden vanaf het begin van de 17de eeuw door het gaan toepassen van een molengang (row of three or four watermills) grote stukken water worden drooggemalen, zoals dat van de Beemster het De uitvinding daarvan wordt toegeschreven aan Simon Stevin (1548-1620).

De aanwezigheid van deze molengangen waren eeuwenlang kenmerkend voor de droogmakerijen. De bemaling van droogmakerijen vond tussen 1533 en circa 1875 plaats door windmolens. De molen was voor het droogmaken van 'nieuw land' even onmisbaar als voor het drooghouden van de bestaande polders. De benodigde capaciteit voor het bemalen wordt bepaald door het te bemalen oppervlak, de diepte van het gebied beneden het waterpeil van de boezem, een reservoir, waarop uitgemalen wordt en de overlast aan water ten gevolge van neerslag en mogelijk ook van kwel.

Polders en droogmakerijen

Internationaal gezien heeft het begrip polder niet overal dezelfde betekenis. Binnen de Nederlandse verhoudingen is een polder,

'A polder is a level area which was originally subject to a high-water level, either permanently or seasonally and due to either groundwater or surface water.

It becomes a polder when it is separated from the surrounding hydrological regime so that its waterlevel can be controlled independently of surroundings regime'
(Segere, in 'Polders of the World, p.15).

Polders komen over vrijwel de gehele wereld verspreid voor (zoals bijvoorbeeld in Japan, Bangladesh, Vietnam, Thailand, Guinea Bissau, Suriname, Canada, Duitsland, Hongarije, Roemenië, Spanje, Portugal).

Van droogmakerijen is sprake wanneer het gaat om het droogleggen van meren en verversingspiassen, van gebieden die permanent onder water staan. Droogmakerijen komen vooral in Holland (provincies Noord- en Zuid-Holland) en in de provincie Friesland voor. De jongste, 20ste-eeuwse droogmakerijen van de in het IJsselmeer gelegen Noordoostpolder (drooggevallen in 1942) en van Oostelijk- en Zuidelijk-Flevoland (in 1957 drooggevallen, met een oppervlakte van 54,000ha; 1968 drooggevallen, 44,000ha.groot) vormen na hun ontstaan samen de twaalfde provincie van Nederland. Internationaal nemen de Nederlandse droogmakerijen een unieke plaats in.

Karakteristiek voor de droogmakerij van een binnenmeer is de ringdijk (ring-dike) met ringvaart (encircling canal) en ringsloot. Molens sloegen het water van het droog te leggen meer na het te hebben opgevoerd uit op de hoger gelegen ringvaart. Een ringdijk omsluit een relatief klein gebied met de drooggevallen cultuurgronden. De dijk dient ter bescherming tegen hoge waterstanden. Eenmaal drooggevallen wordt het veen afgegraven en komt de oude zeelei aan de oppervlakte. Doorgaans zijn de bodems in droogmakerijen kleigronden. De grond droogt in tijdens en na het ontginnen, het zogeheten inklinken dat met steeds afnemende snelheid verloopt (gedurende een periode van 70-100 jaar). Daarnaast moeten de gronden rijpen.

Het ontwateren van de kavels vindt plaats via sloten en/of greppels, zoals dat ook te zien is in De Beemster. The water management system of a drained lake consists first of all of a system for the agricultural area. The main elements of this system are the distance between the subsurface drains or open field drains, the subsurface drain depth or the depth of the open field drains, the polder water level, the percentage of open water and the pumping capacity. The hydraulic transport system of a drained lake can consist of canals, main ditches, ditches and/or structures. In principle the system has a double purpose, i.e. water storage and the transport of water to windmills or pumping stations.

Kenmerkend onderdeel van de inrichting van een droogmakerij is de kavel, die gewoonlijk rechthoekig is. Aan de lange zijden liggen er sloten, een korte zijde wordt begrensd door een 'tocht' waar de sloten op uitmonden en aan de andere zijde ligt een weg waarlangs de boerderijen gelegen zijn. De 'tochten' voeren het water uit de sloten af via de hoofdtochten en vaarten naar de molen(s) of later naar een gemaal.

Er kan van twee typen polders worden gesproken. Polders, die direct op het buitenwater (zoals de zee of rivieren) afwateren en die dat doen op een boezem (bestaat gewoonlijk uit een samenstel van plassen, meren, riviertjes en vaarten). Een boezem is van vitaal belang om daarop,

zolang het water door hoge waterstand buiten niet kan worden afgevoerd het als het ware daarin tijdelijk 'te kunnen opslaan'.

De grote droogmakerijen vonden plaats tot in het midden van de 17de eeuw. Pas in de 19de eeuw is de draad weer opgepakt door gebruik te gaan maken van stoomkracht. Zo kon toen met drie krachtige stoomgemalen (gebouwd tussen 1843 en 1849) de Haarlemmermeer (waar nu ondermeer de luchthaven Schiphol is gelegen) drooggemalen worden. Rond 1250 besloeg het water van de Haarlemmermeer een oppervlakte van een 9,000ha en in 1800 van 17,000ha. De laatste grote inpoldering na de aanleg van de Afsluitdijk (1932) betreft delen van de vroegere Zuiderzee, het huidige IJsselmeer, van in totaal een 165,000ha, die nu de provincie Flevoland vormen.

As far as can be determined, there are 445 drained lakes in The Netherlands with a total area of 311,710 hectares, mainly in the provinces Friesland, North- and South-Holland and Flevoland. Zij nemen daarmee een 8,5% van het landoppervlak van Nederland in.

Drained lakes can be divided into two groups. The first group consists of drained lakes that came into being by reclaiming lakes or parts of the sea. This concerns 242 drained lakes (227,010 hectares); the second group formed by dried lakes whereby lakes or pinds were created by peat-digging (203 of this kind; 84,700 hectares). Only six drained lakes are larger than 5,000 hectares (Schultz, p. 25). Voor rond 1750 is er zo'n 39.600 ha drooggemaakt. Van de eerder genoemde 242 drained lakes liggen er in de provincie Noord-Holland een 123, met een totaal oppervlakte van 82,963 hectares.

Gedurende de afgelopen eeuwen is er door landreclamation in de verschillende polders en droogmakerijen,

- Low lying lands 1,335,000 ha.
- Drained lakes' 315,000 ha.
- Land won from the sea 350,000 ha.

land aangewonnen (Schultz, in 'Polders of the World' (p. 33).

In de provincie Noord-Holland zijn tussen de jaren 1607 en 1635 de volgende volgende drooggelegd,

- Wogmeer, 1607-1608 2.0-2.5m beneden zeeniveau;
- Beemster, 1607-1612 3.5m;
- Purmer, 1617-1622 4.0m;
- Wormer, 1624-1626 4.0m;
- Heerhugowaard, 1625-1631 2.5m;
- Schermer, 1631-1635 3.5m

(Lambert, p. 215).

In het Noorderkwartier is tussen 1550 en 1650 een 30.000 ha. nieuw land aangewonnen door de diverse droogmakerijen en een 10.000 ha. door het bedijken van opgeslibde kweldergronden.

De waterhuishouding in polders en droogmakerijen

Het watermanagement systeem van polder en droogmakerijen bestaat in principe steeds uit de volgende onderdelen: -sluice(s), windmill(s) or pumping station(s), canal(s), main ditch(es), ditches, open or closed field drains ('Polder of the World, p. 39). Het gaat hierbij om zowel het ontwateren als om het afwateren en om het in tijden van droogte aanvoeren van water.

Het systeem van open en gesloten field drains, ditches, main ditches en canals in een polder wordt gewoonlijk bepaald door de topografie, door de bodemgesteldheid en door eisen van de landbouw. Voor een polder is een goed drainage systeem en a good soil management vereist. De waterbeheersingssystemen in een droogmakerij hebben als eerste functies het bergen en het afvoeren van water.

Bij de oudere droogmakerijen betroffen de werkzaamheden voor het ontwateren alleen de aanleg van dijken, het bouwen van windmolens om het water te kunnen afvoeren, later van gemalen, het droogmalen en het graven van tochten en sloten. Daarna werd de grond verkocht of verpacht. Wanneer er vervolgens meer sloten moesten komen dan werd dat aan de boeren overgelaten.

Het ontsluiten en occuperen van polders en droogmakerijen

Bij polders vindt het ontsluiten vanaf de randen plaats. Bij droogmakerijen gebeurt dat vanaf de wegen. Het verkavelingspatroon bij droogmakerijen is rechthoekig. De dichtheid van de sloten houdt verband met de te verwachten te ondervinden wateroverlast. In de loop der eeuwen zijn de kavels groter en groter geworden.

In droogmakerijen worden er woningen tot ver in het gebied gebouwd. Dit is mogelijk door het opwerpen van hoge en stevige dijken om de droogmakerij heen. In polders (zoals de Buikslotermeer, de Broekermeer, de Belmermeer) lagen de boerderijen op enige afstand van de omringdijk gelegen en niet aan de middenweg.

Droogmakerijen in Holland

De allereerste droogmakerij in Holland zou in 1532 plaats gevonden hebben, die van de Achtermeer (35 hectares) ten zuiden van Alkmaar. Op het eind van de 16de eeuw (1597) is na drie mislukte pogingen de Zijpe (6776ha) drooggelegd (afb.7...). Deze droogmakerij kreeg in de eerste helft van de 17de eeuw veel navolging: de Wogmeer (1608-1609) en de Beemster (1607-1612) met een oppervlakte van 7174 ha. (de eerste grote grote droogmakerij). In 1612 van de Wieringerwaard waarvan het bedijken in 1610 was begonnen. Deze droogmakerij besloeg een oppervlakte van 1859 ha.. De Purmer is tussen 1617-1622 drooggelegd (2680 ha.). In 1626 volgde de Wijde Wormer (drooggelegd 1624-1626, 1661 ha.). De Heerhugowaard met een oppervlakte van 3337ha. viel in 1631 droog (afb.7...). Met behulp van 54 molens vond in 1635 de laatste grote droogmakerij in de 17de eeuw plaats, die van het 4m diepe water van de Schermer, groot 4828ha. (afb.7....). In totaal zijn er tussen 1630 en 1631 een 32 droogmakerijen tegelijk ondernomen (Cools, p. 120).

Na 1650 komt er stilstand in de aanleg van nieuwe droogmakerijen. Oorspronkelijke plannen voor het droogleggen van het Alkmaardermeer worden niet uitgevoerd, ook later niet. Eerst in de 18de eeuw wordt er naar aanleiding van een overstroming, 1717, weer een polder gemaakt, in de noordelijke uitloper van het Wijkermeer.

Westfriese omringdijk

Het tracé van de middeleeuwse Westfriese Omringdijk (in 1983 door de provincie Noord-Holland als monument beschermd), met een lengte van 126km, heeft in de loop der eeuwen meerdere veranderingen ondergaan door wateroverlast. Het huidige beloop komt nog vrijwel overeen met dat uit de jaren 1320 en 1335.

Wanneer deze dijk precies is aangelegd is niet bekend. Aangenomen wordt dat een groot deel van het huidige tracé al in 1250 aanwezig was. De gehele omringdijk wordt voor het eerst in 1320 vermeld. De eerste delen van deze dijk zijn waarschijnlijk aangelegd door plaatselijke gemeenschappen. De dijk loopt langs Medemblik, Enkhuizen, Hoorn, Oudendijk langs het IJsselmeer en van Oudendijk naar Alkmaar, Schagen, Medemblik. Het tracé van de dijk is voor een deel ook bepaald door de vorm van de vroegere meren van de Beemster en de Schermer.

Op een aantal plaatsen heeft deze dijk nog een waterkerende functie, zowel tegen het water van het IJsselmeer als van de Noordzee.

Aan de hand van luchtfoto's is in 1990 het oorspronkelijk beloop nagegaan en zijn waar mogelijk latere verleggingen getraceerd. Zo is dit het geval ten noordoosten van de Beemster bij de daar tussen de plaatsen Avenhorn en Oudendijk gelegen Slimdijk. Deze dijk lag oorspronkelijk meer naar het westen, in de huidige droogmakerij van De Beemster (Omringdijk, p. 25).

Hoogheemraadschap van de Uitwaterende Sluizen in Kennemerland en Westfriesland (sedert 1993

Hoogheemraadschap van Uitwaterende Sluizen in Hollands Noorderkwartier)

Voor het oplossen van wateroverlastproblemen in het noordelijk deel van Noord-Holland, het Noorderkwartier genaamd, nam op 5 juli 1544 Keizer Karei V een besluit, dat leidde tot het ontstaan van het huidige Hoogheemraadschap van de Uitwaterende Sluizen in Kennemerland en Westfriesland.

Dit Heemraadschap later Hoogheemraadschap, dat in 1565 gevormd is, is verantwoordelijk geworden voor de afwatering van het gehele gebied van het Noorderkwartier.

Aanleiding vormden de vele klachten uit Westfriesland en Kennemerland bij Keizer Karei V over dat het afwateren via de wateren van de Schermer, Beemster, Purmer, Wormer en Waart steeds slechter werd doordat de dijken en de landerijen minder en minder goed in staat waren komen te verkeren door de regelmatige stormen en overstromingen, die veel schaden aanrichtten.

Eind 1544 besloot Karei V door middel van een octrooi dat er een van de Zuiderzee afgesloten boezemgebied moest worden gemaakt, de latere Schermerboezem.

Op 1 april 1993 heeft de fusie plaats gevonden tussen het Hoogheemraadschap van de Uitwaterende Sluizen in Kennemerland en Westfriesland met het Hoogheemraadschap Noordhollands Noorderkwartier tot het Hoogheemraadschap van Uitwaterende Sluizen in Hollands Noorderkwartier.

Het Hoogheemraadschap is verantwoordelijk voor het watermanagement van de boezem.

De Beemsteruitwatering is eind jaren '70 in eigendom van het vroegere hoogheemraadschap gekomen. Het huidige Hoogheemraadschap draagt ook nu zorg voor dit vitale onderdeel.

Waterschap De Waterlanden

Het Waterschap De Waterlanden is ontstaan in 1981 uit een fusie van meerdere waterschappen. Het voert het waterstaatsbeheer over het gebied Amsterdam (ged.), Beemster, Edam-Volendam, Landsmeer, Oostzaan, Purmerend, Waterland, Wester-Koggenland (ged.), Wormerland, Zaanstad (ged.) en Zeevang, in totaal een gebied van ca. 35.000ha..

Een bijzondere taak van Waterland is, dat het ook het beheer heeft over de beplanting langs de openbare wegen in De Beemster. Het Waterschap De Waterlanden is verantwoordelijk voor het waterbeheer binnen het gebied van de droogmakerij van De Beemster.

Boerderij bouw in het noordelijk deel van Noord-Holland gelegen boven het IJ

De oudste geschiedenis van de boerderij bouw is alleen nog enigszins aan de hand van opgravingen te achterhalen. Het ging in het verre verleden om een type boerderij waarbij woning en dubbelrijge koestal in eikaars verlengde lagen. De woning stond in open verbinding met het staldeel. Later is men begonnen met het aanbrengen van een scheiding. Zo ging men ook verschil maken tussen het 'nette' wonen en het alledaagse gebruik.

Bij de oudste boerderijen moet het hooi in een aparte hooimijt (een kapberg) onder gebracht zijn

geweest of gewoon buiten.

Er wordt wel aangenomen, dat het sedert de late middeleeuwen zo is geweest, dat het hooi in het friese gebied rond de toenmalige Zuiderzee binnen de boerderij werd opgetast, binnen de ruimte van een vierkant. Dat gebeurde binnen zo'n ruimte gelegen achter het woongedeelte en de plaats waar de koeien stonden. De behoefte aan meer ruimte voor het opslaan van het hooi bracht de behoefte aan een grotere vierkante ruimte met zich mee. Er ontwikkelde zich dan ook sedert de middeleeuwen een boerderijtype met verhoogde schuur tot uiteindelijk de typerende pyramidale vorm van de stolpboerderijen (stelp).

Aangenomen wordt dat rond 1600 het nu zo kenmerkende type van de stolpboerderij het type bij uitstek werd voor de boerderijbouw benoorden het IJ.

Karakteristiek voor dit type is de compacte, uitgekiende plattegrond (afb.7 ; afb.7....). Middenin bevindt zich de opslagruimte voor het hooi, onder het hoogste gedeelte van het pyramidale dak. Er omheen zijn de woon- en bedrijfsruimtes gegroepeerd. Bij het vierkant wordt het vee in een enkele rij opgesteld, tegen de buitenmuur.

De kern van de constructie bestaat uit een viertal verticale stijlen, die aan elkaar worden gekoppeld door ondermeer balken. Op deze vierkante constructie rust het enorme met dakpannen en/of riet gedekte pyramidale dak, dat aan de vier zijden doorloopt over de zijbeuken. De zijbeuken zijn rond het vierkant gelegen. Het vierkant dient voor hooiopslag en voor het bergen van de oogst. Rond het vierkant zijn de woning, het dorsgedeelte, ruimtes voor opslag en voor het vee gegroepeerd. De pannen op het dak zijn rode, aan de voorzijde, het 'voorschild', vaak zwart geglazuurde (afb.7...Zuiderweg 21). Doordat het gewicht van de kapconstructie rust op het vierkant met zijn gebinten kon het muurwerk licht van uitvoering blijven, waardoor ook de fundering licht uitgevoerd kon worden.

De boerderijen kunnen een hoogte hebben van tien tot vijftien meter. Er komen ook stolpboerderijen met een 'staart', - is uitspringend schuurgedeelte -, voor.

Er is een onderscheid aan te geven voor boerderijen waarbij de inrijdeuren aan de wegzijde of aan de zijkant gelegen zijn (ook wel Westfriese stolp genoemd) en die waar deze aan de achterzijde aanwezig zijn (wel aangeduid de Noordhollandse stolp).

Een latere, kenmerkende ontwikkeling was het aanbrengen van houten topgevels, aan de voorzijde (afb.7, Hobrederweg 13). Meer en meer werden deze topgevels, al dan niet van hout, 'vertalingen' van topgevels naar voorbeeld uit de stedelijke architectuur.

Bij de veebedrijven werd het hooihuis achter de stal geplaatst en werd het omtimmerd.

Er is sprake van een diversiteit aan verschijningsvormen. De meest eenvoudige is die van het gesloten vierkant met het pyramidale dak. Soms ligt er aan de voorzijde een uitgebouwd gedeelte, dat dient als woning (afb.7..., Middenweg 112).

Om bedrijfsmatige redenen kunnen er variëteiten aanwezig zijn tussen de boerderijen onderling. Om redenen van status kan de ene voorname van architectuur zijn dan de andere (afb.7..... afb.7.....Middenweg 5; afb.7 Jisperweg 29).

Bij boerderijen, die door stedelingen (bijvoorbeeld door kooplieden en regenten) als geldbelegging gebouwd werden speelde voornaamheid, presentatie en representatie een rol. Aan het exterieur is af te lezen wat status voor de vroegere bezitter betekende.

Liggen de woonvertrekken gewoonlijk aan de voorzijde, bij de meer voorname boerderijen wordt dat gedeelte benadrukt door het plaatsen van ondermeer topgevels in het midden van de gevel, door het aanbrengen van een decoratief geschulpt lijnenspel op het dakvlak aan de voorzijde op de grens van de overgang van de rieten dakbedekking naar die met pannen (zo'n vorm wordt een 'spiegel' genoemd). Stedelijke eigenaren gebruikten hun boerderijen als zomerverblijf. In dat geval werd het voorhuis van

een rijkere architectuur voorzien. Dat woongedeelte was dan afgescheiden van het gedeelte waar het landbouwbedrijf plaatsvond. De boer en zijn gezin woonde en werkte aan de achterzijde.

Elders in Noord-Holland, bijvoorbeeld op Wieringen, is er sprake van boerderijen met een L-vormige plattegrond, waarbij het hooigedeelte in het zijgedeelte werd ondergebracht, zodat men enkel maar het hooi door luiken naar de koeien kan gooien.

Bij de zogeheten gemengde bedrijven was de indeling oorspronkelijk anders. Daar lag het hooi naast de boerderij, niet aan de kant waar de koeien stonden, maar waar er gewerkt werd.

Algemeen kenmerk van de boerderijen benoorden het IJ is de indeling van de stal. Vanouds is hier de indeling in gebruik, dat de koeien met de koppen naar de buitenmuur gekeerd staan, twee aan twee, tussen houten schotten. Er achter loopt een gang voor de mest en voor het voer. Er is geen afzonderlijke gang voor het vee aanwezig.

Het type boerderij wordt aangeduid met de term 'Friese huisgroep'.

Hét type boerderij in het noordelijk deel van Noord-Holland, benoorden het IJ, kenmerkend voor de droogmakerijen en historische inpolderingen is de zogeheten stolpboerderij met haar hoge pyramidale dakvorm (afb.7..... Beemster, Wormerweg 2).

Vanaf het tweede decennium van de 17de eeuw verbreedt het type zich snel doordat het zijn toepassing vindt in de nieuwe droogmakerijen van de Beemster, de Purmer, de Wormer en de Schermer.

Hoogtepunt van de stolpbouw valt tussen 1600 en 1640, de jaren van droogmakerijen en inpolderingen.

In de 18de eeuw tekende zich een stagnatie in de verdere ontwikkeling van de Beemster af. Aan de Volgerweg is toen nog Rustenhoven, afb.... , gebouwd als voorname boerderij annex buiten.

Met name in de 19de eeuw, vooral tussen 1875 en 1885 zijn er weer vele stolpboerderijen voor de veehouderij gebouwd (afb.7...., Volgerweg 79). Na 1885, toen er een landbouwcrisis intrad, zijn er enkel nog eenvoudige boerderijen gebouwd (afb.7..., Middenweg 95). De 20ste-eeuwse ontwikkeling is dat stolpboerderijen aangepast worden aan moderne bewoningseisen en dat het woonhuis los van het bedrijfsgebouw opgetrokken wordt.

De ontwikkeling van boerderijtypen is mede afhankelijk van sociaal-culturele en economische ontwikkelingen, zoals ook van verschillen in bodemgesteldheid. Daarmee gaan gepaard afzonderlijke bouwtechnische ontwikkelingen. Benoorden het IJ is heel lang vastgehouden aan de traditie van de houtbouw. Dit hing ondermeer samen met de slappe ondergrond waarop gebouwd moest worden. Het gebruik van baksteen kwam daarmee langzamer op gang (ook vanwege het ontbreken van steenbakkerijen). Daarnaast is er sprake geweest van een grote houtimport vanuit Scandinavië, Duitsland en Rusland door middel van de intensieve scheepsbouwindustrie in de Zaanstreek.

Stadsuitbreidingen en landaanwinning aan het begin van de 17de eeuw

Aan het begin van de 17de eeuw, de Gouden Eeuw van de sedert de Vrede van Münster (Westphalen), 1648, ontstane Republiek van de Noordelijke Nederlanden, de Republiek van de Seven United Provinces, breidden zich de steden met name in Holland en Utrecht sterk uit. Een ontwikkeling, die zich al in de 16de eeuw had ingezet.

Of zoals Lambert schreef,

'During the sixteenth and seventeenth centuries the inhabitants of the small, poorly-endowed

territories of the Seven United Provinces were able to defy the might of Spain, then the greatest military power in Europe, and at the same time present to the world an example of urban prosperity and artistic brilliance combined with a commercial enterprise which carried their merchant vessels from Archangel to the Cape and from Recife to Nagasaki' (p. 179).

Het was vooral na de Vrede van Münster, waarbij de Republiek werd erkend als een onafhankelijke soevereine staat en waarbij de Schelde, als verbinding naar Amsterdam's concurrent Antwerpen, gesloten werd voor de internationale scheepvaart, dat de Republiek van de Seven United Provinces een grote bloei doormaakte.

Reeds in de 16de eeuw waren de Noordelijke Nederlanden, in het bijzonder Holland, vanwege de daar heersende religieuze tolerantie een wijkplaats geworden voor Zuid-Duitsers, voor Rijnlanders, voor vluchtelingen uit Antwerpen, naast Vlamingen, Walloniers en Hugenoten. Spaanse en Portugese Joden vonden hier hun nieuwe veilige woonplaatsen. Zij allen leverden een direct aandeel aan de materiële en de geestelijke welvaart en het welzijn van de Republiek.

Er ontstond door de sedert het midden van de 16de eeuw gestaag groeiende bevolking een toenemende behoefte aan het uitbreiden van met name de steden. Ook werd de vraag naar landbouwgronden steeds groter.

De geschiedenis van de vroeg 17de-eeuwse stadsuitbreidingen en van het op grote schaal droogleggen van grote meren vertoont in een aantal opzichten overeenkomsten.

Droommakerijen met hun rationele kavelindelingen en goede afwaterings-mogelijkheden deden de opbrengst der landerijen stijgen.

Als namen in het proces van landaanwinning en stadsuitbreidingen in de vroege 17de eeuw kunnen worden genoemd Simon Stevin, Jan Adriaensz. Leeghwater, timmerman en molenmaker in het aan de rand van de Beemster gelegen De Rijk. Deze Leeghwater werkte als molenmaker en opzichter niet alleen voor de Beemster maar ook bij de droogmakerijen van de Purmer, de Wormer, Bijlmer, de Waard en de Schermer, als ook in het buitenland.

De grote materiële welvaart maakte het mogelijk te investeren in stadsuitbreidingen en droogmakerijen. Het waren met name de stedelijke regenten en koopheden, die hiervoor het kapitaal leverden. Zijzelf bouwden zich tegelijk binnen en buiten de steden hun koopmanshuizen en buitenhuizen. Zij bepaalden met hun huizen bijvoorbeeld het beeld van de Amsterdamse grachten (Prinsen, Heren- en Keizersgracht) en de arcadische wereld van het leven op het land met de vele buitenplaatsen langs de rivieren De Vecht, Angstel en Amstel.

Het waren Haagse en Amsterdamse regenten en koopheden, die de wateren van De Beemster heten droogleggen. In dit nieuwe land bouwden zij hun buitenplaatsen.

De Engelse historicus Simon Schama gaat in diens *The Embarrassment of Riches, an interpretation of Dutch culture in the Golden Age* (1987) in op de strijd, die de Nederlanden tussen het midden van de 16de en de 17de eeuw hebben gevoerd tegen Spanje en spreekt over de metafoor van de strijd tegen het water in de Noordelijke-Nederlanden als vergelijking met de strijd tegen Spanje. Of zoals hij opmerkte, dat tegelijk met de vrijheidsstrijd ook het Nederlandse landschap ingrijpende veranderingen onderging. Politiek en geografisch waren die jaren bepalend voor het ontstaan van een zelfstandige natie, die van de Republiek van de Zeven Verenigde Provinciën.

De strijd tegen het water, tegen overstromingen, maar ook het ontworstelen van land aan het water werd toen allegorisch gezien als een bijzonder voorrecht, een bijzondere genade Gods, om dit als land en als natie te kunnen en te mogen doen. De Nederlanders hadden daarmee als het ware bijzondere toestemming om een land in staatkundige zin en om nieuw land als geografische eenheid te scheppen.

Zo werd benoorden Amsterdam het gebied voor de landbouw met veertig procent vermeerderd door de droogmakerijen. Door de droogmakerijen veranderde niet alleen het landschap ingrijpend, ook de economie wijzigde zich. Die extra landbouw- en weidegrond kon Amsterdam, dat tussen het vierde kwart van de 16de eeuw en het midden van de 17de eeuw explosief groeide, goed gebruiken.

Landmeters

De landmeters, die met hun werk zoveel hebben bijgedragen in de 17de eeuw aan het droogleggen van grote delen van Noord-Holland, voor het gebied benoorden het IJ, beoefenden niet uitsluitend dit beroep uit. Daarnaast waren zij vaak ook bekleed met andere ambten. Dat van burgemeester, dijkgraaf, schout of andere provinciale ambtelijke functies. Het was een uitzondering dat Lucas Jansz. Sinck, die 'here-landmeter' was bij de droogmakerij van de Beemster ook landmeter van Amsterdam was, waar hij werkte voor de derde stadsuitleg en aan de inrichting van de Jordaan. De landmeters waren verantwoordelijk voor het meten en tekenen van de kavelkaart en het uitzetten van de kavels.

Het ambt van landmeter was officieel en na admissie beëdigd. Geschoold in de 'geometria aritmetica' legden zij examen af voor een toelatingscommissie. Met name in Leiden vond men hiervoor binnen de studie der vestingbouwkunde (de Duytse Mathematicque) zijn opleiding.

In de Beemster was een aantal landmeters werkzaam, zoals de hiervoor genoemde Sinck, en verder Jan Pietersz. Dou (1573-1635) (ook betrokken bij de vijfde stadsuitleg van Leiden), Augustijn Bas en Maerten van de Eynde. Pieter Cornelisz. Cort, een landmeter uit Alkmaar afkomstig, maakte in 1607 een kaart van de nog onbedijkte Beemster (gedrukt door Blaeu). Sinck maakte de kavelkaart van 1612, tezamen met een aantal andere landmeters.

Het plan van De Beemster

De aanvankelijke bedoeling was om in De Beemster vijf dorpen aan te leggen, ieder met een eigen kerk. Enkel die van Middenbeemster is er in de 17de eeuw gebouwd.

Ook was het de bedoeling, dat er naast deze vijf dorpen acht kruispunten bestemd zouden worden voor marktpleinen, gelegen op kruispunten van wegen.

Besloten werd, dat de pleinen 'met opgaende bomen beplanten, 'tzij ypen, ofte andere naer gelegenheden....'(Van der Sluis, p. 65). De pleinen moesten per schip bereikbaar zijn via sloten (een situatie, die in Middenbeemster als zodanig herkenbaar is gebleven).

Van deze plannen tot de aanleg van acht pleinen is reeds in 1616 besloten deze achterwege te laten. De kaarten van na 1616 laten dan ook vijf pleinen zien.

Begon de bouw van de Herv. Kerk in Middenbeemster aarzelend, in 1618 is besloten de vier toekomstige kerkpleinen alvast te beplanten.

Al spoedig, 1613, werden bepalingen van kracht, die aangaven hoever de huizen, gelegen aan de pleinen, van de sloten af gebouwd moesten worden. Dit om een zo homogeen mogelijk dorpsbeeld te krijgen. Om dat te bereiken is er in 1615 nog een bepaling in werking getreden omtrent de aan te houden onderlinge afstand tussen de huizen.

Een ander bijzonder element in de aanleg van De Beemster is de planmatige beplanting langs de wegen van de droogmakerij.

Al in 1612 wordt er een zogeheten plantagiemeester aangesteld, ene Laurens Jansz. Spieghel. Later is besloten, dat een eigenaar bomen mocht aanplanten op het gedeelte van de binnenzijde van de ringdijk of wegberm, dat tegenover zijn grondgebied lag. Op meerdere plaatsen is nog te zien, dat het gebruikelijk was om daar fruitbomen aan te planten.

3.3. Form and date of most recent records of property

De Beemster, zie ook de bibliografie, is onderwerp van meerdere studies geweest.

Als inventories kunnen genoemd worden:

-J.J.F.W. van Agt, *De Provincie Noordholland. Eerste stuk: Waterland en Omgeving*. De Nederlandse Monumenten van Geschiedenis en Kunst. Geïllustreerde Beschrijving uitgegeven vanwege de Rijkscommissie voor de Monumentenbeschrijving. Staatsdrukkerij- en Uitgeverijbedrijf, -Gravenhage, 1953;

-E.Raap, R.L. Lourijzen, *Beemster. Monumenten Inventarisatie Project Noord-Holland*. Provinciaal Bestuur van Noord-Holland, Haarlem, oktober 1993;

-*Monumenten Selectie Project Gemeente Beemster*. Provincie Noord-Holland. Haarlem, april 1996;

-*Register Stelling van Amsterdam. Het Noorden. Gemeenten Edam-Volendam, Zeevang, Beemster, Graft-De Rijk*. Provinciale monumenten Noord-Holland. Provincie Noord-Holland, Dienst Welzijn, Economie en Bestuur, Haarlem, december 1990.

De Geïllustreerde Beschrijving van de Nederlandse Monumenten van Geschiedenis en Kunst geldt als de officiële van rijkswege samen te stellen wetenschappelijke beschrijving van monumenten, groepen van monumenten en van historische stads- en dorpsgezichten.

Het werk aan de Geïllustreerde Beschrijving, waarvan het eerste deel in 1912 verscheen en waaraan met steeds weer nieuwe delen stelselmatig voortgewerkt wordt, vindt plaats aan de hand van een Leidraad, die is vastgesteld door de Minister van Cultuur (1983).

Het beschrijven gebeurt volgens een typologische ordening van het cultureel erfgoed. Van belangrijke monumenten worden afzonderlijke beschrijvingen en beschouwingen gegeven.

Met name de laatste jaren wordt veel nadruk gelegd op het onderzoek naar de geschiedenis van het woonhuis, van de boerderijbouw en van de historisch ruimtelijke omgeving.

De delen der Geïllustreerde Beschrijving dienen als naslagwerk om zich daarmee te kunnen verdiepen in de (bouw)geschiedenis van monumenten en historische stads- en dorpskernen. Tegelijk verschaffen zij materiaal voor het bestuderen van het bouwen in het verleden, zoals zij ook gegevens leveren voor restauratiewerkzaamheden.

Voor de gemeente Beemster zijn de afgelopen jaren twee, met elkaar verbonden inventarisaties opgesteld van stedenbouwkundige structuren en monumenten uit de periode 1850-1940, zoals dat ook voor alle andere gemeenten in Nederland is gebeurd.

Dit hangt samen met een door de overheid (rijk, provincie, gemeente) uitgevoerde landelijke inventarisatie, het Monumenten Inventarisatie Project Jongere Stedebouw en Bouwkunst 1850-1940 (MIP) (1987-1993), en selectie, het Monumenten Selectie Project Jongere Stedebouw en Bouwkunst 1850-1940 (MSP) (1994-1998/99). Doel hiervan was om binnen een korte tijd een evenwichtig overzicht te krijgen van wat uit een oogpunt van monumentenzorg uit deze periode van belang is en wat daarvan beschermd zou moeten worden als monument of aangewezen als beschermd stads- of dorpsgezicht.

De werkzaamheden zijn verricht aan de hand van een handleiding en richtlijnen, die door de Minister van Cultuur daarvoor zijn gegeven. De beide projecten zijn steeds begeleid door teams van deskundigen.

De projecten dienden niet alleen om een overzicht te krijgen of om daarmee zaken juridisch te beschermen. Ook worden de gegevens ondermeer gebruikt bij het beoordelen van nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen en bij het opstellen van streek- en bestemmingsplannen als bedoeld in de Wet op de Ruimtelijke Ordening.

Het Register Stelling van Amsterdam bevat de officiële omschrijving van ondermeer die onderdelen van de Stelling van Amsterdam, die gelegen zijn op het grondgebied van de gemeente Beemster en beschermd zijn als monument vanwege de provincie Noord-Holland. Deze onderdelen maken tevens deel uit van de sedert 1996 op de Lijst van het Werelderfgoed geplaatste Defence Line of Amsterdam.

3.4. *Present state of conservation*

Het subsidiestelsel dat in Nederland van toepassing is bij het restaureren en onderhouden van monumenten is erop gericht, dat de bouwkundige toestand van historische monumenten planmatig en stelselmatig verbeterd wordt en in goede toestand gehouden wordt.

Hetzelfde geldt ook voor het behoud, herstel, de verbetering, herindeling of sanering van bebouwde gedeelten van het gemeentelijk grondgebied (ingevolge de Wet op de stads- en dorpsvernieuwing). Dit programma loopt door tot in het begin van de volgende eeuw.

In het verleden was het gebruikelijk dat er om de zoveel jaar (met tussenliggende periodes van 30 tot 50 jaar) een restauratie van een beschermd monument plaatsvond. Gezien de vaak ingrijpende maatregelen, die daarbij genomen werden of moesten worden genomen, is het beleid meer en meer in de richting gegaan om grote restauraties zoveel mogelijk te beperken en om het reguliere onderhoud te stimuleren.

Subsidies kunnen worden toegekend uitsluitend voor werkzaamheden, die erop gericht zijn het monument voor de toekomst in goede constructieve toestand te houden.

Gemeenten zijn uitgenodigd om zogeheten meerjarenprogramma's voor restauratie op te stellen. Een dergelijk programma heeft de gemeente Beemster ook opgesteld, voor de periode 1997-2002. In totaal staan hierop 7 monumenten opgenomen.

Zo heeft de gemeente voor het jaar 2002 van het rijk een restauratiebudget toegewezen gekregen van f 98.980,00. Voor het jaar 2001 f 100.077,00; voor 2000 f 99.746,00; voor 1999 f 103.489,00; voor f 88.549,00. De gelden kunnen worden toegekend aan eigenaren als subsidies in de kosten, die het normale onderhoud te boven gaan en betrekking hebben op werkzaamheden die gericht zijn op het behoud van het bouwwerk als monument.

Doordat er vanaf 1997 van rijkswege extra gelden ter beschikking zijn gekomen voor restauraties, ter hoogte van f 275 miljoen, heeft de gemeente Beemster de mogelijkheid een beroep te doen op extra financiële middelen. Zij kan voor de jaren 1998, 1999 en 2000 met een uitvoeringsprogramma komen voor restauratiesubsidies voor woningen en boerderijen van jaarlijks f 117.964, voor religieuze bouwwerken van f 13.735 en voor overige monumentale bouwwerken van f 5105.

CHAPTER 4. MANAGEMENT

4.1. OWNERSHIP

Om inzicht te krijgen in de eigendomsverhoudingen van de op grond van de Monumentenwet 1988 beschermde monumenten in de gemeente Beemster wordt verwezen naar Appendices....Uittreksels uit het Monumentenregister voor de gemeente Beemster.

In totaal zijn er in De Beemster op grond van de Monumentenwet 1988 62 beschermde monumenten gelegen.

De provincie Noord-Holland beschermde er een vijftal forten (Fort Spijkerboor, afb...; Fort aan de Jisperweg, afb..., afb....., Fort a/d Middenweg, afb..., Fort a/d Nekkerweg, afb...; Fort benoorden Purmerend, afb...), die deel uitmaken van de voormalige Stelling van Amsterdam (sedert 1996 is de Stelling van Amsterdam opgenomen op de Lijst van het Werelderfgoed van de UNESCO) (zie kaart, Appendices 8.5). Van de Stelling ligt hier verder een tweetal inwateringssluizen, Volgerweg 20 (afb...) en Zuidelijk nabij nr. 14 (afb...), naast een damsluis in het centrum van Middenbeemster.

Ingedeeld naar categorieën van monumenten zijn hier ondermeer van rijkswege beschermd:

-Herv. Kerk te Middenbeemster (afb..., afb , afb..., afb.....)

Rechthoekige zaalkerk, waarvan de bouw in 1618 of 1621 moet zijn begonnen en gereed kwam in 1623. Als architecten worden genoemd de in Amsterdam werkzame bouwmeesters Hendrick de Keyser (1565-1621) en Cornelis Danckerts. Het is de tweede in de Noordelijke Nederlanden gebouwde protestantse kerk na de Reformatie.

Aan weerszijden van de toren aanbouwen (kerkeraadskamer respectievelijk

stookgelegenheid/stoven met betegelde schouw, afb) uit 1626.

Toren gebouwd tussen 1618 (jaartalsteen met gemeentewapen boven ingang) en 1621 (jaartal op de klok).

Ontwerp torenbekroning in 1660 door Pieter Post (1608-1669), - ondermeer architect van de Prinsen van Oranje, later voor de Staten-Generaal, de Staten van Holland, het Hoogheemraadschap van Rijnland en voor voorstaande particulieren) -, uitvoering in 1661 - '62 door Arent Laurensz. Heemskerck (meestertimmerman uit het Zuid-Hollandse Rijswijk). In 19 de eeuw is de spits in dezelfde vorm vernieuwd en weer vernieuwd in 1950 (ontwerp C.W. Rooyaards). Restauratie van de kerk vond plaats in 1959.

In de kerkruimte een eikenhouten preekstoel en doophek uit het eerste kwart van de 17de eeuw en verder enkele eikenhouten 17de-eeuwse kerkbanken.

Ook bevindt zich hier een 17de-eeuws houten paneel, 156x129 cm., beschilderd met een weergave van de kerk en het wapen van De Beemster (afb...).

De 18de-eeuwse pijlers van het toegangshek, afb..., aan de voorzijde van het op een hoger stuk grond gelegen kerkgebouw zijn afkomstig van de boerderij 'Vredeveld', gelegen in Zuidoostbeemster.

-Doopsgezinde Vermaning aan de Middenweg 87, 88 (afb..., afb...)

Volgens een gevelsteen in 1784 gebouwd. Kerkzaal en de aan de voorzijde als woonhuis ingebouwde pastorie maken deel uit van een gebouw onder hoog schilddak. De eenvoudige rechthoekige binnenruimte van de kerkzaal heeft een houten tongewelf. Juist de eenvoudige architectuur en de ten opzichte van de weg wat naar achteren gelegen ligging van het

kerkgebouw is een kenmerk voor de Doopsgezinde Vermaningen in Nederland;

-De R.K. Kerk van St. Jan de Doper aan de Jisperweg te Westbeemster (afb....)

Een neo-gothische kruisvormige basilicale kerk naar ontwerp van H. Bijvoets, 1878-1879. De

oorspronkelijke inrichting is nog grotendeels aanwezig (afb...). Het orgel is van 1890, gemaakt door de Gebr. Franssen te Roermond;

-Voormalig Weeshuis, Middenbeemster, aan de Rijperweg (afb....)

Gelegen aan de Rijperweg, achter de Herv. Kerk. Het weeshuis is in 1681 opgericht. Tot aan het begin van deze eeuw in gebruik. Het gebouw is thans in gebruik als woonhuis;

-17de-eeuwse boerderijen als voorbeeld,

-Boerderij, Middenweg 103, met in de zijgevel een gevelsteen met het opschrift 'Duysburgh', waarop afbeelding van een kasteel en het jaartal 1629;

-Boerderij, Middenweg 104, met gevelsteen waarop het opschrift 'DE OUDE LYNBAEN MYN NAEM' (afb...);

-Boerderij De Lepelaar, Middenweg 194, (afb...) op gepolychromeerde gevelsteen de afbeelding van een lepelaar en een jaartalsteen met 1683;

-Boerderij De Eenhoorn, Middenweg 196, (afb..., afb...) met voorgevel in de stijl van de Amsterdamse architect Philip Vingboons. Cartouche boven de ingang met jaartal 1682. Op de top van de voorgevel een schilddragende eenhoorn;

-Boerderij Broedersbouw, Oostdijk 13 (afb...). De voorgevel met verhoogde middenpartij, in de vorm van een klokgevel, draagt de naam van de boerderij en het jaartal 1642;

-Hobrederweg 26, 17de-of 18de-eeuwse boerderij (afb...);

-Boerderij Vredrust, Volgerweg 42, in oorsprong 17de-eeuws, later in de 19de eeuw aangepast;

-18de-eeuwse boerderijen als voorbeeld,

-Houten stolpboerderij, Middenweg 105;

-Boerderij Poortugal, Westdijk 6/5, dat aan haar voorgevel een cartouche bezit met het jaartal 1780;

-19de-eeuwse boerderijen als voorbeeld,

-Boerderij Hoogelust, Jisperweg 103. Stolpboerderij. Gevelsteen met de afbeelding van een papiermolen, 1774. Op de bakstenen hekpijlers natuurstenen bekroningen uit de tweede helft van de 18de eeuw;

-Stolpboerderij, Jisperweg 109. Bijzonder element is de houten puntgevel uit de eerste helft van de 19de eeuw aan de voorzijde;

-Boerderij, Middenweg 185, uit de tweede helft van de 19de eeuw;

-Boerderij 'De Meerwaarde' uit 1892, Middenweg 189, met bakstenen voorgevel (afb....);

-Middenweg 190, gedeeltelijk houten stolpboerderij, met bakstenen voorgevel (afb....);

-Boerderij 'De Kleine Bijenkorf', Middenweg 193. Het bouwwerk zelf is 19de-eeuws. Tegen de voorgevel is een gepolychromeerd houten reliëf geplaatst, waarop twee engelfiguren een bijenkorf vasthouden en verder met festoenen en de symbolen van landbouw en visserij (tweede helft 18de eeuw) (afb...);

-Woonhuizen als voorbeeld,

-Middenweg 178, museum Elisabeth (Betje) Wolff-geb. Dekker (1738-1804) (gesticht 1950; gerestaureerd 1976, kosten f 300.000). Het is de voormalige pastorie, daterend uit 1666. In de 19de eeuw voorzien van een vernieuwde voorgevel met veelhoekige erker. Hier woonde van 1759 tot 1777 de schrijfster Elisabeth Bekker, genaamd Betje Wolff. Tot 1876 in gebruik geweest als pastorie en daarna tot 1950 als woonhuis;

-Het zogeheten Heerenhuis aan de Rijperweg 83. Oorspronkelijk raadhuis en hotel (afb....). De belangrijkste vleugel is van 1826, die gezien de dubbele functie van het bouwwerk een tweetal ingangen heeft. Restauratie 1982-1983;

-'Rustenhoven', Volgerweg 25. Een voornaam 18de-eeuws symmetrisch ingedeeld woonhuis met twee verdiepingen, van een buitenplaats-achtige allure. Boven de ingangspartij het jaartal 1768 en een alliantiewapen. Achter dit twee vensters diepe dwars geplaatste woonhuis bevindt zich het boerderijgedeelte (afb....);

-Woonhuis uit ca. 1860, Volgerweg 41;

-Molen,

-Korenmolen 'De Nachtegaal', achtkante bovenkruier van omstreeks 1700, gelegen aan de Hobrederweg 4. Restauratie, 1973 (afb....);

-Gebouwen voor de waterstaat,

-Voormalig Polderhuis aan de Noorddijk (23, nu in gebruik als woonhuis);

-Gebouw van het voormalig 19de-eeuws gemaal (nu in gebruik voor ondermeer exposities) en losstaande dubbele machinistenwoning, Noorddijk 18 (afb..., afb...);

-Smederij,

-Voormalige smederij, gelegen bij de kruising van de Rijperweg en de Middenweg, waarbij een zogeheten Travalje, 18de-eeuws (1744 gedateerd). Een travalje is een met een dak afgedekte stelling, waarin paarden werden beslagen met hoefijzers. Omstreeks 1950 door de gemeente Beemster overgenomen met het doel deze met de smederij te kunnen bewaren voor de toekomst;

-Monumentale smeedijzeren toegangshekken

-Middenweg 192. Behoorde tot de boerderij 'De Groote Bijenkorf';

-Volgerweg 25, toegangshek uit het vierde kwart van de 18de eeuw van het huis Rustenhoven;

-Bruggen

-Van de voormalige buitenplaats Zwaansvliet, - in 1628 gebouwd voor Francois van Oss -, de bakstenen boogbrug met bakstenen hekpijlers aan de Volgerweg 83;

-Boogbrug van de voormalige buitenplaats Volgerwijk, Volgerweg 36, met een tweetal met leeuwen bekroonde hekpijlers, 17de-eeuws;

-Onderdelen Stelling van Amsterdam

(gegevens overgenomen uit het Monumentenregister van de Provincie Noord-Holland)

-Fort bij Spijkerboor
Westdijk 46 1464 PC Westbeemster

Kad. gem. Beemster
Sectie F
Nummer 1331

Coördin. 117.950/506.050

Eigenaar : Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten
Huurder : Nederlands Filmmuseum en twee muziekbands
Bestemming : Militaire doeleinden
Best.plan : Landelijk Gebied 1994 (vastgesteld in 1994)

Status : Provinciaal Monument Noord-Holland, 02.09.1992;
Onderhoud : Oorspronkelijke staat, bouwkundige staat is redelijk
Restaur. : Recentelijk is de gepantserde geschutskoepel gerestaureerd.
 : Verdere restauraties in voorbereiding
Toegang : Publiek toegankelijk

Karakteristiek

Ligging : Het fort is gesitueerd aan de zuidelijke ringdijk, op de
 : zuidwestelijke hoek van de droogmakerij de Beemster. De frontas is gericht
 : op het noorden. Achter fort en dijk bevindt zich het Noordhollands Kanaal,
 : ten westen de Beemsterringvaart

Functie : Afsluiting en verdediging van de westelijke Beemsterringdijk

Datering : 1889 - zandlichaam forteiland 1913 - voltooiing fort met de
 : betonnen gebouwen

Vorm : Type B, geconstrueerd in ongewapend beton. Bij
 : uitzondering heeft dit fort twee bouwlagen, vanwege de hoogte van de dijk
 : die verdedigd moest worden. Uniek in de Stelling en hoogst zeldzaam in de
 : Europa is het gave geschut in de pantserkoepel (dubbel
 : snelvuurkanon van 10,5 cm 1.25, 1911, Krupp-Gruson).
 : Andere bijzondere onderdelen van het interieur zijn de waterreservoirs, de
 : wasinrichting en privaten. Aan de keelzijde van het fort bevindt zich de
 :
 : fortwachterswoning.

Natuur : **

Omgeving : De oorspronkelijke situatie rond het fortterrein bleef behouden: het open
 : polderlandschap buiten de Stelling, en de dijk en waterlopen langs het fort;

-Fort aan de Jisperweg
Zuiddijk /Jisperweg Middenbeemster

Kad. gem. : Beemster

Sectie : F
 Nummer : 1212
 Coördin. : 119.650/504.200
 Eigenaar : Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten
 Huurder : -
 Bestemming : Militaire doeleinden
 Best.plan : Landelijk Gebied 1994 (vastgesteld in 1994)
 Status : Provinciaal Monument Noord-Holland, 09.02.1992;
 Onderhoud : Oorspronkelijke staat, bouwkundige staat is goed
 Restaur. : Geen
 Toegang : Niet toegankelijk
 Karakteristiek
 Ligging : Het fort is gesitueerd aan de zuidelijke ringdijk van de droogmakerij de
 Beemster.
 De frontas is gericht op het noorden. Achter fort en dijk bevindt zich het
 Noordhollands Kanaal

 Functie : Afsluiting en verdediging van de Jisperweg.

 Datering : 1889 - zandlichaam forteiland
 1914 - voltooiing fort met de betonnen gebouwen

 Vorm
 uitgevoerd met : Type B, geconstrueerd in ongewapend beton, maar vereenvoudigd
 een enkele hefkoepel aan het eind van de poterne op de plaats van het
 voorgebouw. In de frontwal vier mitrailleurpostelplaatsen.

 Stelling. Met het Fort aan de Middenweg is het fort het laatst voltooide fort in de
 Bijzondere onderdelen van het interieur zijn de waterreservoirs, de
 waterontijzerings- en pompinstallatie

 Natuur

 Omgeving : De oorspronkelijke situatie rond het fortterrein bleef behouden: het open
 polderlandschap buiten de Stelling en de dijk en kanaal daarbinnen

 -Fort aan de Middenweg
 Zuidelijk /Middenweg, Middenbeemster

 Kad. gem. : Beemster
 Sectie : E
 Nummer : 1029

 Coördin. : 121.400/503.600

Eigenaar Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten
Huurder Eurometaal
Bestemming Militaire doeleinden
Best.plan Landelijk Gebied 1994 (vastgesteld in 1994)

Status : Provinciaal Monument Noord-Holland, 02.09.1992;

Onderhoud : Oorspronkelijke staat, bouwkundige staat is redelijk goed
Restaur. : Geen
Toegang : Niet toegankelijk

Karakteristiek

Ligging : Het fort is gesitueerd aan de zuidelijke ringdijk van de droogmakerij de Beemster. De frontas is gericht op het noorden. Achter fort en dijk bevindt zich het Noordhollands Kanaal. Ten oosten bevindt zich de inundatiesluis voor de Beemster (afb...)

Functie : Afsluiting en verdediging van de Middenweg en de Zuiddijk

Datering : 1889 - zandlichaam forteiland
1914 - voltooiing fort met de betonnen gebouwen

Vorm : Type B, geconstrueerd in ongewapend beton, naar vereenvoudigd model met enkele hefkoepel op de plaats van het voorgebouw. In de frontwal vier mitrailleurpostplaatsen. Een van de laatst voltooide forten in de Stelling. Bijzondere onderdelen van het interieur zijn de water-reservoirs, wasinrichting, waterontijzerings- en pompinstallatie. Aan de keelzijde van het fort bevindt zich de fortwachterswoning

Natuur

Omgeving : De oorspronkelijke situatie rond het fortterrein bleef behouden: het open polderlandschap buiten de Stelling en de dijk en kanaal erbinnen;

-Fort aan de Nekkerweg
Nekkerweg 24 1461 LC Zuidoost-Beemster

Kad. gem. : Beemster
Sectie : G
Nummer :576
Coördin. : 123.850 / 504.600
Eigenaar : Provincie Noord-Holland
Huurder : Dienst Wegen, Verkeer en Vervoer
Bestemming : Militaire doeleinden
Best.plan : Landelijk Gebied 1994 (vastgesteld in 1994)
Status : Provinciaal Monument Noord-Holland, 02.09.1992
Onderhoud : Oorspronkelijke staat, bouwkundige staat is redelijk

Restaur. : goed
: Geen
Toegang : Toegang i.v.m. bedrijfsvoering

Karakteristiek

Ligging: : Het fort ligt vanwege de hoogte van het terrein niet aan de rand maar enigszins vooruitgeschoven in de droogmakerij de Beemster. De frontas is gericht op het noorden. Ten zuidwesten bevindt zich de inundatiesluis voor de Beemster

Functie Ter afsluiting en verdediging van de Nekkerweg en de Volgerweg

Datering 1889 - zandlichaam forteiland
1911 - voltooiing fort met de betonnen gebouwen

Vorm Type B, geconstrueerd in ongewapend beton. Bijzondere onderdelen van het interieur zijn de waterreservoirs en de waterontijzerings-installatie. Aan de keelzijde van het fort bevindt zich de fortwachterswoning

Natuur

Omgeving : De oorspronkelijke situatie rond het fortterrein bleef behouden: rondom strekt het open polderlandschap zich uit

-Fort Benoorden Purmerend Kwadijkerweg 8 1461 DW Zuidoost-Beemster

Kad. gem. Beemster
Sectie D
Nummer 3183 /3184/3187
Coördin. : 125.850 / 505.450
Eigenaar J. Bart en Zoon Holding B.V.
Huurder " "
Bestemming Militaire doeleinden
Best.plan Landelijk Gebied 1994 (vastgesteld in 1994)
Status

Onderhoud Provinciaal Monument Noord-Holland, 02.09.1992

Restaur. : Oorspronkelijke staat, bouwkundige staat is redelijk
goed
Toegang : In voorbereiding
: Toegang i.v.m. bedrijfsvoering

Karakteristiek

Ligging

Het fort ligt aan de ringdijk in het zuidoosten van de droogmakerij de Beemster. De frontas is gericht op het noorden

Functie	: Ter afsluiting en verdediging van de Beemsterringdijk en de Purmerender- en Rijperweg
Datering	: 1886 - zandlichaam forteiland 1912 - voltooiing fort met de betonnen gebouwen
Vorm	: Type B, geconstrueerd in ongewapend beton. Bijzondere onderdelen van het interieur zijn de waterreservoirs en onderdelen van de keuken. Aan de keelzijde van het fort bevindt zich de fortwachterswoning
Natuur	:
Omgeving	: De oorspronkelijke situatie rond het fortterrein bleef behouden: het open polderlandschap buiten de Stelling en de dijken

- Dijk tussen de forten benoorden Purmerend en bij Spijkerboor;
- Inundatiesluis in de zuidelijke Beemsterringdijk (afb...);
- Brug/damsluis in de Rijperweg te Middenbeemster;
- Duiker in de Volgerweg - Jispersloot (afb....);

4.2. LEGAL AND ADMINISTRATIVE PROTECTION

Conservation of Monuments and Sites - State:

* Armour or Backbone. Cultural Policy 1997-2000 (Ministry of Education, Culture and Science, 1996)

The State Secretary for Education, Culture and Science heeft in dit stuk zijn beleidsvisie op cultuur kenbaar gemaakt aan de Tweede Kamer der Staten Generaal. Daarin schrijft hij ondermeer,

'Alongside cultural education, in the coming period selection will be a major theme in the field of cultural heritage. Selection is a continuous and critical process of surveying and appraising and, depending on the results preserving or putting aside. In the case of the cultural heritage, naturally one must take account of the past and, given its constant increase, of the future too

(p. 49, Summary);

'Major changes to the environment will radically alter the look off the Netherlands. If we do not pay careful attention, the result could be a levelling down, metaphorically, of town and

country. So my aim is to strengthen the cultural contribution to physical planning. The link with the past is an essential element in reshaping the Netherlands. The quality of the physical environment is enhanced by the conservation and development of cultural and historical values as embodied in views of towns and villages or valuable man-made landscapes. The point is to use existing qualities as a base for new developments which should preferably be creative and inspiring, and where necessary restrictive..... I therefore propose to strengthen the existing cooperation with the Ministry of Agriculture, Nature Management and Fisheries and the Ministry of Housing, Physical Planning and the Environment, for example by drawing up a joint policy memorandum' (op. cit., p. 50);

* De architectuur van de ruimte. Nota over het architectuurbeleid 1997-2000

Deze Nota is van de Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, van de Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu, de Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij en de Minister van Verkeer en Waterstaat. In deze Nota maken zij aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal bekend wat hun beleid in de jaren 1997-2000 met betrekking tot de architectuur en haar uitingen.

Zo zegt de Nota,

'...Het is daarom van groot belang dat bij ruimtelijkeontwikkelingen rekening wordt gehouden met de cultuurhistorische context. In veel situaties kan deze als uitgangspunt voor verdere ontwikkelingen worden benut. Hiermee worden de herkenbaarheid en identiteit van de dagelijkse leefomgeving gewaarborgd. Onderzoek naar nieuwe dynamische concepten voor de integratie van bestaande en nieuwe ruimtelijke kwaliteiten zal worden gestimuleerd. Bij een integraal kwaliteitsbeleid is een analyse van de historisch-ruimtelijke ontwikkeling onmisbaar. Deze kan inzicht geven in de aanwezige karakteristieken en de ontwikkelingspotenties, hetgeen een belangrijke kwaliteitsimpuls kan betekenen voor het planvormingsproces.....'

(p. 50);

* 1988 Dutch Monuments Act (Ministry of Education, Culture and Science)

State monuments are defined as:

'1. Everything constructed over at least fifty years ago that is of public importance because of its beauty, its importance to science or its cultural-historical value;

2. Sites which are of public importance because of the presence of matters as mentioned in point 1'

(Article 1, item a).

The following has been determined for their conservation:

'1. It is forbidden to damage or destroy a protected monument;

2. Without or in departure from a written permit, it is forbidden to:

a. demolish, interfere with, move or in any way change a protected monument;

b. restore or use a protected monument or allow it to be used, in a manner which can mar

or

endanger the monument.'

(Article 11).

Properties and their monumental value are described in the State Monument Register (1988 Dutch Monuments Act, Art. 6).

Cityscapes and townscapes are:

'groups of real estate which are of general importance because of their beauty, their mutual spatial or structural relationship or their importance to science or their cultural-historical value and which include one or more monuments'

(Art. 1.f, 1988 Dutch Monuments Act).

Protected cityscapes and townscapes:

'cityscapes and townscapes which have been designated as such by Our Minister and our Minister of Housing, Regional Development and the Environment in accordance with Article 35 of the 1988 Dutch Monuments Act, commencing on the date of publication of the designation in the Nederlandse Staatscourant (Netherlands Government Gazette)'

(Art. 1.g, 1988 Dutch Monuments Act).

De wet regelt niet alleen de procedure van het aanwijzen van monumenten tot beschermd monument (art. 1-10), ook bevat zij artikelen, waarin het verlenen van vergunningen tot wijziging, afbraak of verwijdering van beschermde monumenten omschreven staat (art. 11-21). Ook bevat de wet artikelen omtrent het toepassen van schadevergoeding voor schades, die redelijkerwijze niet geheel of gedeeltelijk ten laste van de eigenaar kunnen komen (art. 22-29), het toepassen van dwangmiddelen (art. 30-33), het verstrekken van subsidies (art. 35), naast artikelen, die specifiek gericht zijn op archeologische monumenten. Ook kent zij artikelen omtrent strafbepalingen (art. 56-58).

Voor het eerst kreeg Nederland zijn Monumentenwet in 1961. De huidige wet, een herziening van de wet van 1961, trad in werking in 1989.

Inmiddels zijn door het Rijk meer dan 43,000 monumenten beschermd, zich uitstrekkend over een grote verscheidenheid aan categorieën (van grenspaal tot fabrieksgebouwen) en zijn er 320 beschermde gezichten aangewezen.

In de jaren 1987 - 1993 heeft er tezamen met de provincies en de gemeenten een landelijke inventarisatie plaatsgevonden van monumenten uit de periode 1850 -1940, zoals toen ook gebieden van een bijzondere historische ruimtelijke stedenbouwkundige betekenis zijn opgespoord.

Tussen 1994 en 1998/99 wordt daaruit geselecteerd wat voor bescherming dan wel aanwijzing als gezicht in aanmerking komt. Naar verwachting zullen er een 16.000 beschermde monumenten bij komen en mogelijk nog een 120-tal gezichten aangewezen worden.

De gemeente Beemster heeft een 17-tal monumenten uit de periode 1850-1940 voor bescherming op grond van de Monumentenwet 1988 voorgedragen aan het Rijk. Daarmee zal het totale aantal door het rijk beschermde monumenten voor de gemeente Beemster op 77 komen.

De monumentenzorg in Nederland is een directe verantwoordelijkheid van de drie bestuurslagen gezamenlijk, rijk, gemeente en provincie.

Het beschermen van monumenten en het aanwijzen van te beschermen gezichten is taak en verantwoordelijkheid van het Rijk. Het beschermen van monumenten gebeurt in het algemeen op voorstel van een gemeenteraad. Aangezien Nederland zogeheten 'open monumentenlijsten' kent, kan iedere belanghebbende bij de Minister/Staatssecretaris van Cultuur een voorstel tot plaatsing van een gebouwd object op de monumentenlijst indienen.

Wat betreft het aanwijzen van door het Rijk te beschermen gezichten, gebeurt dit na vooroverleg met de gemeente waarbinnen zo'n gezicht komt te liggen.

Het Rijk stelt ook financiële middelen ter beschikking voor de restauratie en het regelmatig bouwkundig onderhoud van beschermde monumenten.

Het verlenen van vergunning tot wijziging of afbraak van een beschermd monument wordt in beginsel verleend door de gemeenten, na advies van het rijk en als het om een beschermd monument gaat, dat buiten de bebouwde kom is gelegen ook van de provincie. Betreft het een beschermd gezicht dan geldt, dat voor de daarbinnen gelegen bouwwerken, die niet als monument zijn beschermd, de gemeente een vergunning moet afgeven voor de gehele of gedeeltelijke afbraak (Gemeentewet, artikel 125). Dit om te voorkomen, dat er geen kaalslag plaatsvindt en dat er op juiste wijze steeds omgegaan wordt met de beschermde monumentale waarden van het gezicht.

Het zijn ook de gemeenten, die op grond van aan haar door het Rijk op grond van meerjarenplannen toegewezen financiële middelen subsidies toezeggen voor het herstel en onderhoud van beschermde monumenten.

To preserve a protected cityscape or townscape, a local council must draw up a zoning plan as intended in the Environmental Planning Act (1985 Statute Book, 626) (Art. 36.1, 1988 Dutch

Monuments Act).

Environmental planning - State

* Environmental Planning Act (Act dated 5 July 1962)

Re regional plans:

'The Provincial Executive (of a Province) does whatever is necessary in preparation of the stipulation of the Provincial policy concerning environmental planning....'

(Art. 4, item 1, Environmental Planning Act).

'The Provincial Executive can determine a regional plan for one or more parts of the Province or for the whole Province. The regional plan outlines the future development of the area included in the plan. The Provincial Executive can also revise a previously determined regional plan'

(Art. 4a, item 1, Environmental Planning Act).

'A regional plan is reviewed at least once every ten years, subject to exemption granted by Our Minister for a maximum of ten years'

(Art. 5, Environmental Planning Act).

Re zoning plans:

A zoning plan is drawn up by municipalities, insofar as such is necessary for a good physical planning, for their areas

'not belonging to what is called a built-up area. The zoning plan designates the use of the land included in the plan. If necessary and in connection with the designation, the zoning plan stipulates regulations concerning the use of the land included in the plan and the structures situated on that land....'

(Art. 10.1, Environmental Planning Act).

Art. 44, item 1b of the Environmental Planning Act stipulates that when a permit has not been granted for activities requiring a permit in pursuance of the 1988 Dutch Monuments Act or in accordance with a Provincial or a municipal monuments bye-law, the municipal executive must refuse to grant what is called a development permit (a permit for carrying out activities that have a permanent impact on the use of the land).

'In departure from'

what is stated above

'the municipal executive shall postpone the decision concerning a permit request (...) if no grounds exist for refusing the permit and the permit request involves a project or an activity in an area belonging to a protected cityscape or townscape in the sense of the 1988 Dutch Monuments Act, for which no zoning plan covering its protection applies'

(Art. 46, item 5, Environmental Planning Act).

This 'postponement' shall apply until a zoning plan which is to be determined or revised in order to meet Art. 36 of the 1988 Dutch Monuments Act, is irrevocably approved.

The municipal executive can

'grant a construction permit if the project or the activity does not conflict with the zoning plan being prepared for the preservation of the protected cityscape or townscape and the

Provincial Executive (of a Province) has declared in advance that there are no objections to granting the permit'
(Art. 46, item 10, Environmental Planning Act).

* Fourth Policy Document on the Extra Environmental Planning. On to 2015. Part III: Government opinion. Dutch Lower Chamber, 1990-1991 meeting year, 21 879, nos. 5-6. Ministry for Housing, Regional Development and the Environment. SDU Publishers, Plantijnstraat. [The Hague, 1991] (Relevant excerpt):

'The relationship to environmental development is given greater importance within the policy regarding the preservation of monuments and historic buildings aimed at maintaining and restoring cultural-historical values'.

De droogmakerij van De Beemster is in deze Nota aangewezen als landelijk gebied waarvoor de zogeheten 'bruine koers' geldt. Het houdt in dat er goede mogelijkheden geboden moeten worden voor het ontwikkelen van grondgebonden vormen van landbouw;

* Nota Landschap. Regeringsbeslissing Visie Landschap. Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. 's-Gravenhage, oktober 1992

Deze Nota geeft een nadere uitwerking wat betreft de visie van het rijk op het landschap en op het landelijk gebied, waarvoor de Vierde Nota Ruimtelijke Ordening Extra eerder de algemene richting heeft aangegeven. De Nota Landschap legt het regeringsbeleid voor het landschap vast. Zij is verder een der bouwstenen voor het Structuurschema Groene Ruimte (zie hierna). De Nota Landschap heeft een werkingsduur van ca. 30 jaar.

'De hoofddoelstelling van het landschapsbeleid luidt als volgt:
Het bevorderen van de instandhouding, het herstel en de ontwikkeling van een kwalitatief hoogwaardig landschap, dat wil zeggen een landschap waar identiteit en duurzaamheid centraal staan.'

(p. 10);

'Om deze doelstelling te realiseren moet een landschap voldoen aan esthetische, ecologische en functioneel-economische eisen'

(p. 92);

De Nota Landschap spreekt van 'generiek' landschapsbeleid. Dit heeft betrekking op alle delen van het Nederlandse cultuurlandschap. Het richt zich op:

'-Het behouden en versterken van de identiteit van het Nederlandse landschap;
-de vergroting van het maatschappelijk draagvlak voor de zorg voor het landschap'

(p. 93);

Als aandachtspunten waar rekening mee gehouden moet worden, geeft de Nota voor het landschapstype 'droogmakerijen':

'-Aansluiten bij de rationele indeling van de polders en de landschappelijke kenmerken die met deze indeling samenhangen (bijv. hoofdrichting van het patroon van wegen en waterlopen, vorm en ruimtes);

-Nieuwe ontwikkelingen laten aansluiten op - of laten contrasteren met - dit stramien, zodanig dat recht wordt gedaan aan het geometrische, monumentale karakter van de droogmakerijen;

-Aandacht voor de vormgeving van de wegen, waterlopen en ringkades en voor de detaillering van knooppunten tussen deze elementen';

-De sortimentskeuze en vormgeving van de beplantingen laten aansluiten op de karakteristiek

van de droogmakerijen (forse maten, cultureel en geometrisch karakter, goede standplaatsfactoren) (p.108, 109).

Het Rijk hanteert voor het uit te voeren landschapsbeleid ondermeer het opstellen van zogeheten 'Gebiedsvisies Natuur, Bos en Landschap'. Deze visies, op te stellen door het rijk en een provincie gezamenlijk, geven een meer concrete uitwerking per gebied, waarbij integratie van het landschaps-, natuur- en bosbeleid uitgangspunt is (p. 126);

* Structuurschema Groene Ruimte. Het landelijk gebied de moeite waard. Deel 3 Kabinetsstandpunt. Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, 's-Gravenhage, september 1993, (Relevant excerpts):

- 'In deze planologische kernbeslissing (PKB) zijn de doelstellingen, de hoofdlijnen en de belangrijkste maatregelen van het nationaal ruimtelijk beleid voor land- en tuinbouw, natuur, landschap en cultuurhistorie, openluchtrecreatie, toerisme, bosbouw en visserij samengevat....' (p. 13);

- 'Deze pkb heeft betrekking op de periode tot 2010. Het geformuleerde beleid heeft met name betrekking op de periode 1993 tot en met 2000 (eerste fase). Er is een doorkijk gegeven naar het jaar 2010 (tweede fase)' (p- 15).

Er wordt onderscheid gemaakt tussen het door het rijk te voeren 'generieke' en 'specifieke' beleid. 'Generiek' wil zeggen een beleid, dat voor het gehele land geldend is; specifiek voor bepaalde gebieden.

Het Structuurschema is een planologische beslissing van het rijk. In het kader van de ruimtelijke ordening hebben de provincies en gemeenten rekening te houden bij hun ruimtelijk beleid met wat er als lijnen staat aangegeven in het Structuurschema. Bij het herzien van streekplannen (provincies) en bestemmingsplannen (gemeenten) worden deze getoetst aan de uitgangspunten van ondermeer dit Structuurschema.

Voor het maken van ruimtelijke plannen voor droogmakerijen geeft het Structuurschema als 'generiek' beleid:

- Aansluiten bij de rationele indeling van de polders en de landschappelijke kenmerken die met deze indeling samenhangen (bijvoorbeeld hoofdrichting van het patroon van wegen en waterlopen, vorm van de ruimtes);

- Aandacht voor de verschillen tussen respectievelijk de oudere en de jongere West-Nederlandse droogmakerijen, de IJsselmeerpolders en de Friese veenpolders;

- Nieuwe ontwikkelingen laten aansluiten op - of laten contrasteren met - dit stramien, zodanig dat recht wordt gedaan aan het geometrische, monumentale karakter van de droogmakerijen;

- Aandacht voor de vormgeving van wegen, waterlopen en ringkades en voor de detaillering van knooppunten tussen deze elementen;

- Aandacht voor het eigen karakter van de restanten bovenland in de droogmakerijen;

- Behoud van ringvaarten, ringdijken en molengangen;

- De sortimentskeuze en vormgeving van de beplantingen laten aansluiten op de karakteristiek van de droogmakerijen (forse maten, cultureel en geometrisch karakter, goede standplaatsfactoren).

De Beemster bezit volgens het Structuurschema ook een specifiek belang. Het gaat daar om het 'behoud en herstel van de bestaande landschappelijke kwaliteit'. Hierbij is

bedoeld het behoud en herstel van cultuurhistorische en aardkundige elementen en patronen, de kleinschaligheid, de ruimtelijke samenhang en de schoonheid (= landschappelijke gaafheid van een dergelijk gebied).

Het rijksbeleid staat ruimtelijke ingrepen en ontwikkelingen die de cultuurhistorische waarden, de ruimtelijke samenhang, de schoonheid en/of aardkundige waarden aantasten niet toe. Alleen bij zwaarwegend maatschappelijk belang kan hiervan worden afgeweken. De aanwezigheid van een dergelijk belang zal op basis van een voorafgaand onderzoek moeten worden vastgesteld. Hierbij zal tevens moeten worden nagegaan of aan dit belang niet op een andere wijze of elders tegemoet kan worden gekomen, aldus het Structuurschema.

Het Schema geeft verder aan, dat 'beleid met betrekking tot het behoud van historisch-geografische elementen en patronen in samenhang met het beleid voor het behoud en beheer van archeologische en historisch-bouwkundige elementen verder wordt ontwikkeld'.

De Beemster maakt volgens het Structuurschema (kaart 11) deel uit van de voor Nederland beoogde 'recreatieve ruimtelijke structuur'.

De droogmakerij De Beemster maakt volgens het Schema (kaart 12) deel uit van het aangewezen nationaal landschapspatroon, waarbij het gaat om behoud en herstel van de bestaande landschapskwaliteit.

Evenals in de Vierde Nota Extra wordt in het Structuurschema de 'bruine koers' aangehouden.

Voor De Beemster geeft het Structuurplan aan dat de hoofdfunctie primair voor landinrichting de landbouw betreft;

Conservation of Monuments and Sites - Province of North Holland:

* Provinciale Monumentenverordening 1996 (zie Appendices 8.3.)

De verordening verstaat onder een monument, een 'onroerende zaak, die van algemeen belang is wegens zijn cultuurhistorische waarde'.

Als omschrijving van een stads- of dorpsgezicht geeft de Verordening, 'groep van onroerende zaken, die van algemeen belang is wegens haar cultuurhistorische waarde, onderling ruimtelijke of structurele samenhang en in welke groep zich een of meer van rijks- en/of provinciewege beschermde monumenten bevinden'.

De verordening heeft verder bepalingen omtrent de procedures tot plaatsing van monumenten op de provinciale monumentenlijst, als ook verbodsbepalingen en bepalingen over het verlenen van vergunningen.

Een apart hoofdstuk in de Verordening vormt de aanwijzing van beschermde stads- en dorpsgezichten.

De provincie Noord-Holland bezit een vaste onafhankelijke adviescommissie, die het College van Gedeputeerde Staten adviseert omtrent de Provinciale Monumentenverordening 1996.

De provincie kent een Verordening met betrekking restauratie en onderhoud van de door de provincie beschermde monumenten, de 'Deel verordening restauratie en onderhoud monumenten Noord-Holland' (zie bijlage Appendices 8.4.). Zij is vanaf 1996 in werking getreden.

provincie Noord-Holland beschermde monumenten kan de provincie voor de restauratie en onderhoud financiële middelen ter beschikking stellen (zie Appendices 8.4). Het kan dan gaan om

subsidies met een maximum van 40% van door de provincie vastgestelde subsidiabele restauratiekosten. Bij restauratie verbindt de provincie daaraan de voorwaarde, dat de eigenaar het bouwwerk onveranderd zal bewaren en te onderhouden in de staat waarin het door de restauratiewerkzaamheden is gebracht (Deelverordening, art. 5.a). Ook rust op de eigenaar de verplichting om zich na de restauratie aan de sluiten bij de Monumentenwacht. Voor onderhoud kan de provincie een subsidie ter beschikking stellen van 40% van de vastgestelde subsidiabele kosten met een maximum subsidiebedrag van f 40,000 per kalenderjaar. Voor molens kan er een subsidie toegekend worden van jaarlijks f 5.000 voor het laten draaien ervan.

Environmental Planning -Province of North Holland

* Streekplan Waterland. Beschrijving en Toelichting. Provincie Noord-Holland, september 1991

Het streekplan geeft het ruimtelijk beleid aan tot het jaar 2000.

Hoofdlijn van het ruimtelijk beleid is 'gericht op het behoud en de versterking van de stedelijke en landschappelijke structurenHet beleid is verder gericht op een zuinig gebruik van de schaarse ruimte' (p. 16).

Sprekend over het landelijk gebied, formuleert het Streekplan, dat het beleid 'is gericht op behoud, herstel en versterking van de unieke karakteristiek en kwaliteit van het landelijk gebied en op de geleding van stad en land' (p. 20).

Over het te voeren windenergiebeleid schrijft het Streekplan, p. 22, dat 'een terughoudend beleid voor plaatsing van windturbines geldt voor beschermenswaardige stads- en dorpsgezichten. Plaatsing van groepen middelgrote turbines los van bebouwing wordt uitgesloten, met uitzondering van de droogmakerijen Beemster, Wijdewormer en Purmer'.

(Nb. De gemeente Beemster heeft verklaard niet in te stemmen met eventuele plannen hiervoor met het oog op de ruimtelijke kwaliteit van De Beemster).

De droogmakerij van De Beemster maakt onderdeel uit van het Nationaal Landschap Centraal Noord-Holland.

Over de droogmakerijen zegt het Streekplan, dat

'Behouden en ontwikkelen van de agrarische functie en de karakteristieke ruimtelijke structuur uitgangspunten van het beleid zijn voor de BeemsterHet historisch verkavelingspatroon is een belangrijk gegeven'

(p. 34).

Het

'onttrekken van cultuurgrond voor andere doeleinden moet in de droogmakerijen zoveel mogelijk beperkt worden, vanwege de goede fysische eigenschappen van de grond en om de noodzakelijke schaalvergroting met name in de akkerbouw niet te belemmeren' (p. 34).

Wat betreft de verkeersafwikkeling is voor de Beemster gesteld, dat deze moet 'passen binnen de geometrische structuur van de Beemster', en dat er 'geen doosnijding van de Polder Kruisoord' plaatsvindt (p. 34).

Als karakteristiek voor Zuidoostbeemster geeft het Streekplan, dat het een 'relatief besloten karakter als gevolg van concentratie van (glas) tuinbouw' heeft (p. 34).

Uitbreiding van de glastuinbouw, gezien het open karakter van de Beemster zal alleen daar mogelijk

zijn, voor het overige deel van de droogmakerij zal er een stringent beleid gevoerd worden (p. 34).

De dijken bij Zuidoostbeemster dienen in landschappelijk oogpunt
'een visuele versterking te krijgen, terwijl de dijkvoeten en rietlanden in relatie tot de ringvaart
mogelijkheden bieden voor natuurontwikkeling'

(p. 35).

Voorgesteld wordt de forten langs de noordkant van de ringvaart
'te betrekken in het kader van de Randstadgroenstructuur bij de ontwikkeling van recreatief
medegebruik mede ten behoeve van Purmerend'

(P. 35).

'Belangrijk in ecologisch opzicht zijn de bovenlanden in de Beemster (Kruisoord)...Met het
herkenbaar houden van de afwijkende bodem, waterpeil en kavelstructuur dient rekening
gehouden te worden'

(p. 35).

'In de kernen Noordbeemster (gelegen op de kruising Middenweg-Oosthuizerweg),
Westbeemster en Zuidoostbeemster is uitbreiding van de nieuwbouwcapaciteit uitgesloten'

(p. 35).

'Het is gewenst, dat de verkeersafwisseling in Middenbeemster door de gemeente verbeterd
wordt middels een randweg aan de zuidzijde direct langs de bebouwing'

(p. 35).

In het streekplan is opgenomen, p. 57 van de Toelichting, dat de mogelijkheden van een halve
aansluiting, dat wil zeggen alleen naar zuidelijke richting, van de Oosthuizerweg aan de A7 eventueel
mogelijk is. Dit met het doel de Middenweg en mogelijk ook de Purmerenderweg te ontlasten.

Conservation of Monuments and Sites - Municipality of Beemster

Op 24 april 1991 heeft de gemeente Beemster een monumentenverordening vastgesteld De
verordening is herzien in 1994 en daarna vastgesteld als 'Monumentenverordening Beemster 1994' (16
juni 1994).

De Gemeenteraad van Beemster heeft op 8 juli 1993 besloten de Stichting Noordhollandse
Welstandscommissie aan te wijzen als zijn monumentencommissie (zoals bedoeld in de
Monumentenwet 1988, art. 15).

De betreffende commissie adviseert aan de gemeente betreffende restauratieplannen voor door
van rijkswege beschermde monumenten en over wijzigingsplannen voor bouwwerken gelegen binnen
de begrenzing van het beschermde dorpsgezicht Middenbeemster.

Environmental Planning - Municipality of Beemster

* Bestemmingsplan 'Zuid-Oost 1971' van de gemeente Beemster. Vink VandeKuilen N.V.,
Amsterdam

Vastgesteld door de gemeenteraad op 28.8.1971.

Betreft het gebied Volgervaart, de Beemster-ringvaart, het Noordhollandskanaal en Rijksweg
A7;

* Bestemmingsplan Middenbeemster Noordoost 1980. Gemeente Beemster. Vink VandeKuilen Klei BV. Architectuur en Stedebouw, Amsterdam, 1980

Uitwerking 'Middenbeemster Noordoost -eerste fase 1981'ingevolge artikel 3 van de 'Voorschriften Middenbeemster Noordoost 1980'. Gemeente Beemster. Vink VandeKuilen Klein BV, augustus 1981

Het bestemmingsplan is vastgesteld door de Gemeenteraad op 24.4.1980. Het is goedgekeurd door het College van Gedeputeerde Staten van de provincie Noord-Holland op 3 maart 1981. De Uitwerking is door het College van B&W vastgesteld op 11.8.1981.

Het bestemmingsplan heeft betrekking op het voor het eerst bebouwen, in hoofdzaak voor woonbebouwing, van de noordoostelijke kwadrant van Middenbeemster, het plan 'Leeghwater'. Het gebied heeft een oppervlakte van ca. 11ha. Het wordt omgrensd door kavelgrenzen aan de noord- en oostzijde. De zuidelijke grens wordt gevormd door de Rijperweg, de westelijke door de Middenweg. De daar gelegen gronden hadden oorspronkelijk een agrarisch gebruik (veeteelt). De overgang naar de bebouwing langs de Rijperweg en het aansluitende gedeelte van de vroegere veemarkt wordt gemarkeerd door de voormalige boerderij Leeghwater, voorheen boerderij 'Kerkzicht' (met gevelsteen waarop het jaartal 1722) en de open ruimte van de vroegere pruintuin, die thans opnieuw is ingericht.

Uitgangspunt voor het bestemmingsplan was dat de uitbreiding moet aansluiten op de bestaande bebouwing van het kruisdorp Middenbeemster. Ook moet het een overgang vormen naar het buitengebied. Kenmerkend element bij het bouwen van deze woonhuizen is het vereiste, dat de kappen een voor De Beemster kenmerkende hellingshoek hebben van 51°. In principe lopen de nokken evenwijdig aan het wegenpatroon;

* Bestemmingsplan 'Middenbeemster 1983'. Gemeente Beemster. WK Architectuur en Stedebouw BV, Amsterdam, september 1983

Vastgesteld door de Gemeenteraad op 29.9.1983.

Met dit bestemmingsplan is vooruitgelopen op de formele aanwijzing van Middenbeemster als beschermd dorpsgezicht, conform art. 35 van de Monumentenwet (Inschrijving van het gezicht heeft plaatsgevonden op 26.11.1985).

Via bestemmingsregelingen in het plan is een aantal waarborgen opgenomen, die moeten dienen voor het beschermen van het historisch ruimtelijke karakter. Het gaat daarbij om het bouwen op de rooilijnen, om de schaal waarop gebouwd, herbouwd of verbouwd mag worden, als ook om het gedeeltelijke of gehele bebouwingsbeeld dat aanwezig is of kan ontstaan. Niet geregeld zijn het kleur- en materiaalgebruik, gevelindeling, omvang en plaats van dakkapellen. Hiervoor is het welstandsbeleid richting gevend (bij welstand gaat het om aspecten, die de vorm betreffen in relatie tot de omgeving).

Het bestemmingsplan schrijft verder

'Teneinde de cultuurhistorische waarden in het oorspronkelijke kruiswegdorp, vooruitlopend op de aanwijzing, zoveel mogelijk te beschermen, is gekozen voor een iuridisch regiem waarin (wat) nadrukkelijker dan in de omgeving, gronden en de zich daarop bevindende opstallen zijn bestemd overeenkomstig hun huidige plaats en hoofdvorm. Met name de vaak karakteristieke

hoofdvorm (bouwprofiel, bepaald door de goothoogte, nokhoogte, voorgevelbreedte en bouwdiepte, als ook nokrichting en dakhelling) van het hoofdgebouw, zijn per pand of per groepen van panden vastgelegd' (p. 23T).

De beplanting langs de wegen en lanen en op pleinen, die deel uitmaken van het beschermde gezicht, mag niet zonder vergunning worden geveld (art. 28, p. 50T);

* Bestemmingsplan Westbeemster 1986. Gemeente Beemster. WK Architectuur en Stedebouw BV, januari 1987

Vastgesteld door de Gemeenteraad op 22.1.1987;

* Bestemmingsplan 'Middenbeemster Noordoost. De Groene Poort, 1991. Gemeente Beemster'. VVK Architectuur en Stedebouw BV, Amsterdam, mei 1991

Vastgesteld door de Gemeenteraad op 29.8.1991. Goedgekeurd door het College van Gedputeerde Staten van de provincie Noord-Holland op 31.12.1991.

Het bestemmingsplan heeft betrekking op het uitbreiden van Middenbeemster naar het noordoosten toe. Dat wil zeggen op de gronden gelegen ten noorden van het plan 'Leeghwater', in het noordoostelijk kwadrant van Middenbeemster. Aan de noord- en de oostzijde van dit plan ligt de begrenzing langs kavelgrenzen; in het zuiden grenst het aan de bebouwing van het deel Leeghwater; aan de westzijde aan de Middenweg (met de boerderij De Groene Poort, waaraan het plan zijn naam heeft ontleend).

Beemster maakt deel uit van de door het Rijk aangegeven 'open ruimte'. Er mag dan ook niet gebouwd worden voor de omliggende stadsgewesten.

Tussen het woongebied 'De Groene Poort' en de Middenweg is een tussenruimte van 110m. geprojecteerd, zodat deze open ruimte een vrije ruimte biedt tussen de bebouwing langs de Middenweg en de nieuwbouw. Hiermee wordt recht gedaan aan de betekenis van de historische bebouwing en haar structuur.

Het plan bepaalt, dat evenals bij het plan Leeghwater, de Rijksdienst voor de Monumentenzorg gekend moet worden in de plannen voor het meest westelijke deel vanwege het dicht daarbij gelegen beschermde dorpsgezicht;

* Bestemmingsplan Middenbeemster, zuidwest 1993. Gemeente Beemster. Gemeentsecretarie Beemster, afdeling R.O.M., Technische dienst Beemster en Zeevang, Middenbeemster, december 1993

Vastgesteld door de Gemeenteraad op 24.3.1994; goedgekeurd door het College van Gedputeerde Staten van de provincie Noord-Holland, 27.9.1994.

Het plan beslaat het zuidwestelijk kwadrant van Middenbeemster, waarvan de grenzen gevormd worden door de Rijperweg, de Jispersloot aan de westzijde, in het zuiden door kavelgrenzen en het ijsbaanterrein en aan de oostzijde door ondermeer het Churchillpark. In dit deel gaat het om een instituut, opgezet volgens antroposofische uitgangspunten, voor de opname van geestelijk gehandicapten. Ook betreft het plan een bedrijventerrein.

Het plan spreekt tevens van de aanleg van een toekomstige randweg bij Middenbeemster, ter

ontlasting van het centrum en ten behoeve van het bedrijventerrein. De weg moet aangesloten worden op de S10 en daarmee ook op de A7;

* Bestemmingsplan Landelijk Gebied 1994 Gemeente Beemster. VVK Architectuur en Stedebouw Bv, Amsterdam, maart 1994

Het bestemmingsplan is op 24 maart 1994 goedgekeurd door de gemeenteraad van Beemster. Het plan is vastgesteld door het College van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland op 1.11.1994.

4.3. PROTECTIVE MEASURES AND MEANS IMPLEMENTING THEM

Volgens het Bestemmingsplan 'landelijk gebied' (1994) zijn de volgende maten voor de primaire, secundaire en tertiaire wegen afhankelijk van de functie aangegeven van 50m, 20m en 10m.

Eveneens is er in het Bestemmingsplan bepaald, dat de bebouwingsgrens bij stolpboerderijen direct om het bouwwerk gelegd wordt en dat de resterende bebouwingsgrens teruggedrukt wordt, zodat het zicht op de stolpboerderij niet weggenomen wordt. Het gaat erom dat het vrije ruimtelijke beeld van de stolpboerderijen gehandhaafd blijft. Bij als monument beschermde stolpboerderijen is de bebouwingsgrens expliciet achter de achtergevel van het bouwwerk gelegd. De boerderijen kennen in het bestemmingsplan de functies 'burgergebruik', 'karakteristiek bouwwerk' en 'monument'.

Het bestemmingsplan bepaalt voor de categorie 'karakteristieke bouwwerken' dat deze een adequate bestemmingsregeling dienen te krijgen. Tegelijk hiermee zijn beperkende bepalingen opgenomen in het Bestemmingsplan (art. 32),

'In de eerste plaats is bepaald dat de uitwendige hoofdvorm, welke in hoge mate de karakteristiek bepaalt, gehandhaafd dient te worden'.

De uitwendige hoofdvorm bepalen goothoogte, nokhoogte en nokrichting, dakvorm, dakhelling, gevelindeling en grondoppervlak.

Karakteristieke en niet-karakteristieke bedrijfswoningen die aan hun agrarische bedrijfsvoering onttrokken worden kunnen volgens een wijzigingsbevoegdheid in het Bestemmingsplan (art. 38) een woonfunctie krijgen zo nodig met behoud van hun karakteristieke bouwvorm. Het gaat er hierbij om nieuwe burgerwoningen uit het plangebied van het Bestemmingsplan te weren.

Agrarische bedrijfswoningen moeten ook bij nieuwbouw worden voorzien van een kap. Dit om ze te onderscheiden van de overige bebouwing. Ook wordt hiermee het landschappelijke karakter versterkt. Bijgebouwen en agrarische bedrijfsgebouwen moeten ook worden voorzien van een kap. Voor boerderijen, die onttrokken zijn aan hun agrarische bestemming en nu in gebruik zijn als burgerwoningen.

Het Waterschap De Waterlanden hanteert voor de periode 1994-2004 het Beleidsplan wegbeplantingen (1994) voor het beheer van de 167km wegbeplanting met bomen in De Beemster. Hiervan is 28km als matig/slecht beoordeeld, 13.95km als redelijk en een 125 km als goed. Het plan geeft de periode aan wanneer tot eventuele vervanging en herplant van bomen overgegaan zal worden. In het Beleidsplan is opgenomen, dat er in totaal ruim 33km nu onbeplante weggedeelten weer van een beplanting zullen worden voorzien (Purmerenderweg, Hobrederlaan, Hobrederweg (oost), Oosthuizerweg (oost) en het Zuiderpad.

In grote delen van De Beemster komen populieren, essen, iepen en lindes voor.

Een bijzonder element vormen de afwijkende boomsoorten aan weerszijden van de toegang vanaf de openbare weg naar een boerderij. In het Beleidsplan is opgenomen, dat dit historisch gebruik door het Waterschap ook in de toekomst gevolgd zal worden. In veel gevallen is hiervoor kastanje, naast linde,

plataan en esdoorn gebruikt.

Overigens is het zo, dat de beplanting langs de wegen onder de werking van de Boswet valt. De Boswet kent **bepalingen** voor het vellen en herplanten.

Voorafgaand aan het vellen moet daarvan melding gedaan worden aan het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. Na velling ontstaat de verplichting dat er binnen een termijn van drie jaar hergeplant moet worden. In principe moet herplant plaatsvinden daar waar geveld is.

Het beschermen van monumenten en het aanwijzen (van delen) van historische steden en dorpen als beschermd stads- en dorpsgezicht vindt plaats op grond van de Monumentenwet (zie ook 4.2.). Anders gezegd, het beschermen is een taak van het Rijk. Provincies en gemeenten kunnen daarnaast op grond van eigen monumentenverordeningen ook monumentenlijsten vaststellen, mits deze zaken al niet van rijkswege zijn beschermd. In beginsel staat het de provincies en gemeenten verder vrij eigen beschermde gezichten vast te stellen.

Monumenten van rijkswege beschermd zijn opgenomen in het monumentenregister, dat de Minister van Cultuur voor iedere gemeente, die daarvoor in aanmerking komt, heeft vastgesteld (art. 6.1. Monumentenwet 1988). In Nederland komen maar enkele gemeenten voor waar er geen sprake is van beschermde rijksmonumenten.

Het aanwijzen van beschermde gezichten vindt plaats door de Ministers/Staatssecretarissen van Cultuur en die van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (art. 35, 1, Monumentenwet 1988). De gemeenteraad van de gemeente, waarbinnen een dergelijk beschermd gezicht is gelegen, moet een voor dat gebied specifiek bestemmingsplan vaststellen. Een bestemmingsplan, dat dient ter bescherming van het gezicht gezien het bijzondere karakter van het gebied dat is aangewezen.

4.4. AGENCY/AGENCIES WITH MANAGEMENT AUTHORITY

Gemeente Beemster
Rijn Middelburgstraat 1

P.O. Box 7
1462 ZG Middenbeemster
The Netherlands

Telephone: ++31 299 682 121;
Telefax: ++31 299 681 771;

Wethouder: Mw. J.B.P. Benningen-Harlaar;

Provinciaal Bestuur van Noord-Holland

Waterschap 'De Waterlanden'
Middenweg 181

P.O. Box 13
1462 ZG Middenbeemster
The Netherlands
Telephone: + + 31 299 682222;

Telefax: ++31 299 681951;

Dijkgraaf: IR. H.A. van Alderwegen;

Hoogheemraadschap van Uitwaterende Sluizen in Hollands Noorderkwartier
Scheepmakersdijk 16
1135 AG Edam

Telephone: +31 299 39 13 91

Dijkgraaf: Ir. J. van der Vlist;

Netherlands Department for Conservation (Rijksdienst voor de
Monumentenzorg)/Ministry of Education, Culture and Science
Broederplein 41
3703 CD Zeist

P.O. Box 1001
3700 BA Zeist
The Netherlands
Telephone: ++31 30 698 32 11;
Telefax: ++31 30 691 61 89;

Director: Drs. A.L.L.M. Asselbergs

Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland
(Betreft de voormalige forten Spijkerboor, Fort aan de Jisperweg, Fort aan de
Middenweg, deel uitmakend van de op de Lijst van het Werelderfgoed opgenomen
Stelling van Amsterdam)

Noordereinde 60
1243 JJ 's-Graveland
The Netherlands

Telephone: + + 31 35 655 99 33;

4.5. LEVEL AT WHICH MANAGEMENT IS EXERCISED AND NAME AND ADDRESS OF RESPONSIBLE PERSON FOR CONTACT PURPOSES

De gemeente Beemster is de verantwoordelijke. Wat betreft het beheer van de wateren
binnen De Beemster berust de verantwoordelijkheid bij het Waterschap De Waterlanden.

Zie verder onder 4.2., 4.3., 4.4.

4.6. AGREED PLANS RELATED TO PROPERTY

Voor opgave en omschrijving, zie 4.4.

4.7. SOURCES AND LEVELS OF FINANCE

Zie hiervoor onder 3.4.

In het algemeen is er sprake in Nederland van een constante financiering van het restaureren van de beschermde monumenten. Was sedert het midden van de jaren '80 het totale restauratiebudget van het Rijk in omvang jaarlijks steeds meer teruggelopen, inmiddels is deze situatie weer omgebogen. Zo is er recentelijk een extra dotatie van 275 miljoen gulden ter beschikking gekomen om op basis van een Werkplan Monumentenzorg (uit 1995) de komende jaren, tot het jaar 2003, een versneld herstel van een groot aantal monumenten mogelijk te maken.

Om te bereiken dat het toekennen van restauratie- en onderhoudsgelden door het Rijk naar behoefte en doelmatigheid toegekend wordt, vindt de verdeling ervan plaats op grond van een drietal regelingen (Besluit Rijkssubsidiëring Restauratie Monumenten (Brrm 1997), Besluit Rijkssubsidiëring Onderhoud Monumenten (Brom) en het Besluit Rijkssubsidiëring Historische Buitenplaatsen (Brhb) (zie Appendices 8.6., 8.7., 8.8.). In de fiscale sfeer bestaan er aftrekmogelijkheden voor het verrichten van groot onderhoud aan een beschermd monument.

Op grond van de Wet op de Stads- en dorpsvernieuwing (1984) heeft er in Nederland in de afgelopen jaren een stelselmatig herstel plaatsgevonden en zet zich (nog) voort tot in het begin van de 21ste eeuw van steden en dorpen

'zowel op stedebouwkundig als op sociaal, economisch, cultureel en milieuhygiënisch gebied, gericht op behoud, herstel, verbetering, herindeling of sanering van bebouwde gedeelten van het gemeentelijk grondgebied'

(Wet op de Stads- en Dorpsvernieuwing, art. 1.1.).

De monumenten en de historische openbare ruimte vormen ook onderdeel van de stads- en dorpsvernieuwingsactiviteiten.

Naast het reguliere restauratiebudget van het Rijk, bestaat de mogelijkheid om in het kader van het zogeheten Deltaplan Cultuurbehoud 1997-2000 subsidies te krijgen voor het bestrijden van milieuschade aan beschermde monumenten als gebrandschilderd glas, natuurstenen beelden, hekwerken, grafzerken e.d.. Jaarlijks is hiervoor een bedrag van f 3 miljoen ter beschikking.

Het herstel van monumenten richt zich steeds meer op het verrichten van regulier onderhoud en minder op het om de zoveel jaar uitvoeren van een ingrijpende restauratie. Niet alleen overwegingen van financiële aard, maar ook principiële liggen hieraan ten grondslag. Het activeren en het door de overheid mogelijk maken van regelmatig onderhoud voorkomt, dat er zoals dat vaak bij restauraties het geval is, grote ingrepen moeten plaats vinden in de historische bouwmaterialen en/of constructies. Het monument kan met behulp van die werkwijze zijn betekenis van een historisch materiële bron beter tot goed blijven behouden.

Een van instrumenten daartoe is het bestaan van de zogeheten Monumentenwacht (als het ware een equivalent van de wegenwacht langs autowegen).

Sedert 25 jaar inspecteert de Monumentenwacht jaarlijks tweemaal de bij haar aangemelde monumenten op hun bouwkundige toestand om zodoende op tijd te kunnen vaststellen welke dan meest nog kleine onderhoudswerkzaamheden er getroffen moeten worden om te voorkomen dat ongemerkt het verval intreedt.

In totaal werken er provinciaalsgewijze inmiddels een 45 teams van ervaren bouwkundigen in het hele land.

Eigenaren van zowel rijks, provinciale als gemeentelijke monumenten kunnen voor een lidmaatschap van ca. f 90 per jaar en voor rond f 32,50 per uur per gespecialiseerd bouwkundig medewerker van zo'n Monumentenwacht een inspectie laten verrichten. In totaal gaat het om zo'n 12.500 controles per jaar (zoals van 500 openbare gebouwen; 50 verdedigingswerken; 3,500 kerken; 5,500 woonhuizen; 550 agrarische gebouwen). Kleine gebreken worden ter plaatse verholpen. Na de controle krijgt een eigenaar een schriftelijk rapport. Aan de hand hiervan kunnen meerjarenonderhoudsplannen opgesteld worden, die op hun beurt weer kunnen dienen voor gebruik in het kader van het Besluit

Rijksubsidiëring Onderhoud Monumenten (Brom).

Het is de bedoeling, dat in het jaar 2000 jaarlijks in totaal een 20.000 inspecties uitgevoerd kunnen worden.

Het Besluit rijksubsidiëring restauratie monumenten 1997 stelt de mogelijkheid open om voor door het Rijk beschermde monumenten een restauratie-subsidie te krijgen.

Het gaat hierbij om de technische noodzaak tot het restaureren. Bij het subsidiëren worden de volgende percentages gehanteerd: 40% voor kerkelijke monumenten, voor molens en gemalen ook 40%, voor gemeentelijke en provinciale monumenten 30%, en voor monumenten in bezit van instellingen, die erop gericht zijn monumenten in stand te willen houden 40%. Bij alle andere categorieën wordt 20% toegepast, wat met 30% kan worden verhoogd afhankelijk van de juridisch fiscale positie van de eigenaar.

Een bijzonderheid vormt het bestaan van het Nationaal Restauratiefonds. Een financieel fonds, dat het mogelijk maakt om subsidies, die pas later in de tijd beschikbaar komen, te laten voorfinancieren tegen een lager rente-percentages dan bij het verstrekken van hypotheekleningen door de banken gehanteerd wordt.

Het Besluit rijksubsidiëring onderhoud monumenten (Brom), dat betrekking heeft op een aantal categorieën monumenten, kent als subsidiepercentage 50%. Het gaat dan om het onderhoud aan monumenten als buitenhuizen en kastelen, maar ook om bijvoorbeeld voormalige militaire forten of om boerderijen met rieten kappen, die nog als agrarisch bedrijf werkzaam zijn. Voor kerkgebouwen gelden bijzondere mogelijkheden. De subsidie daarvoor heeft betrekking op de kosten van onderhoud, die gedurende een periode van tien jaar wordt verricht aan de hand van een namens de Staatssecretaris van Cultuur vooraf goedgekeurd onderhoudsplan.

Eigenaren hebben de verplichting om gedurende vijf jaar na afloop van de werkzaamheden jaarlijks een rapport te laten opstellen over de bouwkundige staat van het monument.

Is er sprake van een goede monumentenzorg, een monumentenzorg, die maatschappelijk haar verankering gekregen heeft, dan zal ook zichzelf steeds aan veranderingen onderhevig zijn gezien sociaal-culturele veranderingen, die in maatschappijen steeds optreden. Zo is er de mogelijkheid om experimenten en projecten aan te gaan, die nieuwe ontwikkelingen binnen de monumentenzorg (wat betreft herstel en het instandhouden) moeten onderzoeken en die kunnen dienen als landelijke voorbeelden. Voor de komende twee jaar is hiervoor jaarlijks een bedrag van f 2,5 miljoen beschikbaar gesteld door het Rijk.

Voor de provincie Noord-Holland beschermde monumenten geldt een provinciale subsidie-regeling. Zie hiervoor verder 4.3.

4.8. TOURISM

In De Beemster zijn geen specifieke toeristische voorzieningen getroffen. Voor toeristen bestaat de mogelijkheid informatie over de droogmakerij in te winnen bij de VVV in Middenbeemster. Ook geeft het Museum Betje Wolff aldaar een beeld van De Beemster in het verleden.

De ANWB heeft in de provincie Noord-Holland een toeristische uitgezet, de 'Koggen' (zie Appendices 8.10), die ook voor een stukje door De Beemster voert.

Wielrijders kunnen een route van 38km, de Beemsteroute, volgen door deze droogmakerij. Langs de gehele Stelling van Amsterdam is een vijftal fietsroutes uitgezet. De Beemsterlandroute daaruit voert langs het Fort bij Spijkerboor (dat bezocht kan worden op de laatste zaterdag van de maand), het Fort aan de Jisperweg, aan de Middenweg en dat benoorden Purmerend (hierin is ondermeer een restaurant gevestigd).

CHAPTER 5. FACTORS AFFECTING THE PROPERTY

5.1. DEVELOPMENT PRESSURES

Ruimtelijke ontwikkelingen vinden in Nederland niet zondermeer plaats. Voor het uitbreiden van bestaande bebouwing en voor nieuwbouw zijn vergunningen van de overheid vereist. Dergelijke plannen moeten in overeenstemming zijn met het voor de gemeente van kracht zijnde bestemmingsplan.

Op de gemeente rust de verplichting om in principe iedere tien jaar een bestemmingsplan te herzien. In de praktijk komt dit niet altijd voor.

Bestemmingsplannen moeten in overeenstemming zijn met het provinciale streekplan. Dat streekplan moet op zijn beurt weer een nadere uitwerking zijn van het ruimtelijk beleid, zoals dat door de rijksoverheid door middel van nota's ruimtelijke ordening voor het gehele land aangegeven wordt. Zie voor een nadere opgave van de diverse (ook) voor De Beemster van kracht zijnde of van belang zijnde nota's en plannen 4.3.

Een belangrijk punt voor de ruimtelijke kwaliteit van De Beemster is, dat het streekplan geen verdere stedelijke ontwikkeling toelaat in het qua schaal kleine gebied van Zuidoostbeemster.

Voor zoals hierboven reeds beschreven geldt voor de historische kern van Middenbeemster, dat het gebied is aangewezen als een ingevolge de Monumentenwet 1988 aangewezen beschermd dorpsgezicht.

In de landbouw voltrekken zich veranderingen, die op zich geleidelijk verlopen, zoals ook de loop der geschiedenis laat zien en hierboven nader is aangeduid. Ook bij veranderingen in de agrarische bedrijfsvoering zijn de bepalingen van het gemeentelijk bestemmingsplan van kracht.

5.2. ENVIRONMENTAL PRESSURES

Hiervan is in De Beemster niet direct sprake.

5.3. NATURAL DISASTERS

Grote delen van het westen van Nederland, in het bijzonder van Holland, zijn gewonnen gedurende een eeuwenlange strijd tegen het water, de 'waterwolf'. Met name sedert de middeleeuwen heeft zich een systeem van collectieve waterbeheersing door de burgerij en door de steden ontwikkeld, in de vorm van waterschappen en (hoogheemraadschappen, dat er permanent op gericht is het gevaar van overstromingen te voorkomen. Het zijn deze publiekrechtelijke lichamen, die ingevolge de Waterstaatswet de verplichting hebben om ondermeer zorg te dragen voor dijken en voor waterbemaling. Toezicht daarop wordt uitgeoefend door het provinciaal bestuur.

Het is dan ook de taak van het Waterschap De Waterlanden en van het Hoogheemraadschap van Uitwaterende Sluizen in Hollands Noorderkwartier om permanent, dat wil zeggen dag en nacht, de situatie van het water en van de dijken in en rond De Beemster onder controle te houden. Hetzelfde geldt voor de De Beemster omringende polders.

In tegenstelling tot voorafgaande eeuwen is er door het afsluiten van de voormalige Zuiderzee (thans IJsselmeer) van het water van de Waddenzee door de aanleg van de Afsluitdijk (gedicht in 1932) sedertdien niet langer sprake van een direct gevaar van overstroming van De Beemster vanuit het

IJsselmeer.

5.4. VISITOR/TOURISM PRESSURES

Gelet op het onder 4.8. geschrevene is er geen sprake van een aantoonbare druk veroorzaakt door het toerisme.

5.5. NUMBER OF INHABITANTS WITHIN PROPERTY, BUFFER ZONE

Zoals eerder opgegeven bedraagt het aantal inwoners van De Beemster een 8605-tal.

CHAPTER 6. MONITORING

6.1. KEY INDICATORS FOR MEASURING STATE OF CONSERVATION

6.2. ADMINISTRATIVE ARRANGEMENTS FOR MONITORING PROPERTY

Eén van de key indicators is het meerjarenprogramma/ behoeftenraming, die een gemeente opstelt met het oog op het Besluit rijkssubsidiëring restauratie monumenten (Brm).

Een belangrijk instrument kan het openbaar register vormen, dat Burgemeester en Wethouders dan wel de Minister van Cultuur aanhouden van de vergunningen, die zijn verleend ingevolge de Monumentenwet 1988 (art. 12-21).

Eveneens kunnen de vergunningen, die zijn verleend op grond van een bestemmingsplan dienen als key indicator, aan de hand waarvan ruimtelijke ontwikkelingen en veranderingen in en aan het gebied, waarop het bestemmingsplan betrekking heeft, kunnen worden afgemeten en geëvalueerd worden.

Verder zijn te noemen de jaarlijkse begrotingsartikelen van de provincie respectievelijk de gemeente voor voorzieningen in de openbare ruimte.

Beleidsmatige monitoring kan plaatsvinden aan de hand van de onder 4.3. aangegeven beleidsnota's en plannen.

In feite is er sprake van een vorm van re-actieve monitoring, daar het overheidsbeleid in Nederland periodiek wordt bijgesteld en geactualiseerd wordt op grond van maatschappelijke veranderingen dan wel als bepaald door wet -en regelgeving. Hierbij worden steeds de ervaringen van de voorafgaande periode geëvalueerd.

6.3. RESULTS OF PREVIOUS REPORTING EXERCISES

Voor De Beemster heeft nog geen monitoring als omschreven in de Operational Guidelines plaatsgevonden.

Om inzicht te krijgen in de toestand van behoud wordt verwezen naar 3.4.

CHAPTER 7. 7.1 DOCUMENTATION

7.1. A Maps and plans

-7.1.A.1. Purmerend.

[Reproductie uit: R. Fruin, *Nederlandsche steden in de 16e eeuw. Plattegronden van Jacob van Deventer. 111 teekeningen en 97 cartons in facsimile etc.* Martinus Nijhof, 's-Gravenhage, 1916-1923].

De kaarten door Jacob van Deventer zijn gemaakt in opdracht van de Spaanse Koning Philips II, 1588. Ten noordoosten van Purmerend is de nog niet drooggelegde vlakte van het water van de Beemster weergegeven;

-7.1.A.2. 'Caerte van de gheleghentheyte van de Beemster met de landen die daer omme ghelegen zijn, na rechte landmetersche conste op perfecte maet aldus ghestelt, Pieter Cornelisz Cort, 1607'. Willem Jansz. Blaeu, Amsterdam, 1607. Schaal ca. 1:40.000;

-7.1.A.3. [Kaart van de Beemster binnen de dijken met aanduiding van de verkaveling, molens, wateringeng, sloten en wegen. Lukas Jansz. Sinck, ca. 1612, Purmerend]. Schaal ca. 1:23.000. [Collectie Bodel Nijenhuis, Universiteitsbibliotheek Leiden].

Vermoedelijk de oudst gedrukte kaart van de droogmakerij De Beemster. De koperen plaat waarvan deze kaart gedrukt is, bevindt zich nog steeds in het archief van het Waterschap De Waterlanden;

-7.1.A.3.A/B. 'Caerte vande Beemster, vertonende hoe deselve bedijckt, met Wegen Wateringen en Polders afgedeelt, en met Watermoles beset is, perfectelijck gemeten en afgesteken, door Mr. Luycas Jansz. Sinck, Mr. Augstijn Bas Medenblick, Mr. Adriaen Bruijn, Mr. Jan Pietersz. dou, Mr. Gerrit Dircksz. Langedijck, Mr. Reyer Cornelisz. Schout, gesworen Lantmeters etc. Gedrukt t' Amsterdam, by Willem Jansz. opt Water inde Sonnewijzer'. Willem Jansz. Bleau, ca 1613.

Kaart op twee bladen gedrukt. Eén exemplaar is er van deze kaart bekend. Weergegeven is de situatie kort na het droogleggen van de Beemster.

-7.1.A.4. Novus XVII Inferioris Germaniae Provinciarum.

[Reproductie uit Pieter van den Keere, *Germania inferior Amsterdam 1617*. Theatrum Orbis Terrarum LTD, Amsterdam, 1956];

-7.1.A.5. Hollandia Comitatus (Willem Blaeu). [Reproductie uitgave Uitgeverij Noorderbroek, Groningen].

-7.1.A.6. Hollandiae comitatus.

[Reproductie uit Pieter van den Keere, *Germania inferior Amsterdam 1617*. Theatrum Orbis Terrarum LTD, Amsterdam, 1956];

-7.1.A.7. 'Agri Biemstrani descriptio a P. Kaerio 1617'. P. v.d. Keere, Amsterdam, 1617.

Gekleurd.

Uit: P. Kaerius, *Germania inferior, id est XVII Provinciarum ejus.....*!

[Reproductie: Bibliotheek Landbouwuniversiteit Wageningen, afd. Speciale Collecties, Wageningen];

-7.1.A.8. 'BEEMSTER LANTS CAERTE. Met syne Dycken ende Ommelanden. Soo als de

selve, inden Iare MDC en XII met XL meulens, droochge: malen Ende in syne Weg: en, Wateringen, Polders en Cavelen respective, afge: leyt: Op den XXX. Iuly den Ingelanden ende Bedyckers derselve is toegecavelt'. Lukas Jans. Sinck, Midden Beemster, na 1635. Schaal ca. 1:23.000;

-7.1.A.9.1-4. 'Ware afbeeldinge vande bedyckte Beemster-landen inden iare 1644. Gemeten en opde mate gestelt door Baltasar Floris van Berckenrode...inden jare 1640. In coper gesneden door Daniël van Breen tot Amsterdam inden jare 1644'. Amsterdam, 1644. Gravure.
[Reproductie Bibliotheek Landbouwwuniversiteit Wageningen, afd. Speciale Collecties, Wageningen];

-7.1.A.10. Purmerendaa vulgo Purmer-eynd. F. de Wit. Schaal 1:2.000. Gravure.
[Reproductie uit: Wit, Frederick de, *Perfecte aftekeningen der steden van de XVII Nederlandsche Provinciën in plattegronden*. Amsterdam, ca. 1698. Facsimile uitgave Van Hoeve, Amsterdam, 1980];

-7.1.A.11. Gemeente Beemster
[Uit: J. Kuyper, *Gemeente atlas van de provincie Noord-Holland naar de officiële bronnen bewerkt*, 1869];

-7.1.A.12.A/B. Blad 19 Alkmaar.
[Reproductie uit: *Topografische en militaire kaart van het Koninkrijk der Nederlanden vervaardigd door de Officieren van den Generalen Staf, gegraveerd op het Topografisch Bureau, van het Ministerie van Oorlog op de Schaal van 1:50.000*].

Het blad, hier gereproduceerd in twee delen, is verkend in 1858 en door het Topgrafisch Bureau gegraveerd in 1864;

-7.1.A.13. *Chromotopografische kaart des Rijks, 1:25.000, blad 279, Schermer*, verkend 1892, gedeeltelijk herzien 1904;

-7.1.A.14. *Chromotopografische kaart des Rijks, 1:25.000, blad 280, Beets*, verkend 1892, gedeeltelijk herzien 1904;

-7.1.A.15. *Chromotopografische kaart des Rijks, 1:25.000, blad 295, De Ripp*, verkend 1892, gedeeltelijk herzien 1904;

-7.1.A.16. *Chromotopografische kaart des Rijks, 1:25.000, blad 296, Midden Beemster*, verkend 1892, gedeeltelijk herzien 1906;

-7.1.A.17. *Topografische kaart van Nederland, 1:25.000, blad 19 D, Wormerveer*, herzien 1959, uitgegeven 1961;

-7.1.A.18. *Topografische kaart van Nederland, 1:25.000, blad 19 D, Wormerveer*, herzien 1969, uitgegeven 1971;

-7.1.A.19. *Topografische kaart van Nederland, 1:25.000, blad 19 D, Wormerveer*, herzien 1979, uitgegeven 1983;

-7.1.A.20. *Topografische kaart van Nederland, 1:25.000, blad 19 E, Berkhout*, verkend 1939, gedeeltelijk herzien 1946, uitgegeven 1950;

-7.1.A.21. *Topografische kaart van Nederland, 1:25.000, blad 19 E, Berkhout*, herzien 1959, uitgegeven 1961;

-7.1.A.22. *Topografische kaart van Nederland, 1:25.000, blad 19E, Obdam*, herzien 1969,

uitgegeven 1971;

-7.1.A.23. *Topografische kaart van Nederland, 1:25.000, blad 19 E, Obdam*, herzien 1980, uitgegeven 1983;

-7.1.A.24. *Topografische kaart van Nederland, 1:25.000, blad 19 G, Purmerend* verkend 1939, gedeeltelijk herzien 1946, uitgegeven 1950;

-7.1.A.25. *Topografische kaart van Nederland, 1:25.000, blad 19 G, Purmerend*, herzien 1959, uitgegeven 1961;

-7.1.A.26. *Topografische kaart van Nederland, 1:25.000, blad 19 G, Purmerend* verkend 1969, uitgegeven 1971;

-7.1.A.27. *Topografische kaart van Nederland 1:25.000, blad 19 G, Purmerend*, herzien 1980, uitgegeven 1983;

-7.1.A.28. *Topografische kaart van Nederland, 1: 25,000. Topografische dienst, Emmen. Blad 19 E, Obdam (uitgave 1997); Blad 19 D Wormerveer (uitgave 1997); Blad 19 G Purmerend (uitgave 1997);*

7.I.B. Photographic documentation

-7.1.B.1. Luchtfoto's orthogonaal, schaal 1:17.750, opname 1996, Topografische Dienst Emmen:
Bladen 19 413; 19 415 (noordelijk deel);
Bladen 19 513; 19 515; 19 517;
Bladen 19 612; 19 614; 19 616;
Bladen 19 711; 19 713; 19 715 (zuidelijk deel)
(Ingedeeld van noord naar zuid en van west naar oost. De opnames overlappen elkaar gedeeltelijk);

-7.1.B.2. Opmeting boerderij Volgerweg 1, Beemster. [Uit: *Landelijke bouwkunst Noord-Holland* Stichting Historisch Boerderij-onderzoek, Arnhem, 1989. 2 bladen];

-7.1.B.3. No. XI Natrus, Uit: Natrus, Leendert van, Vuuren, Cornelis van, Polly, Jacob, *Groot volkomen moolenboek of nauwkeurig ontwerp van Allerhande tot nog toe bekende en verscheide nieuwe, tot nu toe nooyt in het ligt gebragte, Soorten van Moolens*. Johannes Covens, Cornelis Mortier, Amsterdam, 1736;

-7.1.B.4. Tekening van een Beemster molen door Leeghwater, 1632;

-7.1.B.5. Tekening molengang in de Beemster Arenbergpolder;

-7.1.B.6. Originele maquette huis Vredenburg aan de Zuiderweg, naar ontwerp van Pieter Post, 1638-1649 (Museum Betje Wolff, Middenbeemster);

-7.1.B.7. Gevelvariant Huis Vredenburg, Middenbeemster, ontwerp Philip Vingboons (1607-1678);

-7.1.B.8. Doorsnede Huis Vredenburg, Middenbeemster, ontwerp Philip Vingboons (1607-1678);

-7.1.B.9. 'Caerte van de Scher-meer alsoo deselve is bedyckt, ende by cavels van 15 morgen suyver landt door lotinge uytgedelt, op den 25 October Anno 1635 ende aldus met groote verbeteringe int licht gegeven'. W. en J. Blaeu, Amsterdam, ca. 1635. Gekleurd

[Reproductie Bibliotheek Landbouwniversiteit Wageningen, afd. Speciale Collecties, Wageningen];

-7.1.B.10. 'Caerte vande Scher-meer met hare dycken, wegen, wateringhen ende cavel-slooten, in voegen als de selve is bedyckt, gerooyt, ende in cavels van vyfthien morgens....suyver land verdeelt...op den 25. October 1635. Te samen gestelt ende geteykent door Pieter Wils. Salomon Rogeri sculpsit'. Amsterdam, ca. 1635. Gravure.

[Reproductie Bibliotheek Landbouwniversiteit Wageningen, afd. Speciale Collecties, Wageningen];

-7.1.B.11. 'De Zype. Petrus Kerius caelavit. Beemster. De Purmer gemeten ende geteekent door Mr. Lucas Jansen Sinck Anno 1622. De Wormer. Caerte van Waterland, vertonende de gelegentheyten der Meer en onlangs bedyckt als Buyckslooter Broecker en Belmer meer met de naest gelegen steden. Tot Amsterdam by Henricus Hondius'. H. Hondius, Amsterdam, ca. 1630. Gravure.

[Reproductie Bibliotheek Landbouwniversiteit Wageningen, afd. Speciale Collecties, Wageningen];

-7.1.B.12. 'Caerte van de Heer-Huygen-waert met de omliggende dorpen en huysen, soo die tegenwoordich bedyckt en afgegraven is, aen stuckken van 15 morgens suyver landt, sonder slooten ofte wegen gemeten wesende Geestmerambachts binnebans maet, van 600 int morgen, ofte Zypsche dyckmaet.....aldus gecavelt ende gemeten, by dees ondergheschreven geadmitteerde lantmeters Anthonis Metius Cornelis Corneliss, Baert Claess, Dirk verdoes en Thomas Sevenhuysen. Anno 1631.' J. Visscher, Amsterdam, 1631. Gravure.

[Reproductie Bibliotheek Landbouwniversiteit Wageningen, afd. Speciale Collecties, Wageningen];

-7.1.B.13. Middenbeemster. Tekening CE. Termitten, 1777;

-7.1.B.14. Middenbeemster, Herv. Kerk, 1621-1623, met hekpijlers, afkomstig van de voormalige boerderij Vredeveld;

-7.1.B.15. Middenbeemster, Herv. Kerk, vanuit het zuidoosten;

-7.1.B.16. Middenbeemster, Herv. Kerk, interieur;

-7.1.B.17. Middenbeemster, Herv. Kerk, orgel;

-7.1.B.18. Middenbeemster, Herv. Kerk, betegelde ruimte voor stoven, terzijde van de toren;

-7.1.B.19. Middenbeemster, Herv. Kerk. beschilderd paneel met voorstelling van de Herv. Kerk en met het wapen van De Beemster, 17de eeuw;

-7.1.B.20. Middenbeemster, Middenweg 87, Doopsgezinde Vermaning, 1784;

-7.1.B.21. Middenbeemster, Middenweg 87, Doopsgezinde Vermaning, interieur;

-7.1.B.22. Korenmolen 'De Nachtegaal', omstreeks 1700, Hobrederweg 4;

- 7.1.B.23. Boerderij, Hobrederweg 13;
- 7.1.B.24. Boerderij, 17/18de-eeuws, Hobrederweg 26;
- 7.1.B.25. Boerderij, Jisperweg 29;
- 7.1.B.26. Boerderij Hoogerlust, 1ste helft 19de eeuw, Jisperweg 103;
- 7.1.B.27. Boerderij, Middenweg 5;
- 7.1.B.28. Boerderij, Middenweg 95;
- 7.1.B.29. Boerderij, eerste kwart 19de eeuw, Middenweg 112;
- 7.1.B.30. Boerderij, 19de-eeuws, Middenweg 189;
- 7.1.B.31. Boerderij, 19de-eeuws, Middenweg 190;
- 7.1.B.32. Boerderij 'De Kleine Bijenkorf', 19de-eeuws, houten reliëf met een voorstelling van een bijenkorf tussen engeltjes, 18de-eeuws, Middenweg 193;
- 7.1.B.33. Boerderij De Lepelaer, gevelsteen 1683, Middenweg 194;
- 7.1.B.34. Boerderij De Eenhoorn, cartouche 1682, Middenweg 196;
- 7.1.B.35. Boerderij De Eenhoorn, Middenweg 196;
- 7.1.B.36. Voormalig Polderhuis, Noorddijk 23;
- 7.1.B.37. Boerderij Broedersbouw, 1642, Oostdijk 11;
- 7.1.B.38. Rustenhoven, Volgerweg 25;
- 7.1.B.39. Rustenhoven, 1768, Volgerweg 25;
- 7.1.B.40. Toegangshek Volgerwijck, 17de eeuw, Volgerweg 36-37;
- 7.1.B.41. Boerderij, Volgerweg 79;
- 7.1.B.42. Boerderij, Wormerweg 2;
- 7.1.B.43. Boerderij, Zuiderweg 21;
- 7.1.B.44. Voormalig gemaal, 1885, Noorddijk 18;
- 7.1.B.45. Machinistenwoningen bij voormalig gemaal, Noorddijk 18;
- 7.1.B.46. Sluis bij Lutje Schardam;
- 7.1.B.47. Wapenstein met het wapen van Beemsterlandt, 1735, sluis bij Lutje Schardam;

- 7.1.B.48. Sluis bij Lutje Schardam, met wapenstein;
 - 7.1.B.49. Sluis bij Lutje Schardam, met 18de-eeuwse wapenstein;
 - 7.1.B.50. Sluizen bij Lutje Schardam, gezien vanaf de kant van het IJsselmeer;
 - 7.1.B.51. Sluis bij Lutje Schardam, gezien vanaf de kant van het IJsselmeer;
 - 7.1.B.52. Banpaal van de stad Hoorn, bij de sluizen van Lutje Schardam;
 - 7.1.B.53. Stelling van Amsterdam, Fort Spijkerboor;
 - 7.1.B.54. Stelling van Amsterdam, Fort Spijkerboor;
 - 7.1.B.55. Stelling van Amsterdam, Fort aan de Jisperweg;
 - 7.1.B.56. Stelling van Amsterdam, Fort aan de Jisperweg;
 - 7.1.B.57. Stelling van Amsterdam, Fort aan de Middenweg;
 - 7.1.B.58. Stelling van Amsterdam, Fort aan de Nekkerweg;
 - 7.1.B.59. Stelling van Amsterdam, Fort benoorden Purmerend;
 - 7.1.B.60.
 - 7.1.B.61. Stelling van Amsterdam, sluis in de Volgerweg, nabij nr. 20;
- Stelling van Amsterdam, inlaatsluis aan de Zuiddijk;

7.2. COPIES OF PROPERTY MANAGEMENT PLANS AND EXTRACTS OF OTHER PLANS RELEVANT TO PROPERTY

Voor de droogmakerij De Beemster bestaat geen specifiek management plan. Voor het gehele gebied van De Beemster zijn de onder 4.2. opgenomen beleidsnota's, plannen en voorschriften van kracht, met name de bestemmingsplannen.

Het Waterschap De Waterlanden heeft in 1994 een Beleidsplan en een Uitvoeringsplan voor de wegbeplantingen in De Beemster laten opstellen, zie hiervoor 4.3. Het plan is in uitvoering.

Wat betreft de werking van de regelgeving van toepassing op ingevolge de Monumentenwet 1988 beschermde monumenten en het beschermde dorpsgezicht Middenbeemster wordt verwezen naar 4.2. en 4.3..

7.3. BIBLIOGRAPHY

A. 1. Literature on the history of the Beemster Polder

-Agt, J.J.F.W. van, 'Waterland en omgeving'. *De Nederlandse Monumenten van Geschiedenis en Kunst*. Geïllustreerde Beschrijving uitgegeven vanwege de Rijkscommissie voor de Monumentenbeschrijving. De Provincie Noordholland, eerste stuk. Staatsdrukkerij- en Uitgeverijbedrijf, 's-Gravenhage, 1953;

-*Beleidsplan wegbeplantingen*. Waterschap De Waterlanden. Agens, Raadgevend buro, Hoorn. Midden-Beemster, oktober 1994;

- Beleidsplan wegbeplantingen uitvoeringsplan*. Waterschap De Waterlanden. Agens Raadgevend buro, Hoorn. Midden-Beemster, oktober 1994;
- Bouman, J., *Bedijking, opkomst en bloei van de Beemster voorafgegaan door eene beschouwing van den vroegeren toestand van Noord-Holland*. J. Schuitemaker, Purmerend, 1857;
- Braasem, W.A., *Bezoek bij Betje. Een museum in de Beemster*. Esso Museumreeks deel 2. Uitgeverij Nijgh & van ditmar, 's-Gravenhage, 1980;
- Bruijn, H.M. de, Nooij, F. de (e.a.), *Portret van de Beemster 1962. Uitgegeven ter gelegenheid van het 350-jarig bestaan van de Beemster*. Z.pl., z.j.;
- Bruins, Cl, *Noordhollandsche Arkadia*. Evert Visscher, Amsterdam, 1732 (facsimile, Kruseman's Uitgeversmaatschappij, 's-Gravenhage, 1970);
- Danner, Helga, *Van water tot land, van land tot water. Verwickelingen bij de indijking van de Beemster*. Hoogheemraadschap van de Uitwaterende Sluizen in Kennemerland en Westfriesland, Waterschap 'De Waterlanden', 1987;
- Deckwitz, Jan, *De stolp van heden. Het gemeentehuis van Beemster*. Z.pl, 1993;
- Groot, J. de, *Midden-Beemster in oude ansichten*. Europese Bibliotheek, Zaltbommel, 1991;
- Groot, Jan de, *Zuidoostbeemster in oude ansichten*. Europese Bibliotheek, Zaltbommel, 1990;
- Monumenten Selectie Project. Gemeente Beemster*. Provincie Noord-Holland. Haarlem, april 1996;
- Natrus, Leendert van, Vuuren, Cornelis van, Polly, Jacob van, *Groot volkomen moolenboek of nauwkeurig ontwerp van Allerhande tot nog toe bekende m verscheyde nieuwe, tot nu toe nooyt in het ligt gebragte, Soorten van Moolens*. Johannes Covens, Cornelis Mortier, Amsterdam, 1736;
- Keunen, G.H., 'Geschiedenis van de Bemaling'. In: *Kroniek van de Beemster*. Uitgeversmij. Canaletto, Alphen aan den Rijn, 1981;
- Kölker, A.J., 'Kroniek van de Beemster'. In: *Kroniek van de Beemster*. Uitgeversmij. Canaletto, Alphen aan den Rijn, 1981;
- Raap, E, Lourijzen, R.L., *Beemster. Monumenten Inventarisatie Project Noord-Holland*. Provinciaal Bestuur van Noord-Holland, Haarlem, oktober 1993;
- Sluis, Catharina M. van der Sluis, *Vier weggen inde lengte ende vier weggen inde breedte. Het inrichtingsplan van de Beemster in de 17de eeuw*. Doctoraal-scriptie Kunstgeschiedenis, Rijksuniversiteit Leiden, juni 1992 (manuscript);
- Vries, D. de, 'Beemsterlants Caerten. Een beredeneerde lijst van oude gedrukte kaarten'. In: *Kroniek van de Beemster*. Canaletto, Alphen aan den Rijn, 1983;
- Zeeuw, Peter de, Steenbergen, Clemens, Jong, Erik de, 'De Beemster, Arena van natuur, kunst en techniek. *Nederland als kunstwerk. Vijf eeuwen bouwen door ingenieurs*. NAI Uitgevers, Rotterdam, 1995;

A. 2. Literature, general

- Armour or Backbone. Cultural Policy 1997-2000. Summary*. OC&W, Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, september 1996;
- Baars, C., 'Bedijkingen in Sleeswijk-Holstein. Nederlandse bedijkingsdeskundigen in de 16e...18e eeuw'. *PT/Civiele Techniek*. Orgaan van de Nederlandse Ingenieursvereniging NIRIA, jrg. 37, november 1982;
- Baars, C., 'Cornelis Vermuyden. Nederlandse bedijkingsdeskundigen in de 16e...18e eeuw'. *PT/Civiele Techniek*. Orgaan van de Nederlandse Ingenieursvereniging NIRIA, jrg. 37, december 1982;
- Goos, Abraham, *Nieuw Nederlandsch Caertboek*. Amsterdam, 1616;
- Natrus, Leendert van, Vuuren, Cornelis van, Polly, Jacob, *Groot volkomen moolenboek of nauwkeurig ontwerp van Allerhande tot nog toe bekende m verscheyde nieuwe, tot nu toe nooyt in het ligt gebragte, Soorten van Moolens*. Johannes Covens, Cornelis Mortier, Amsterdam, 1736;
- Beenakker, J.J.J.M., *Inventarisatie Cultuurhistorisch onderzoek naar dijken in Noord-Holland*. Provincie Noord-Holland, mei 1993;
- Borger, Guus J., Bruines, Saskia, *Binnenwaters gewelt. 450jaar boezembeheer in Hollands*

Noorderkwartier. Uitgegeven ter gelegenheid van het jubileumjaar 1994 door het Hoogheemraadschap van Uitwaterende Sluizen in het Hollands Noorderkwartier, in samenwerking met Stichting Uitgeverij Noord-Holland, Wormerveer, Edam, 1994;

- Brandts Buys, L., *De landelijke bouwkunst in Hollands Noorderkwartier*. Stichting Historisch Boerderij Onderzoek, Arnhem, 1974;
- De architectuur van de ruimte. Nota over het architectuurbeleid 1997-2000*. Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Ministerie van Verkeer en Waterstaat, september 1996;
- De Omringdijk van West-Friesland Provinciale monumenten Noord-Holland*. Provinciaal Bestuur van Noord-Holland, Haarlem, december 1990;
- Deventer, Jacob van, *Nederlandsche steden in de 16e eeuw. Plattegronden van Jacob van Deventer*. Martinus Nijhof, 's-Gravenhage, 1916-1923;
- Eimer, G., *Die Stadtplanung im schwedischen Ostseereich 1600-1715: mit Beitrage zur Geschichte der Idealstadt*. Stockholm, 1961;
- Israël, Jonathan I, *The Dutch Republic. Its Rise, Greatness, and Fall 1477-1806*. Clarendon Press, Oxford, 1995;
- Jong, S. de, *Vijf Noordhollandse boerderijbestekken uit de eerste helft van de 17de eeuw. Een studie over het ontstaan en de bouw van stolpboerderijen*. Stichting Historisch Boerderij-onderzoek, Arhem, 1985;
- Karling, S, 'Dutch influence on Swedish architecture'. *Actes du XVIIe Congres International d'Histoire de l'Art*. La Haye, 1955; -Hameleers, Marc, *West-Friesland in oude kaarten*. Stichting Uitgeverij Noord-Holland, Wormer, 1987;
- Keere, Pieter van, *Germania Inferior. Amsterdam 1617*. With an introduction by Dr. Ir. C. Koeman. Series of atlases in facsimile. Third Series-volume HL Theatrum Orbis Terrarum LTD, Amsterdam, 1966;
- Hasselt, W.J.C. van, *Het Haarlemmer-meer-boek van J. Asz. Leeghwater*. G.J.A. Beijerinck, Amsterdam, 1838;
- Keunen, G.H., 'Waterbeheersing en de ontwikkeling van de bemalingstechniek in West-Nederland. De historische ontwikkeling van poldermolens en gemalen tot heden'. In: *Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden*. Nederlands Historisch Genootschap, deel 103, afl. 4, 1988, p. 571-585;
- Kuyper, J., *Gemeente atlas van de provincie Noord-Holland naar officieele bronnen bewerkt, 1869*. Hugo Suringar, Leeuwarden, z.j.;
- Lambert, Audrey M, *The making of the Dutch Landscape, an historical geography of the Netherlands*. Seminar Press, London, New York, 1971;
- Lambooi, Herman, *Getekend Land Nieuwe beelden van Hollands Noorderkwartier*. Uitgegeven door het Hoogheemraadschap Noordhollandsnoorderkwartier in samenwerking met Stichting Uitgeverij Noord-Holland, Alkmaar, 1987;
- Landelijke bouwkunst Noord-Holland* Stichting Historisch Boerderij-onderzoek, Arnhem, 1989;
- Neurdenburg, Elisabeth, *Hendrick de Keyser, beeldhouwer en bouwmeester van Amsterdam*. Scheltema & Holkema's Boekhandel en Uitgeverij-Maatschappij, Amsterdam, z.j.;
- Nota Landschap. Regeringsbeslissing Visie Landschap*. Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, 's-Gravenhage, oktober 1992;
- Ottenheim, Koen, *Philip Vingboons (1607-1678). Architect*. De Walburg Pers, Zutphen, 1989;
- Placzek, Adolf K., *Andrea Palladio, The Four Books of Architecture*. Dover Publications, New York, 1965;
- Polders of the World*. Final Report International Symposium Lelystad The Netherlands. I.L.R.I., Wageningen, 1983;
- Reh, W, Steenbergen, C.M. (Ed.). *Architectuur en landschap. De techniek van de rationele, formele en picturale enscenering*. Publikatieburo Bouwkunde/Faculteit der Bouwkunde, Technische

Universiteit Delft, Delft, 1992;

-Schama, Simon, *Overvloed en onbehagen. De Nederlandse cultuur in de Gouden Eeuw.*

Uitgeverij Contact, Amsterdam, 1988;

-Schilstra, J.J., Brandts Buys, L., Jong, C. de, *De stolp te kijk.* Martin Lammes, Wogmeer, 1978;

-Schultz, E, *Waterbeheersing van de Nederlandse droogmakerijen. Van Zee tot Land 58.*

Ministerie van Verkeer en Waterstaat, Directoraat-Generaal Rijkswaterstaat, Directie Flevoland, 1992 (Proefschrift);

-Terwen, J.J., Ottenheim, K.A., *Pieter Post (1608-1669) Architect.* Walburg Pers, Zutphen, 1993;

-Taverne, Ed, *In 't land van belofte: in de nieuwe stad. Ideaal en werkelijkheid van de stadsuitleg in de Republiek 1580-1680.* Gary Schwartz, Maarssen, 1978;

-Taverne, Ed, Visser, Irmin, (Ed.). *Stedebouw. De geschiedenis van de stad in de Nederlanden van 1500 tot heden.* Uitgeverij SUN, Nijmegen, 1993;

-*Topografische en militaire kaart van het Koninkrijk der Nederlanden vervaardigd door de Officieren van den Generalen Staf, gegraveerd op het Topografisch Bureau, van het Ministerie van Oorlog op de Schaal van 1:50.000.* Toelichting J.A. van der Linden. Topografische Dienst, Delft, 1973;

-Veen, Johan van, *Dredge, Drain, Reclaim. The art of a nation.* Martinus Nijhoff, The Hague, 1955;

-Wieringa, Frouke (Ed.). *Perfect gemeten. Landmeters in Hollands Noorderkwartier ca. 1550-1700.* Stichting Uitgeverij Noord-Holland, 1994;

-Wit, Frederick de, *Perfecte aftekeningen der steden van de XVII Nederlandsche Provinciën in plattegronden.* Amsterdam, ca 1698. Facsimile uitgave Van Hoeve, Amsterdam, 1980;

7.4. ADDRESS WHERE INVENTORY, RECORDS AND ARCHIVES

ARE

HELD

-Netherlands Department for Conservation (Rijksdienst voor de Monumentenzorg)/ Ministry of Education, Culture and Science)

Broederplein 41
3703 CD Zeist

P.O. Box 1001
3700 BA Zeist
The Netherlands

Telephone: ++31 30 698 32 11;
Telefax: ++31 30 691 61 89;

-Rijksarchief in de provincie Noord-Holland
Kleine Houtweg 18
2012 CH Haarlem

Telephone: ++31 23 532 17 28;

-Gemeente Beemster

Rijn Middelburgstraat 1

P.O. Box 7
1462 ZG Middenbeemster
The Netherlands

Telephone: ++31 299 682 121;

Telefax: ++31 299 681 771;

-Streekarchief Waterland

Waterlandlaan 63

1441 RS Purmerend

Telephone: ++ 31 299 434 407;

-Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland

Noordereinde 60

1243 JJ 's-Graveland

Telephone: ++ 31 35 655 99 33;

8. APPENDICES

8.1. Lijst van op grond van de Monumentenwet 1988 beschermde monumenten in gemeente Beemster:

- Hobrederweg 4 (Middenbeemster) Korenmolen;
- Hobrederweg 26 (Middenbeemster) Boerderij;
- Jisperweg 55 (Westbeemster) R.K. Kerk van St. Jan de Doper;
- Jisperweg 103 (Middenbeemster) Boerderij 'Hoogerlust';
- Jisperweg 109 (Middenbeemster) Boerderij;
- Middenweg 87/88 (Middenbeemster) Doopsgezinde Vermaning
- Middenweg 103 (Middenbeemster) Boerderij;
- Middenweg 105 (Middenbeemster) Boerderij;
- Middenweg 112 (Middenbeemster) Boerderij;
- Middenweg 126 (Middenbeemster) Huis;
- Middenweg 130 (Middenbeemster) Huis;
- Middenweg 132/ (Middenbeemster) Huis;
- 134/
- 136
- Middenweg 138 (Middenbeemster) Huis;
- Middenweg 139 (Middenbeemster) Huis;
- Middenweg 140 (Middenbeemster) Huis;
- Middenweg 148, (Middenbeemster) Herv.Kerk;
- Middenweg 150 (Middenbeemster) Huis;
- Middenweg 154 (Middenbeemster) Huis;
- Middenweg 156 (Middenbeemster) Huis;
- Middenweg 165 (Middenbeemster) Café;
- Middenweg 167 (Middenbeemster) Huis;
- Middenweg 169 (Middenbeemster) Huis;
- Middenweg 171 (Middenbeemster) Huis/
travalje;
- Middenweg 173 (Middenbeemster) Huis;
- Middenweg 178 (Middenbeemster) Voorm. Herv.Pastorie;
- Middenweg 183 (Middenbeemster) Boogbrug;
- Middenweg 185 (Middenbeemster) Boerderij;
- Middenweg 189 (Middenbeemster) Boerderij;
- Middenweg 190 (Middenbeemster) Boerderij;
- Middenweg 192 (Middenbeemster) Toegangshek;
- Middenweg 193 (Middenbeemster) Boerderij 'De Kleine Bijenkorf'
- Middenweg 194 (Middenbeemster) Boerderij 'De Lepelaer';
- Middenweg 196 (Middenbeemster) Boerderij 'De Eenhoorn';
- Oostdijk 13 (Middenbeemster) Boerderij 'Broedersbouw';
- Oosthuizerweg 25 (Middenbeemster) Huis;
- Rijperweg 40 (Middenbeemster) Boerderij;
- Rijperweg 59 (Middenbeemster) Huis;
- Rijperweg 61/ (Middenbeemster) Huis;
- 63
- Rijperweg 66 (Middenbeemster) Huis;
- Rijperweg 67 (Middenbeemster) Huis;

- Rijperweg 69 (Middenbeemster) Huis;
- Rijperweg 71 (Middenbeemster) Huis;
- Rijperweg 83 (Middenbeemster) Voorm. Raadhuis/Hotel;
- Rijperweg 85 (Middenbeemster) Huis;
- Rijperweg 87 (Middenbeemster) Huis;
- Rijperweg 89 (Middenbeemster) Huis;
- Rijperweg 91 (Middenbeemster) Huis;
- Rijperweg 95 (Middenbeemster) Huis;
- Volgerweg 1 (Middenbeemster) Boerderij;
- Volgerweg 25 (Middenbeemster) Huis 'Rustenhoven';
- Volgerweg 26 (Middenbeemster) Boerderij;
- Volgerweg 27 (Middenbeemster) Boerderij;
- Volgerweg 36 (Middenbeemster) Boogbrug met hekpijlers van voorm. buitenplaats 'Volgerwijck';
- Volgerweg 41 (Middenbeemster) Huis;
- Volgerweg 42 (Middenbeemster) Boerderij 'Vredenrust';
- Volgerweg 46 (Middenbeemster) Boerderij;
- Volgerweg 59 (Middenbeemster) Boerderij;
- Volgerweg 83 (Middenbeemster) Boogbrug met hekpijlers van voorm. buitenplaats 'Zwaansvliet';
- Westdijk 6/5 (Middenbeemster) Boerderij 'Poortugal';
- Zuiderweg 68 (Middenbeemster) Zijvleugel voorm. buitenplaats Vredenburg;

Toelichting óp het voorstel tot aanwijzing van Middenbeemster als beschermd dorpsgezicht. Beschermd stads- en dorpsgezichten ex artikel 20 van de Monumentenwet. RDMZ, februari 1982. Met kaart;

8.3. 'Provinciale Monumentenverordening 1996' (besluit dd. 11 december 1995);

8.4. 'Deelverordening restauratie en onderhoud monumenten Noord-Holland' (besluit dd. 11 december 1995);

8.5. 'Kaart Stelling van Amsterdam en Nieuwe Hollandse Waterlinie'. Uitgave Provincie Noord-Holland;

8.6. *Besluit rijkssubsidiëring onderhoud monumenten.* Rijksdienst voor de Monumentenzorg, z.pl. z.j.. 'Wijzigingen in het Besluit rijkssubsidiëring onderhoud monumenten' los bijgevoegd;

8.7. 'Besluit van 5 juli 1997, houdende wijziging van het Besluit rijkssubsidiëring onderhoud monumenten en van het Besluit rijkssubsidiëring historische buitenplaatsen ter verhoging van de effectiviteit en doelmatigheid daarvan alsmede ter aanpassing aan de wet van 20 juni 1996 tot aanvulling van de Algemene wet bestuursrecht (Derde tranche Awb) (Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden, jaargang 1997, 314);

8.8. 'Besluit van 27 maart 1997, houdende nieuwe regels met betrekking tot het verstrekken van subsidie ten behoeve van het herstel van beschermde monumenten (Besluit rijkssubsidiëring restauratie monumenten 1997)', Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden, jaargang 1997, 145;

8.9. Peilenkaart 5400 Beemster. Waterschap De Waterlanden. Dienstjaar 1997 (Bijlage Peilbesluit 1993);

8.10. *Koggen.* ANWB VVV Toeristische route. ANWBbv, 1997